

کتاب
حیاتِ سبیل

از تصنیف مولوی علیہند صاب سبیل احمدی مؤلف
 الزعم المطالب یعنی سوختری حضرت علیؑ و مد و جز اسلام
 فارسی و مرآت اسلام و ترجمان پارسی و حق الیقین و
 خاتم النبیین و بول چال فارسی

پیش
 مظهر اللہ احمدی نے چھپوا کر تادیان
 شائع کیا

لاہور میں پتھر پتھر پر
 پتھر پتھر پر

مکرمات حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم

۹۳۹
۱۹۱۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نَحْمَدُكَ يَا عَزَّ وَجَلَّ

مکرمات باری عز و جلال

<p>بر سر خویش یک خدا دارم سرمین زیر بار فرسودے باد و شوہر مہمیان انجمنے ایں بخواندے وال دگر راندے وان کشیدے یہ زیر سطح زمین بہر من صد فساد رو دادے واں براندے بسوئے عکہ مرا بروئے گاہ سوئے شرق نیاز آن ہے کہ در فرض خمس دگر قرض واں ساختہ ہمہ شعبان داں نہ کر دے رواج بیکان من چہ سازم بیاں کہ ہست عیم گاہ دینار و گہ درم بدہ</p>	<p>ہر زمان شکر حق بجا آرم گر خدا از کیے فزون بودے بودے من بسان <u>یاوہ</u> ز نے ہر یکے بہر کار خود خواندے ایں کشیدے فراز چرخ بریں جان من در کشاکش افتادے ایں بخواندے بسوئے مکہ مرا کردے گاہ سوئے غرب نماز فرض کرداں صلوٰۃ خمس اگر کرداں روزہ ہمہ رمضان ایں روا کر دچار زن بر من شکر احسان ایں خدائے کریم ہر چہ مے خواہد از کرم بدہ</p>
---	--

کچھ یاد

یاد

۱۰۰

بلند

میبده نان گرم و آب جُحک
 جوش خون تا نیگند به زبان
 تاز صغرا بیفتم اندر رنج
 تانه مدغم شود به تن بلغم
 تانه سودا فزون شود در من
 هر چه پیش آمدست و آید پیش
 دید چوں پیری و فقیری من
 هست لاریب خالق الارواح
 جد و مادر پدر نمی دارد
 عمه و عم برادرش کس نیست
 نه چو تو دختر و پسر دارد
 چاکرش شیت و بوالش آدم
 پور عمران تقیب درگاهش
 ماه کنعان اسیر زندانش
 لقمه حوت الفتش یونس
 گوئی چو گان او سر یحیی
 نوبر خسل دار او منصور
 برادرش رام چندریاموی

سلا نام حواری * سلا طیفور نام یا زید بطنامی

عیسی و کرشن هر دو بر در او
 گوتم و زرد هشت و اقلاطون
 نه و را یار و نه مددگار
 گفته از عجز لا شریک له
 همه بر حسن صنع او مفتون
 نه و را دلبر و نه دل دار

با خودش ناز و با خود دست نیاز
 لیک دارد به عاشقان رانے
 مے کشد گاه و گاه بنواز
 که کند رحم بر گنهگار
 روئے تا بد که از تماز کس
 روستا یا نه حرف چوپانے
 که پیئے یا پس خاطر کوئے
 دشمنے را که سرفراز
 خوشش ناز و با خود دست نیاز
 گاه با عشوه گاه یا تاز
 گاه بر دارد و گاه اندازد
 که کند ناز با نکو کار
 خوشش شود گاه از نیاز کس
 خوشش کند که ز لطف احسانے
 مے زند بر حبیب خود زور
 دوست را که ز پا در اندازد

رحم او طالب گنه گاریت
 فضل او نامیه گنه شوید
 پشت پیرے ازو لکد نخورد
 بود او هر زمان بخوان نعم
 که و را برگناه اقراریت
 تیرگی از رنج سیه شوید
 روئے درویش دست رد نخورد
 عاصیاں را دهد صلائے کرم

چشم خونبار کس خوشش آید
 ناله زار بس خوشش آید

دوست دارد سرشک گلونه
 دیدۀ اشک ریزے خواهد
 هوش از جان بریده میخواید
 رنگ از رخ پریده میخواید
 اشک بر رخ دویده میخواید

قدرت خویش چوں عیاں سازد
 حکمت خویش چوں نہاں سازد
 زن عمران طلب کند چو پسر
 دخترش را بغیر میسر
 مرد کے بہر ریش می پوید
 زن کے ریش را نئے جوید
 کر کے را عطا نموده ضیا
 ابن مریم اگر بغیر پدر

ساختن با تزا دیو رب داد
 گاہ بت را بکعبہ بنشانند
 گاہ بر همیکل سلیمانی
 گاہ محمود را بگرز گراں

سوختن در نہاد ہند نہاد
 گاہ از سوماتے راند
 آرد از بخت نصر ویرانی
 مے فرستد بسوئے ہندوستان

گاہ چنگیز را دہد انگیز
 با ہلاکو ستگر ظالم
 تاکند ملک اندلس تاج
 بارغ بغداد تاکند ویران
 بہر اظہار شوکت قاہر
 قہر خود را چو آورد در کار
 چوں ستون صلیب افرازد
 پور خطاب را میان نماز
 فرق حیدر بہ تیغ بشکافد

دلبری میدہد سیاہ را
 مے بر دیک سیاہ چرودہ رنگ
 غمزہ چشک بہ جنبانند
 گاہ از سحر چشم جادوئے
 حسن پداوت از علاء الدین
 گاہ بازلف دختر ترسا
 گہ دمن آورد ز اہل ہنود
 گاہ ریّا دہد باہل و بزم

لے ریّا دوکس از زمان خوشگل در عرب گذشتہ اندیکے عشیقہ حنیہ بن الخباب و دیگر محبوبہ صمد

خون خوار زم شہ نجاک آمیز
 میدہد حکم قتل مستعصم
 مے نہد بر سر از بلاتاج
 میدہد دہرہ با ہلاکو خان
 بر سر دہلی آورد نادر
 زادہ بر حال زادہ گرید زادہ
 بر سیّا نگاہ اندازد
 مے نماید شہید خنجر ناز
 تا نصیری نہ بیہدہ لافد

دلبر داز نگاہ ماسے را
 ہوش و فرنگ شیخ و شنگ فرنگ
 پہاوان را ز درد غلط اند
 ترک سازد اسیر ہندوئے
 ہوش از سر برد ز دل تسکین
 کشد از کعبہ شیخ صنحان را
 گہ زن اوریا ز قوم یہود
 گاہ میا دہد باہل مدد

گاہ شیریں ز کشور قفقاز
گاہ از عشوہ بتے خوشگل
امراد کوہ را دوان سازد
مسجدے را گہے کند مندر
نہی او باز دارد از تنگ و دد

گاہ بیل ز تفتہ دشت حجاز
چون منے پیر را کند لعل
حکم او ریگ را روان سازد
وز چلیپا گہے کند منبر
گوید از برق را کہ گرم مرد

گنج زرے دہد امیرے را
آن پئے وقع رنج مے کاہ
آن پئے زور تن دہد گنجے
رنج زائل نگرددش از گنج
ہر دو بریان ز رشک یک دیگر
آن پس از مرگ واگذار گنج
نیست ہرگز مجال اینکہ کسے
مے کند ہر چہ ورنش آید
در جہاں ہر چہ کردہ است عیاں

زور تن مے دہد فقیرے را
وین پئے خویش گنج زرہ خواہد
وین پئے گنج زرہ برد رنجے
گنج حاصل نگرددش از رنج
یک پئے زور و یک برآز
وین پس از موت وارہد از رنج
پیش فرمان او زند نفسے
ورنش آید آنچہ مے شاید
تست ازوے بدلیج در امکاں

بقیہ حاشیہ: ہر سالہ و بر تختین شہم اہل و یکسانیکہ شہم را بافتہ خیمہ ساختہ در صواء
زندگانی میکنند و ایشان را اہل باوید میگویند۔ شہم میانہنہن طلبہ بن قیس بن عاصم الغسانی احد ملوک العرب
مشتوقہ ذی الرحمہ بلکہ اہل ہمدرد و شہتین کوخ اہل مادر کسانیکہ از سنگ آجر خانہ ہائے پختہ ساختہ در
شہر با سکونت دارند۔ شہم لیس فی الامکان۔ بدیع معاکل۔

نیستی را از ہستی اوتاب
او عیاں است و غیر اوست نہان
این جہان تاریکبوت بدان
ہمہ او گوئے یا بگو ہمہ زو

پر تو آفتاب و کاسہ آب
نیست عین جہان و غیر جہان
زو عیاں گشتہ و دروست نہان
وحد لا الہ الا هو

مناجات

اے نہان گشتہ از نور ظہور
گر حجاب از رخ تو گردد دور
تو عیاں جہان نہان در تو
اے ورا، الورا کہ در تو ورائے
از تو پیدا و در تو پنہا نیم
نتو پور کسی نہ کس پورت
خویش را آنچنان عیاں کردہ

ماندہ مستور در سراق نور
شپہ وار خلق گردد کور
آشکار و نہان عیاں بر تو
خواندہ سبحان ربی الاعلی
تو بمانی و مانخے ما نیم
سجدہ آوردہ خلق از دورت
کہ ز چشم جہان نہان کردہ

اے خدا من ادب نمے دانم
از زبانم اگر خلاف ادب

عفو فرما کہ با بچو چو با نم
جست حرفے مرد بخیط و غضب

اے گنہ بخش غاف و ستار
گوش کن گوش نالہ من زار

بختاوندیت که پرده پوش
بر غلط کاریم قلم در کش
در خور عفو گر نیم پس فوت
لایق محو نیست گر جریم
تانه رسوا شوم به روز جزا
کرده رحم چوں در اول کار
سخت بر خویش تن جفا کردم
نیست جان در تنم ز رخ و تعب
منکه بار گنه بسردارم
منکه در خود توان نمی دارم
بگذر از من که ناتوانستم
منکه خود بار سر بسرنه برم

گر ترا کشتن من است مراد
فاش کردن گنه چیه کارست
خون بسمل چنان بخاک آمیز
هر چه خواهی مرا بده تعزیر
خوار کن لیک شرمسار کن
ریشخند جهان مکن ز نهار
چشم من روشن و دل من شاد
بهر کشتن بهانه بسیارست
تانه خیزد ز شور رستاخیز
گنهم را مگر مکن تشهیر
عبرت از بهر روز گاه مکن
پیش اغیار دیار و خویش و تبار

مردان

از کرم عیب من گردان فاش
گنهم راه که هست در پرده
عیب من پیش کس عیان نکنی
پرده بر عیب من زدم پوشش
رحم کن عیب من بفضل پوشش
چون توئی عیب من همی پوشد
چون من عیب من اگر داند
ساز العیب نام چون داری
چون تو مشهور گشته غفار
دانت بیگمان که ستاری
گر به برسی ز کار و کردارم
رحم را گو که کار من سازد
گرفستی بد و زخم عدل است
گر کس از قهر تو بر آرد داد
من بعدلت چنان نهم گردن
مصطفی را شفیع می آرم
مالک روح و جسم و جان منی

ای خدا من بس گنه کردم

ریش من پیش انجمن متراش
نکنی گر بجل بدر پرده
بلکه بروئی من بیان نکنی
در نه در پیش چون خودی بفروش
در نه در پیش چون منی بفروش
بهر افتائے آن نمی کوشد
پیش هر چون منی سخن راند
پرده از عیب من چه برداری
بگذر از کار من مرا بگذار
عیب من پیش من چه می آری
نامه چون روی خود می دارم
بر سر عدل تو ننهد ازد
بازداری اگر از آن فضل است
من ز عدل تو بر کشم فریاد
که شود جسم و جان بهم دشمن
بر سر عدل نفکنی کارم
برین از من تو مهربان منی

نامه در روی خود می دارم

اے خدا من بے گنہگارم
جز خرابی نیامد از دستم
تو کریمی و کار تست عطا
اے غنی ذات از عبادت من
بے عبادت مرا تو جان دوی
من بریش سفید آمده ام
سوے ریش سفید من بنگر
دل زرو زو سیاه تر از دل
گر سزائے عمل دی چه کنم
غیر فریاد و ناله های حزین
گر نه بخشی گناهگارستم

لایق دار و قبال نام
نیک دانی که سخت بدستم
نیت دشوار بر تو عفو خطا
نیت پروا ترا بطاعت من
بے اطاعت مرا توان دادی
بر درت با امید آمده ام
نا امیدم کن مران از در
ریش من بین مرا ساز خجل
بر جگر داغ گر نهی چه کنم
دیگر آید چه از من مسکین
در به بخشی امیدوارستم

نار دوزخ چرا بر افروزی
بر من نیتم که آتش تیز
در من آتش نگیرد از گیرد
گر به بخشی گناه من ز کرم
بر خود از من بے ستم کردم
از من از بندگی نیامد راست

نیتم هندوئی که می سوزی
استخوان سازیم شرر انگیز
از خوی خجلم فرود میبرد
هیچ از فضل تو نگردد کم
از خدائی تو چه کم کردم
از خدائی تو چه چیز کاست

گر سزا میدهی سزاوارم
من گنہگار بیگماں هستم
بگذر از من که من فقیرستم
بد عمل عاصم دے پیرم
بگدائی بر تو آمده ام
بهر سائل چو حکم لاتنهر
میدهی گر مرا عذاب اییم
ذات خود را کریم می گوئی
از کرم حل مشکلم فرمائے
تا بدو حال زار خود گویم
لیک چون غیر تو خدائے نیست
لاجرم پیش تو ہی نالم

اے بقریان تو روم پیرم
اے بقریان تو دل و جانم
بے کسم جز تو کس نمی دادم
غیر تو پیش کس نمی نالم
بندہ را که فقر بر باید

مجرم عاصم گنہگارم
آنچه دانی مرا بستم
تا توان سالخیزده پیرستم
چه شود حاصلت ز تعزیرم
لطف کن بر در تو آمده ام
داده اے خدا فلا تقهر
که بگوید ترا رؤف و رحیم
پس ز تعذیب من چمی جوی؟
یا خدائے دگر مرا بنمائے!
چاره کار خویش ز وجودیم
مالک الملک پادشائے نیست
که توئی واقف از همه حالم

وقت پیری ساز دلگیرم
وقت پیری ساز چیرانم
که بدرگاه او سرے آرم
که نماید تعهد حالم
حرف بر مالکش ہی آید

که ازوبنده پردری ناید
چون تو خودبنده پردری دانی
نام خود کرده جو خود ذوالمن
نیک دانی که سخت بد کردم
هر که با جان خود نماید بد
فعل دیوانه را چه می گیری
بهتر از من تو تجربت داری
چشم طاعت ز من چه می داری

منکه در زیر پای تو کردم
سالمندان ز خوان تو خوردم
این زمان هم وظیفه خوار انگار

آنچه دادی مرا ز هوش و خرد
ایں متاع مرا چو کس نه خرد

اے خدا اگر چه عذر من لنگ است
رحم فراو عذر من بشنو

بنده را داشتن چنان شاید
با من آن کن که لایق آنی
لایق خویش کن نه لایق من
نه بکس بل به نفس خود کردم
هست دیوانه پیش هر خرد
بیجا چون خرف شد از پیری
کار دیوانه نیست هشیاری
کار بوزینه نیست نجاری

رحم کن اے خدا سرت کردم
من ز خوان تو نان تو خوردم
نان خوراز من دریغ مدار

من فرد شم بے کس نه خرد
طیش کم کن اگر نمودم رد

نالہ ام نیز خارج آہنگ است
در ہم از عرض حال بنده مشو

من نه از مکہ کعبہ دزدیدیم
نه گرو کرده ام حریم حرم
سنگ اسودنه من خراشیدم
نه ر بودم ز مسجد منبر
من نه در سبیل سلیمانی
من پرستار سومات نیم
من نه در پیش آتش زرتشت
پیش تصویر مریم عذرا
ابن مریم نه پور تو دانم
بنده را خدا خواند ستم
من نکشتم جناب یحیی را
سنگ بر ساق مصطفی نمودم
من نکردم شهید عثمان را
من نکشتم حسین بن علی را
خود تو دانی که من مسلمانم
پیر و دین مصطفی هستم
پس چرامی دہی مرا تعزیر

قتقہ دیدی اگر بجہت من

بے محابا سرم ز تن بر کن

یا خدائے دگر پرستیدم
بہر افرازش اطاق صنم
بتکے من نه زان ترا شنیدم
بہر دہلیز درگاہ مندر
نصب کردم صلیب نصرانی
خادم لات یا منات نیم
ہیچکے دو تانم و دم پشت
سجدہ کردم گے نه چون ترا
نه در اہیچکے خدا خوانم
جز تو حاجت رواند انتم
نکشیدم بدار عیسی را
تین برفرق مرتضیٰ نمودم
تر نکردم ز خویش قرآن را
آن جگر گوشہ نبی و ولی
ہست تو جید دین و ایمانم
وز میردان میرزا ہستم
خاصہ این زمان کہ گشتم پیر

دیدم گر صلیب در گردن
بر کمر دیده اگر ز تار
گر نه آن دیده نه این باس

گردن من به تیغ تیز بزن
خون بجل کرد مت کفش بردار
استخوانم کوب در پاؤن

دست موسی ز تو نمیخواهم
لحم داود هم نمیخواهم
صبر ایوب هم نمیخواهم
ملک داری ز تو نمیخواهم
تاج شاهی ز تو نمیخواهم
تخت طاؤس را نمیخواهم
جام جمشید هم نمیخواهم
جاه کینروی نمیخواهم
صولت سنجری نمیخواهم
من بدخشان ز تو نمیخواهم
رود جیون ز تو نمیخواهم
ملک ایران ز تو نمیخواهم
دل کشیر را نمیخواهم
هند و سند و عرب نمیخواهم
آسمان و زمین نمیخواهم

دم عیسی ز تو نمیخواهم
معجزه یهود هم نمیخواهم
حزن یعقوب هم نمیخواهم
شهر یاری ز تو نمیخواهم
کجکلاهی ز تو نمیخواهم
بخت کاؤس را نمیخواهم
طشت خورشید هم نمیخواهم
ملکت کسروی نمیخواهم
دولت اکبری نمیخواهم
بحر عمقان ز تو نمیخواهم
نهر سیحون ز تو نمیخواهم
دشت توران ز تو نمیخواهم
کوه پامیر را نمیخواهم
مهر و شام و حلب نمیخواهم
از تو عرش برین نمیخواهم

از تو خواهم که یار من باشی
وقت مردن بیا دهن باشی
چون زدنیاره عدم گیرم
تا بیا د تو بگذرم از هوش
از بدن چون روان روان گردد
بِالله الحمد بر زبان باشد

مونس جان زار من باشی
در دل بیم را دهن باشی
لطف فرما بیا د تو میرم
نام تو گیرم دشوم خاموش
نام پاک تو در دهان گردد
حسبی الله و روحان باشد

با تو گرد دست میداد خویشی
گریباید تو بگذرم ز جهان
چون زدنیاره عدم گیرم
یاد تو زاد راه من کافی است

پادشاهی کنم بدرویشی
باشم از کار بخت خود شادان
حسرت از کار این جهان نه برم
ذات پاکت پناه من کافی است

بے جیاسا میسر راه هم
از نوال خودم عطا کن مال
دار محتاج خویش بسمل
از شفاخانه خودم صحت
تا نه بنیم رخ اطبارا
گوشت و قوشت مرا بدی
گوشت از بهر ماندنم باید

کار ناکرده مزد می خواهم
تا نگردم ز مفلسی پامال
کن نه محتاج غیر سائل را
ای شفا بخش بخش از رحمت
تا نه زحمت دهم احبارا
خود زرنج سوال من برهی
تو شمه از بهر رفتنم شاید

گوشه عافیت عنایت کن نیستم کود که نان خواهم گر دہی گنج می رہم از رنج میروم گنج با تو بسپارم	توشه عاقبت کرامت کن مرد پیرم زن جوان خواهم نشود دولت تو کم زان گنج جانب گور خود نہ بردارم
---	--

دعا

باد عرش مجید تو عالی از خلایق دل تو بادا شاد گنہم بخش خانہ ات آباد تا نہ پرسی ز من شتر دیدی و دشمنم را بگو کہ نستیزد دشمن خود بکن تو دشمن من یار خود را تو دلبر من ساز	سینہ من بکن ز غم خالی ساز از فکر محترم آزاد تا ز دنیاے تو روم دل شاد تا بگوئی مرا کجا ریدی دشمنتم را بگو کہ خویش ریزد دشمنم را بکن بمن دشمن از پیئے یار خود مرا بنواز
--	---

بر تو نادیدہ عاشقم ای دوست اے خداوند من کرم فرماے با امیدے بر تو آمدہ ام بندہ خود مرا اگر سازی	و آنکہ بلند تر اسعادت اوست بر من از فضل خود دے بکشا چون گدا بردہ تو آمدہ ام از حریفان خود برم بازی
---	---

پائے بر فرق آسمان نہم خوش و بیگانہ پیش من باشد	بلکہ بر فرق فرقدان نہم بلکہ بیگانہ خویش من باشد
---	--

اے بقربان تو دل و جانم از کرم عفو کن جبرائیم من آسمان تو باد پر ز نجوم کار دنیا ہمہ بکام تو باد باد افزون جلال تو ہر دم انس و جان طالب رضائے تو باد ہم بہرے تو باد دور زمان ایں جہاں آں جہاں سرے تو باد جملہ جان جہاں فدائے تو باد	درود دادی بکن تو در مانم باد چشم خلا یقت روشن سینہ من تہی بکن ز مہوم در بزرگی بلند نام تو باد وز جالت مہیا چیزے کم وز غلامان میرزائے تو باد ہم برائے تو باد کار جہاں در سرے جہاں بقائے تو باد سر من نیز خاک پائے تو باد
--	---

دست من گیر تا بخود برسم سخت مستم تو ہوشیارم کن خفتہ ام خفتہ کن مرا بیدار یا مرادہ خبر ز من گاہے آخر ایں راز را بمن بنما گر بہ لازم است ایں من و ما	مطلع کن مرا کہ من چہ کسم؟ یک زمان با خودم دو چارم کن مستم و مست کن مرا ہشیار یا مرا سوئے من نما را ہے این من و ما چہ است با من و ما بعد مردن زما رود بکجا
---	--

این من و ما بما بود یانے
لازم ماچو بود این من و ما
وربمانیست لازم این من و ما

بعد مردن ز ما رو دیا نے
ایں من و ما بمانبود چرا؟
پس پس ماقاده است چرا

من ز تو حال خویشتن پرسم
جان من از کج فرستادی
بکجا بازمی بری جان را
را ز تن گر بمن عیال کردی
آنچه باتن کنی همی دانم
بجسم مائل چراست بر عصیاں

هم ز جان هم ز حال تن پرسم
جسم را زندگی چرا دادی
و ابگو شرح حال پنهان را
را ز جان را چرا انہاں کردی
لیک در کار روح حیرانم
روح عاشق چراست بر غفران

دارم اقرار بس گنہگارم
گر تو در دوزخم در اندازی
چارہ من بغیر زاری نیست

نامہ چوں روئے خودیہ دارم
در سقر بہر من مقر سازی
جز تو از کس امیدواری نیست

اے خدا من بے گنہ کردم
اے خدا من بے گنہگارم
منکہ فروت گشتم از پیری

حالت خودیہ تبہ کردم
بجز من بین و بگذر از کارم
چہ کنم گر تو ریش من گیری

خوردہ ام داغہائے گوناگون
ہوش گم کردہ را چہ می گوئی
رانندہ خلق را چہ می رانی
باز بسمل حکایتے دارم

رحم کن شد مرا جگر پر خون
گشتہ ام گم ز گم چہ می جوئی
مردہ ام مردہ را چہ میرانی
وز تن و جان روایتی دارم

پیش از جان

یک شبے سوئے عالم بالا
جان جانان خویشتن دیدم
باز زیب بدن شوی یانے
باز کن سیر عالم فانی
باز بنگر کہ نو بہار آمد
باز گل در رخ سمن خندد
باغبان است بر سر ترمین
باز آدرتن و تماشا کن
ایں عجب جائے کامل نہیاست
ہر طرف بذلہ سنج دلداریت
ایں سیہ چودہ آن سمن اندام
رنگ بادہ ز شیشہ با بیرون

در تخیل شدم قدم فرسا
در گذر بود زوبہ پرسیدم
راکب دوش تن شوی یانے
تاز چیرت بخود فرسانی
شاہد گل بہ مرغزار آمد
لالہ در روئے یاسمن خندد
باز بست است با نارا آئین
سیربتا نسرائے دنیا کن
مخفل عیش و شادمانیہاست
شوخ و بیباک عاشق آراست
حسن ایں سبز روئے آن گل فام
میزند همچو سبز تہ گلگون

دُنیا

هست دنیا میر حضرت روح هست دنیا بهشت نقد نعیم کعبه و دیر هر دو هست درو هم کنیا در دست هم مندر مومنان در ره حرم پویند مثل کشمیر ملکت است درو بهر نسوان رجال خوش پیکر مسند فقر و تخت جم جاهی خوش نداری کلاه فقر اگر	هست دنیا کلید باب فتوح مهیبط فیض و فضل رب رحیم محرم و غیر هر دو هست درو هم چلیپا در دست هم منبر کافران در گه صنم جویند مثل گلرگ جنت است درو بهر مردان زنان خوش منظر هست در ره هر آنچه میخواهی بر سر خویش کج بنه افسر
زندگانی عطیه کبر است هست دارالعلوم بهر نفوس هر دو عالم مدارج تکمیل بالغ العلم شد گرا از عرفان حاصلش گشت خدا دانی نور شد از نور فضل حق آگاه خالق خویش را چو بشناسد میرسد در حمایت مولی	بهر انسان نصیب عظمی است تا نگرند خیره چشم و شمس تا شود نفس فارغ التحصیل طیلسانش دهند از غفران می شود در جیم زندانی سوئے دارالجنان بسا بد راه از سعیر و سقر نه بهر اسد ابداً لا بدین در آل دنیا

در پس مردگی چه می پوئی موت جستن بود گناه عظیم خواهش مرگ از خدای علیم کرده کفران نعمت ذوالسن ماهر العلم می شوی ز بدن تن خود گیر یا تن دیگر جان جان جسم خود اگر گیری در تنم جان رفته باز آید من به پیری کنم جوانیها لذت خورد و نوش هست بحجم باز بان بخش قوت گفتار دست گیر او پائے پویا کن قلب را قوت پدیدن ده معه را بخش قوت کیلوس سرد شد جسم باز گرمش کن گوش را گو که بشنود آواز	در خلا و انگو چه می پوئی حسب شرع رسول رب رحیم نسبت بخل هست سوئے کریم تو بنودی گذشتی تن بالغ العقل می شوی باتن پیکر خویش یا دگر پیکر باز گردم جوان در پی پیری وقت خوش از دم فراز آید بهره یا بم ز کامرانیها نعمت چشم و گوش هست به جسم باقدم بخش طاقت رفتار گوش شنوا زبان گویا کن نبض را طاقت جهیدن ده با جگر بخش طاقت کیبوس رگ دپسخت گشت ترش کن هوش را گو که باز جوید راز
--	---

که ترا از تن تو بیرون راند
مرغ دار از نفس را بختی

بر سر مرگ تاج افسون خولند
از تن خود چسرا جدا گشتی

تاچه دیدی که تن را کردی
عہدستی بہ جسم و شکستی
تا تو ان تن شد از جدائی تو
این قدر بے وفا چرا شدہ
تا کے آخر چنین رمیدہا
و ابگو عیب تن چه دیدستی
نسزد از تو بے وفا بودن
باز آ باز آشنائی کن

خوشتن را از تن جدا کردی
رشتہ دوستیش بگسستی
خاک بر فرق بے وفائی تو
یا تو با غیر آشنا شدہ
دامن از آشنا کشیدہا
کہ بدیں ساں ز تن رمیدستی
ز آشنا این قدر جدا بودن
جان جان ترک بے وفائی کن

صور در دم بہ تن کہ بر خیزد
دم فرو دم بہ تن کہ بر خیزد
صور در دم کہ تا بہ جلوہ ناز
باز در دم دے دے دے دے
باز در شیشہ کن شراب غرور
مے تنہے چنان بجام انداز
در قرح ریز آن مے پر زور
بت خاکی ز خاک بر خیزد

خیزد و طرح شور شے ریزد
خیزد و فتنہ با بر انگیزد
رقص بر خوشتن کند آغاز
پر یکن باز ساگیں از مے
کہ تن آید برقص زان ز سرور
کہ وہد جام را پر پر داز
کہ شود خاک گور زان پر شور
پیش از حشر حشر انگیزد

نتاننت را بخاک بپسروند

ہوش از جان من بدر بردند

در جهان هیچکے بسرو عین
بر تن مردہ ات بگریم زار
گرنداری تو باتن خود کار
گریہ ام بین و رحم بر تن کن
گوش کن لے ز کار تن بیزار

من ندیدم ترا جدا از تن
زانکہ میداشتم بد و صد کار
باتن تست کار من بسیار
بر تن خود نہ بلکہ بر من کن
بر تن مردہ تو بگریم زار

نوحہ

سر بر آوردے سرت گروم
سر بر آوردے ز خواب گران
واکن آسوخش در برت گیرم
دلہی کن کہ دستان منی
پائے افزا کردہ باز از ناز
پائے افزا باز در پاکن
چشم خوابیدہ را در کشایے
با من از دلہی تنگم کن
گل رخسار تو کہ پڑ مر داست
سر مہ کش چشم نیم باز ترا
سر پائے زدہ کہ رفتار

گرد سر گرد مت فدا اگر دم
سر گران اینچنین بخواب مان
زندہ مان تا بہ پیش تو میرم
مہربان شو کہ جان جان منی
باز از ناز سر و ناز افزا
فتنہ خفتہ باز بر پاکن
ہوش از من بہ یک نگاہ بے
گریہ من نگر تبسم کن
صبر و ہوش و خرد ز من برداست
کن خرامندہ سر و ناز ترا
فتنہ خفتہ را بکن بیدار

غمره را گو که تیر زن به جگر

شاید آهے کسے اثر کرد است
نظر بدنگر اثر کرد است
گل سرخ تو گشت خیری زرد
کرده خاموشے تو مدہوشم
ایں چه خوابیت کز جہانت برد
باز زیں خواب مرگ سر بردار
عمر گر باز پس دهند ممیر
جان من جان ز من بستان
چشم من خون ناب زان ریزد
تانه بلیند تننت دو چشمش کو

عشوہ را گو کہ تیز کن خنجر

کہ سراپائے پونج سرد است
کہ گل روے تو چنین زرد است
طبع گرم تو چون دلم شد سرد
برودہ بے ہوشے تو از ہوشم
از جہان برد بلکه جانت برد
باز از عمر باش بر خوردار
ورنہ از من ستان مشود لگیر
شو خرامان بنا ز در بستان
کہ ترا پا ز جانمی خیبرد
مرد شور تو باد زندہ بگو ر

اے بقر بان تو روم بر خیز
گر دسر گرد مت زہوش مرو
ایکے رو کردہ بسوئے عدم
تو چه دانی طریقی مردن را
اول آموز از من شیدا
باش چندے کہ گرد مت ہمراہ

خیز و در فدیہ خون تسل ریز
چه بخیبی ستان دے پاشو
ہوش بروی ز سر ز سینہ دلم
یارہ و رسم جان سپردن را
باز کن رے رفتن از دنیا
تا ازیں راہ ساز مت آگاہ

سوئے عقبے چه میروی تنہا

من رفیق تو ام علی التحقيق
من کہ صد بار بر تو جان دادم
بر تو ترسم دریں طریقی دراز
رہ باز آمدن نمائی گم -
زانکہ جز من طریقی مردن را
بے تو پایم فرو شده در گل
زانکہ تو قوت روانستی
دست دپائے تو شد زمین ہیہات
تو مراد ر حیات میرانی
زندہ مان زندگی بتوزیاست
بے تو ام زندگی چه کار آید

باش چندے کہ گرد مت ہمپا
جان من الرفیق ثم طریق
اندرین کار کہنہ استاد م
بے من ار میروی نیائی باز
نماید رہت کس از مردم
کس نمیداند اندرین دنیا
زندہ ماندن مرا شدہ مشکل
طاعت جسم ناتوانستی
تا چه داری تو کار با سوات
زانکہ درو مرا تو در مانی
کہ سراپائے تو جہاں آراست
بے تو ام زندگی نہی باید

یک نگاہے کہ من روم از خویش
خوابگاہ ترا بسیار ایم
گر ترا در ہیشت جاے دهند
بستر اندازم از بر اے تو نرم
بخرم ہر تو من از رضوان
شیشہ آرم پر از شراب طہور

تا رسم از تو یک زمانے پیش
ہم بجان ہم بہ تن بکار آیم
رخت تو بر فراز تخت نہند
دقت گر ما خنک بسر ما گرم
دستہ چند از گل و ریحان
کہ بود و دوزخ مزاج آن کا فور

چرب و شیرین زمیده نان آرم
 ورترا در سقر در اندازند
 بهر تو طسرح دیگر اندازم
 از تعلق بخود کنم رامش
 اول از هزل وجد کنم ستش
 رشوه از من پذیر دار فبها
 از مدینه سفارش آرم
 تا بخشد ترا خدائے رحیم

ناخورش میوه جنان آرم
 در جهنم ترا مقر سازند
 باز بانی نهفته در سازم
 نرم سازم چو مغز بادامش
 باز دینار کے انهم دستش
 نه پذیرد اگر روم زانجا
 پیش حق ریش خوشتن دهم
 باز دارد ز تو عذاب الیم

پایخ از جان

گفت لے باد خوان هرزه دلاے
 سخن از مرده تن چه می گوئی
 مرده شورش بر دمبر نامش
 زادش بود از پئے مردن
 منکه از قید و بند تن رستم
 تن من بود مورد اسقام
 گاه بودم بسهر دگه به سبات
 گاه در حبس و گاه در اطلاق

کم کن ایں لوح خوانی بیجاے
 در پس بیوفا چہ می پوئی
 دیدم آغاز و نیز انجامش
 مردنش جان ز رنج سپردن
 راست می گوئم از سخن رستم
 بودم از وے همیشه در آلام
 بر سرم بود زو هزار آفات
 که بذات الیه گه به خنق

که ز محنت فاده در تب تاب
 که ز سود طبیعتش ناخوش
 گاه افسرده از دم سرما
 گاه غالب بر ورطیت بود
 در مرضها زد و مندئی خویش
 بود بر یک نمط نه کار بدن
 در دتن را بے دوا کردم
 جان کینها چو یاد می آید
 یادم آید چو تلخی سكرات
 من نے چند در بدن بودم
 نام تن پیش من مبر ز نهار
 بسکه دیدم محن ز صحبت تن
 خاک بر فرق تن کمن یادش
 فرقتش رنج بود و آن بگذشت
 نه ز فرقت کنون مرا بارست
 اندرین پس که هیو لانی
 سوگ از بهر تن کنم تا که
 صحبت تن و بال جان باشد
 در بدن روح زنده در گور است

که ز سر سام گشته بے خود خواب
 که ز بلغم مذاق گشته ترش
 گاه پشمرده از تف گرما
 گاه مستولیش بیوست بود
 هر زمان بود مرگ نو در پیش
 من بجان آدم ز باریدن
 تن نشد تند دست و سن مردم
 هر زمان و حشتم بیفزاید
 رود از یاد من همه لذات
 بعثت باد را بپیو دم
 زینهار از قرین بد ز نهار
 نه برم هیچگاه نام بدن
 گر خورد خاک در بر دباش
 حالیا حال من دگرگون گشت
 نه تمنائے وصل و دلاریست
 دیدم ام روئے صد پریشانی
 تن یکے لاشه بود شد لاشی
 جان ز تن دور در امان باشد
 دیدم جان بگور تن کور است

در بدن ردی صدمه دیدم	بے بدن ردی کبریا دیدم
باز غمخوار تن چسرا کردم حاصل از نفس شمار بها در بدن از کشاکش انفال بهر من بود تن بسان قفس رشته بگست آن قفس شکست جسم خاکی و بال جان باشد در بدن روح پر مرض باشد تا نگر دوبه اصل خود واصل جسم خاکی است مصدر آلام سیل امراض را گذرگاه	خوار بهر بدن چسرا کردم نیست جز رنج خلکساریها حاصل من نشد جز وسواس رشته پائے بود تار نفس مرغ خوشخوان ز قید بند برست پیر باشد و یا جوان باشد جوهرش تابع عرض باشد صحت تامه نبود دشمن حاصل بنتلا در وسواس و او هام خیل اعراض را بدو راه
دوست داشتش ز نادانی دوست داشتش خطا کردم دوستیهای تن چسرا کردم	بود در پرده دشمن جانی در حق خویش تن جفا کردم بود با من عدو با در زاد
سیر من بود بر سر افلاک سیر راهی دوچار من گردید	رو نهادم بسوی خط خاک همچو مارے پائے من پیچید

مثل دشمن مرا اسیر نمود بے خبر باک آشنا گشتم ایچ یادم نماذ عهد است عهد پیشینه رفت از یادم تا بدو عهد دوستی بستم با امید یک او وفا بکنم حکم بردا و حکم شش باشد باشدم زیر چاق و خد متنگار باشدم نمکسار و غمخوارے من بجان کوشم او به تن کوشد هر دو کوشیم و عیب هم پوشیم	پائے من بست و دستگیر نمود در غم و غصه مبتلا گشتم چون سر راه من بمن پوست چون بد اش اسیر اقدام گوهر قدر خویش بشکستم حق صحبت مکر ادا بکنم در همه کار و بار خوش باشد چست و چالاک چاکب هشیار باشدم دلربا و دلدارے پوشش عیب عیب من پوشد عیب پوشیم و در هنر کوشیم
دادش روز و شب طعام و شراب هر قدر خور و نا توان تر شد هر چه می خواست من همان کردم کرده من چه بود کم که دگر کرده او هیچ نشمارند کرده او بگردنم افتاد	معه اش پزند زنان و زک خور و زار و زبون و لاغر شد او غیان کرد من نهان کردم کرده او فتاد هم بر سر بلکه آن کرده من انگارند من گرفتار گشتم او آزاد

خاک بر فرق این چنین دشمن
هر چه کردم به پیش من آرد
پیش داور مسرا جل سازد
تا قیامت نیاورم یادش

که شود روز حشر دشمن من
پیچ آرم من نمیدارد
سخت رسوا و منفعل سازد
گر خورد خاک در برد بادش

باورت نیست گر سخن از من
تا به بینی بعالم اجساد
آن یک از درد سوزی موید
آن یک مبتلائی در د خاق
آن یک گنگ و این دگر گنگ است
عارض آن یک شده سرسام
از بوا سیر حال زید خراب
از بوا سیر عمر و بے خورد خواب

رویکه غور کن بعالم تن
خلق دارد و دست تن فریاد
وین علاج جگر همی جوید
وین دگر در بلا لایح مراق
حالت هر دو در مرض تنگ است
لاحق این دگر شده برسام
وز نو اسیر عمر و بے خورد خواب

تن که باشد همیشه در کاهش
این بدن نیست آن بدن زنها
گله ام از تن است بعد الفوت

چه کنم از برائے تن خواهش
داشتم آنچه پاریا پیرار
گله دیگران است قبل از موت

من خدا جویم از خود گوید
گاه در هوش و گاه در هوش است

من بره پویم از زره پوید
که فرورفته گاه در هوش است

گاه در پیچ و گاه در تاب است
گاه گوید ز خویش بیزارم
گاه از بهر لذت پلوید
که مراد در سر و دد که مسر
گاه گوید مراقب باید
که کند شکوه از قضا و قدر
گاه از بخت و گاه از دوران
گاه از خود حکایت دارد

گاه در خورد و گاه در خواب است
گاه گوید که من در آزارم
که پئے خویش راحت جوید
باید دولت همه دنیا
گاه گوید مرا عجب شاید
گاه از چرخ و گاه از اختر
گاه از گردش زمین و زمان
گاه از من شکایت دارد

منکه از کار تن شدم بیزار
ویده ام طور زندگانی خویش
بیگمان بود رنج جان فرسا
گاه در بند خانمان بودم
گاه دلیگر از تهیدستی
گاه بیمار و ناتوان بودم

باز از تن چسب کشم آزار
هر زمان بود مرگ نود و پیش
که غم دزد که غم کالا
گاه در فکر آب و نان بودم
که پریشان دماغ از نستی
گاه از درد و در فغان بودم

تناخ

سخت بنحو است زادن و مردن
بلکه بنحو است یادش آوردن

ساقی ماسکت ساغر ما
می مارا که ریخت از ساغر
از تناسخ عدم بے خوشتر
خوش نیاید که جان با فسرنگ
عقل و ادراک بوش بگذارد
هر نفس بیکر دگر گیرد
که شود سوسمار دگا به مار
که شود ماده گاه گرد و زر
خوش ندارم چو پیکر انسان
گاه مولے شوم گبه مالے
سیر گاه من است در افلاک
بر پریدم چو جانب لاهوت

بار دیگر نه بست ساغر ما
باز در ساغرش نکرد دگر
تا نیفتد کس بقالب خر
داخود در تن پلنگ و نهنگ
چون خبر ز نهیق بردارد
هر زمانے زیر گنومیسرد
گاه سگ گاه خوک که گفتار
گاه گوساله گاه کره خر
چون شوم خوش ز قالب حیوان
گاه بز گاه شیر خوشخوالے
چه شوم خوش ز سیر خط خاک
چون شوم پائے بند در ناسوت

رجعت

رجعت کس اگر بجا بودے
پیشتر از مسیح دیگر بار
لیک آمد مسیح و قوم یہود
زان جہاں ہیچ کس نمی آید

ایلیا باز گشت فرمودے
آمدے آن نبی خوش کردار
می کشد انتظار آن مسعود
هر که رفت است پس نمی آید

باز گشتن حرام شد ز خدا
ایلیا را بدیل آمده است

باز گشتن مرا تمنایست
اندرین کار گاه صلح و نبرد
باز گردم اگر سوے دنیا
باز عصیان شعار خود سازم
نامہ خود سیاه تر سازم
عقل گوید مکن کنم نقصان

آرزو ہیچ سوے دنیا نیست
خود چه کردم که باز خواهم کرد
سر کنم باز سیرت اولے
فعل بد را دثار خود سازم
حالت خود تباه تر سازم
شرع گوید مکن کنم عصیان

باز گردد دماغ سودائی
پاشود هرزه گردد دشت جنون
باز در فکر سیم و زر افتم
چیدہ دکان مکر چون تجار
که شوم تندرست و گه بیمار
باز در رنج و در تعب افتم

سر کند باز کار رسوائی
یک قدم پیش رفته از مجنون
باز در فکر گاو خرافتم
خود فروشی کنم سر بازار
گاه بیزار و گاه در آزار
باز در غیظ و در غضب افتم

حیات

بسیلے محو لذت فانی
چیت دانی حیات جہانی

اولش زادن آخرش مردن
زندگی در جهان کون و فساد
چسبست این زندگی سراب وجود
زندگی معنی تپیدن دل
زندگی امتیاز رنگ از بلو
زندگی پیش عقل مرد حکیم
هست چون احتلام بے کم و کاست
مرد زن را بیدار اندر خواب
گرد و از خواب لیک چوں بیدار
از خیالش مگر اثر یابد
زن عصمت آب هم در خواب
عصمت خویشتن بخواب اندر

مرد که گنج یابد اندر نوم
لیک چون رنج بیند اندر خواب
نشود مالدار زان در قوم
باشدش هر دو چشم زان پر آب

سے قنادر درخت خارناک و فی اشل دو در خط قنادر - خط چوب تراشیدن و دست فرد
ملیدن بر شلخ تا برگ او فرد ریزد - و خط قنادر خیل کار شکلی است زیرا که از سرتا پا

خارهای سخت تیزی دارد - شاعر میگوید سه

خلیانی عن و طاء و و ساد لا اری النوم علی شوک القنادر

یابج نبود اثر بدو زان کنج

یابد اما ضرر بے زان رنج

زندگی یک شراره سنگی است
هست بنیاد زندگی برباد
زندگی چسبست دستمال زیان
زندگی هر دم است در کاهش
زندگی چسبست داغ بدنامی
زندگی گرچه لفظ معلوم است
اول او عدم عدم آخر
زندگی چسبست بسل کودن
گر قدم می زنی غلط در دم
تن و جان چسبست جام و سنگ
افکند یاز ناتوان جانی
بسل از زندگی چسبیدی
زندگی چسبست پا بگل ماندن

عرصه خود نمائش تنگی است
باد آباد او ز باد آباد
که فراید همیشه در نقصان
بهر کاهش چه می کنم خواهش
گل خود رو بے باغ ناکامی
متنیش در صلاح معدوم است
دو عدم بر وجود او قاهر
بر دم تیغ تیز رقصیدن
نه بماند قدم نه نقش قدم
باختن از ضعیف نادانی
بشکند جام یاز نادانی
که برائے خودش پسندیدی
وز غم مرگ مضحل ماندن

این زمین است مثل سنگ فلان

دور بر خود آهی خور و هر آں

سے باد آبا و معنی شش که آنرا بیهیزی گویند سه صحاح نام کتاب لغت عربی از جوهری :

زان بردن جنت چون شتر انسان
بے اثر باشد از نمود بشر

خواہ دانا بود و یا نادان
بے اثر تر از ان است بود بشر

جام جمشید و کاسہ کاؤس
گور بہرام گور بہست کجا
قصر خسرو بین کجاست نہان
آل سخر کجا و تختش کو
دجلہ گرید بے کہ دارد یاد
اندلس آنچہ از ازل بلا دید
اینکہ بینی ز رزم و بزم شہان
آسمان این بساط بر چیند
بعد چندی ز انقلاب زمان

دہر بشتک بچو طالع طوس
رو بایران بچو زسرتا پا
جوئے شیرین بچو کجاست نشان
نسل اکبر کجا و تختش کو
آنچہ بیدار رفت بر بغداد
دیدہ کے دید گوش کے بشنید
گاہ ویران جہان گہ آبادان
تابساطے نوے دگر چیند
نہ رضا شہ بود نادار خساں

بیچ دانی تو اصل خود بسمل
کر کے بس دنی ز آب منی
زندگی چیت پانگل بودن
زندگی چیت با و پیودن
زندگی چیت تاب برق جہان
زندگی جلوہ سرا بے ہست

من گویم نہ گردی ار تو خجل
بے خبر از خودی و ما و منی
در تلاش معاش فرسودن
وز غم مرگ مضحل بودن
بہر یک دم عیاں دبا ز نہان
موج سیلاب و نقش آبے ہست

خوش ندارم کہ از پے دم آب
کے بگوید خرد کہ از پے رنج
زندگی چیت خواب و بیداری

سرکنم باز سیر وشت سراب
داخزم باز در سرائے سنج
بہشتی نیمہ نیمہ ہشیاری

خواب

ہست بیداریش سراب حیات
عقل را خواب می کند عاقل
متکمل بود دیا فاضل
چون معطل شود ز خواب حواس
دیدہ ہر گہ ز دید می گردد
باز ماند وہاں گہ پوتغا ر
چشم بر بستہ مثل کشتہ مرگ
دادہ غارت متاع ہوش و خرد
سائل آن یکے لعاب دہان
خورده آن یک فریب از شیطان

خواب آئینہ دار راز مہات
بلکہ گردد شعور ہم زائل
طبع انسان از ان شود کاہل
باز ایستد طبیعت از احساس
دیدنی ناپدید می گردد
کہ خرد و عقربے در ان یامار
اوقتا دہ بکشت ہوش تلک رک
بے خبر از جہان و ہستی خود
رانده ایں حرف بیہدہ زبان
دین رضا غوط آمدہ بہ فغان

بیداری

گر بہ بینی بہ حال بیدارے
یابی اور انجو دگر قمارے

گاه راکب بود گئی راجل
 گاه گریان و گاه خدائی
 گاه جوغان و گاه عطشانے
 گاه رو کرده سوئے دشت عرب
 گاه گویا و گاه خاموشی
 گاه توانا و گاه بیسارے
 گاه بنشسته گاه استاده
 گاه در صحرای گاه در سکر است
 گاه نالده ز تنگ دستیها
 گاه در صلح و گاه در جنگ است
 هست ناپاک گاه و گاه پاک
 گاه شادان و گاه هست غم
 نیست آرام چون به بیداری
 چشم بکشادن است بے بهبود

هر چه بیند نهان شود ز نظر
 دیر یا زود می شود بهم گم
 لذت لمس ساعتی باشد
 بر زبان است تا شراب و طعام
 خواه اسود بود و یا احمَر
 زیر دلم هر چه بشنود مردم
 رنج آن یک آفتی باشد
 ذوق یا بی ازان بے درکام

لیک و قتیکه خلق کرد فرو
 راحت نیست چون بیداری
 غفلت کو که من روم از خود
 یک دم از خویش بے خبر گردم
 بنود هیچ اثر ازان بگلو
 بهشی به که همچو هشیاری
 نلکم تا تمیز نیک از بد
 آنگه از عالم دگر گردم

زندگی چیست خواب و بیداری
 کارهایش عجب پریشانی
 من بقربان غفلت انسان
 یکد ساعت ز خویشتن بزود
 وارد حال خود کند مردن
 نیمه اش کار و نیمه بیکاری
 کار بگذاشتن پشیمانی
 که کند جمله مشکلات آسان
 بیغم از فکر دارد گیر شود
 خویشتن را ز خویشتن برون

عمر

عمر انسان بجز دوروز نیست
 روز زادن بگریه دارد کار
 زانوش گریه مردنش مویه
 زنده راسعی هست جانب گور
 آن کی از عدم چو بشتابد
 باز پس میرود بسوئے عدم
 ساز کارش بغیر سوز نیست
 روز مردن ز رنج نالدهزار
 غیر ازین نیست هیچ داگو به
 طالب گور هست طالب گور
 فرصت دم زدن نمی یابد
 دیده مام می کند پر غم

دان دگر چشم خویش بکشاید
چشم تابازی کند میرد
بعض جان داده اندرون شکم
داده جان آن هنوز نازاده
بعض زاده ز بعد مردن مام
وانکه او عمر یافته بجهان

از دل مام صبر بر باید
جائے خود در زمین همی گیرد
در شکم رو نهاده سوئے عدم
دین دگر زاده جان خود داده
بعض مرده ز جان سپردن مام
گشته خود تخته مشق جور زمان

عمران سه عهد میدارد
عهد طفلی و عهد بر نائی
هر سه عهدش ز نقص مالا مال

گرچه هر کس بسرنی آرد
عهد پیری و ناتوانائی
نیست خالی ز درد و غم و ملال

ابن آدم بگوید کی اندر
در جوانی ز ام ملام هم
عهد پیری ز دست بخت دژم
عارضش سرفه خوشن گردد
ناتوان پیر خم کسیر گردد
جوید از بهر خویش و ندانے
نتواند که در پستی پوید

ماند مصون ز ام صبیان گر
ماند مامون اگر درین عالم
می شود بتلائے وق هر دم
لاحقش ضرطه عفن گردد
کور گردد و پاکه کیر گردد
تا کند مضغ تنگ تانے
بهر برخاستن عصا جوید

طفلی

نیکی آن نه نیک و بد نه بدی
مثل بت هرزه چشم داکردن
هرزه در روی این و آن دیدن
خنده کردن و بے بغیر غیب
نگس از خوشتن نه پراندن
شاشه بر جسم خویش پاشیدن

عهد طفلی است عهد بے خردی
نیک و بد را تمیز ناکردن
هرزه مانند کرم جنبیدن
گریه کردن و بے بغیر سبب
سخت در حال خود فردماندن
شیر نوشیدن است دشاشیدن

بے تمیزی چه کار من آید
گاه شاشم بدامن مادر
سازم از بول خوشتن بدلوئے
آورم سوئے روئے خویش فراز
ندم شرح زان مقالات من
شرم نداشتن ز عریانی
زیستن بهر کوک است محال
بے تحاشا بول خود خیسد
نتواند اند غشاید بزاز نو

عهد طفلی مسرانی باید
گاه گیرم بدست ریش پدر
جامه پاک مادر خوشخوئے
دست آلوده ز بول و براز
پرسد از مام و باب حالت من
عهد طفلی است عهد نادانی
نکند مادر از نهمد حال
عاط خویش بازبان نید
نکند مادر از تفقد او

جوانی

هست ظماء الحیوة و عهد شباب بیگان است عهد بر نانی سرگران مازن از شراب غرور از بتختر بره خیر امیدن بید ماغانه هرزه رنجیدن خویشتن راستودن اندر بزم کج نشستن زنار در محمل خود فروشی شعار خود کردن که در آئینه روئے خود دیدن	مرض تشنگی و دشت سراب عهد خود را نی و خود آرائی که شباب است نشه پر زور هر زمان سوئے خویشتن دیدن هرزه کارانه هرزه خندیدن لافها بهیسه زدن در رزم تاب دادن بردت در محفل خز بر هرزه کار خود کردن روئے خود دیدن و پسندیدن
---	---

پیری

بسمل لے پیر مرد کو دک دل	اے بزرگ آرزو کو چک دل
--------------------------	-----------------------

له ظماء فتمت تشنگ شدن و تشنگ آماس گرم و دماغ بکریک سرسام است که بچکان را عارض
می شود اطباء آن اعطت عطاشه و عطاش می گویند که تشنگی مفرط در آن می باشد مریض هر چند
آب بخورد مگر میراب نمی گردد

عمر هشتاد سال می داری
ناز پیرانه سر کنی تا که
رنجیت پیری نمک چو در خم می
چه نجیسی نجواب خوش سرست
باز کن دیده مردک دانا
چه نشینی بگوشه دل شاد
وقت پیری است الرحیل شوک
فکر دیگر به پشت سر انداز
چیت اکنون چو ریش گشت سپید
چند در فکر درد و درمانی
خم کمر پیر نا توانستی
لاشه سم فلکندہ را مانی
عمر گزرا نده به سگاری
وقت پیری گذر ز رزیتا دزیب
سر بابائی تو چون بشکست
چون تو در چشم خود نه مرغوب
عیب پیری بوزدانا پرس
دام از کس بگیر درد بازار
پرس از وے سپس خیال چه کرد

خوش را هشت ساله پنداری
رنجیت پیری نمک چو در خم می
شد ترش سر که جلد جوهر دے
خیز بر کشت تو جواد نشست
که بلخ خورد بوستان ترا
رو که بر مزرعت تگرگ افتاد
باش آمده کوچ شد نزدیک
مستعد شو پیچ رفتن ساز
بیم از موت و از حیات امید
روز کے چند مان که درمانی
مشت بوسیده استخوانستی
وقت پیری لکد چه پرانی
چه کنی پیر گشته خر خاری
سر شیب است زیر پاے نشیب
سر بزرگی تو ز پابنشت
پیش مردم چنان شوی محبوب
گر گوید بتوز بر نا پرس
پیش یک کاو لی شیرین کار
مرد یا نیم مرد یا نامرد

یکصد و بیست سال گرمانی
 سر به جنب زنا تو اینها
 بیگمان آنچنان فردمانی
 آنقدر پیر نا توان گردی
 لرزدت هر دو پا که رفتار
 کور گردی و یا که کر گردی
 بر تو غالب شود فراموشی
 هر دو دست زگیر و دار افتد
 اهل قد تو چو گردد میم
 همیکل جسم تو ضعیف شود
 چون زن طاق تو گردد گم

آنچه پیش آیدت تو خود دانی
 یابی از مرگ سرش اینها
 که نه فهمی سخن نه فهمانی
 که شوی نامراد از مروی
 بلکه لرزد زبان که گفتار
 پیش از مرگ بے خبر گردی
 طبع را غلب شود به خاموشی
 وقت ماسکه ز کار افتد
 سر امید تو شود بد و نیم
 سرور عنایت تو خجیف شود
 بشنوی امرش امرش از مردم

بل غرض نسبت پیر نا توان نشسته آورده اند بشس مقام الشیخ امیرسون
 یعنی بدترین حالت پیر آن است که ضعف او بحدی رسیده باشد که در وقت
 آب برآوردن از چاه رسن دوش چرخ را گذاشته بجانب راست یا چپ افتد و بلا کشیدن
 دلو بروئے دشوار گردد و بینندگان سختی کار او را دیده یا شیخ امیرسون بگویند یعنی بے
 پیر بزرگ رسن را روی چرخ بر جای خودش درست بگذارد تا دلو را از چاه بآسانی
 توانی بکشید و لیکن آن چاره بسبب ضعف پا و وجود زردن و قوت نداشتن کردن تنه که
 رسن را بر جایگاهش درست بگذارد و دلو را از چاه بیرون آورد و بفریب لمن بخوبی
 الامر اے ملا طاقه له

عمر یابی اگر بان لب
 عاقبت می خیزی بر زیر لحد

خطاب به پیری

پیری اے روزگار دلگیری
 فونی من ز من ر بودستی
 تو ر بودی ز من جوانی من
 سلب کردی ز من توانائی
 گشت مفقود قوت و طاقت
 قامت من خمیده کردستی
 استخوان گشت همچو کادک
 داد بے داد از تو اے پیری
 ردی مرون بے من نمودستی
 بل ر بودی تو زندگانی من
 عهد طفلی و عهد برنائی
 یادگارت نماند جز حسرت
 خاطر من بکیده کردستی
 در دل من فلکند تپاک

سنة ۱۰۰۰ بزرگین کرگه از گرسبایه نقمان عادی از خرافات ایام جاهلیت عرب است که نقمان
 را عمر بهشت کرگس داده شده بود و هر کرگس پانصد سال عمر میداد و چون یک کرگس می
 مرد بجای او کرگس بجای او نشسته می آورد و کرگس بهشتین را کیده نام گذاشت چون آن کرگس
 آخرین پانصد سال عمر یافت برادرزاده نقمان گفت عمر تو زیاده از کیده نیست نقمان
 گفت این کیده است و کیده در زبان عادی زمانه می گفتند یعنی تا دور زمانه زنده خواهد ماند
 و این بن نگاه نقمان بر کیده افتاد و دید که برادرزاده او را فراموشه است با و از بلند کیده را صدا داد که
 بعد از جابریز و پرواز کن کیده از دهرشت آواز گرفت بر خود لرزیده از جابریز خواست که
 پرواز کند و لیکن پرواز نکردن همان بود بر کیده زمین افتاد و همان کیده بر دو نقمان نیز
 جان سپرد و نابغه میگوید احثی علیه ما اخفی علی لبه

چون کمان قد من خمیده چو دید
یار از من چو تیر گوشه گزید
آخرازه تو بگو چہا دیدم
خویش را مرگ آشنا دیدم

خطاب بعر

اے سراب حیات عمر لقب
اے فروغ تو تاب برق جهان
اے تو صبر گر یز پائے کے
از کجا آمدی کجا رفتی
سبب آمدن نشد معلوم
از عدم آمدن شدن بعدم
معنی زندگیست نامعلوم
گر حیات است پس ممات چرا
زیست از بہر مرگ یعنی چہ
عقد بہر طلاق یعنی چہ
اے شہود تو نشد قتب
آشکارا دے و باز نہان
کم بقا تر ز وعده ہائے کے
بچہ کار آمدی چرا رفتی
معنی رفتنت نشد مفہوم
یک معیاست مشکل و مبہم
معنی مردگی خدا معلوم
در ممات است پس حیات چرا
کاشت بہر تگرگ یعنی چہ
وصل بہر فراق یعنی چہ

خطاب بہ خود

بہل اے گرد کاروان حیات
گوش و اکن پئے پیام ممات

بہل اے بندہ ہواؤ ہوس
در دلت ہیج خوف مردن نیست
سر بر اور کہ وقت بیکہ گشت
آن قدر قوتے کجا در تن
ست گردید در بدن رگ پے
وقت رنج آمد و عشا آمد
بر تن افتاد چون ترنج از رنج
سر و پا از شکن ترنجیدہ
چون نخواہد زین جوان پیرے
من گوارا چسان کنم این عیب
از حیات تو ماندہ یکد و نفس
ہیج ہمیت ز جان سپردن نیست
ہوش کن ہوش عمر تو بگذشت
نچکہ از بہت لعاب دہن
خشک گردید استخوان چون
سر پئے پائے ہوس پا آمد
یا چو نارنج صد ہزار شکنج
جسم انجیدہ روح رنجیدہ
نا توان قد خمیدہ و لگیرے
بہر خود خوش کنم زمانہ شیب

خطاب عمر

حسرت اے عمر بہ تو صد حسرت
اے تو چون جلم خطیب بہک
اے تو بد عہد تر ز و لدارے
اے رم آہوے سبک تازے
اے سبک رو تر از نسیم بہار
رقیق تو نشد مرا معلوم
کہ بجلت شدی ز من رخصت
مے تو چون وعدہ حبیب تک
بی وفا تر ز بیوفا یارے
سایہ مرغ تیز پروازے
کم بقا تر ز عہد وصل نگار
کردی از زیستن مرا محروم

واگو زودتر چسار رفتی
از براے چه آمدی و چرا
رفتی و جان ز تن بدر بردی

در زمین یا کہ بر سما رفتی
رخ نہفتی تو از آسید
عقل و ہوش و زین بردی

خطاب بنفس

بسل اے صورت افنا انجام
اے غبار تنک براہ دور
اے جابے میان سیلاب
سر آتش سپند بے تاب
آب باریک در سبوتے فے
قطرہ اشک بر سر مژگان
نقش پائے بدشت ریگ روان

تختہ مشق حوادث ایام
مشت خار بہ پیشگاہ تنور
واژگون زور قے بہ گرداب
پا برا فکر نہ سادہ سیما بے
جوز غلطندہ بر کنار گوے
شبم نوک خار صبح گمان
یخچہ در سموم تابستان

بسل اے تابش شرار زمان
بسل اے اضطراب برق تپان
اے چراغ بسیر گاہ صبا
اے بدامان کون داغ فاد
گرد برد امن جہا نستی

کاغذین پیکر شرار نشان
خور وہ چو گمان چو گوے از دوران
نا تو آن گرد و در متیر ہوا
نیل رخسار شاہد ایجاد
داغ بر چہرہ زمان نستی

تنگ بہر جہا نیا نستی
اے خنک تر ز باد سرد خزاں
باش از قدر خویش تن آگاہ

مار بہر زمانیا نستی
وے سبک تر ز برگ ریز زلفان
راست رو باش گنج مرد در راہ

بسل اے عرضہ صام اجل
قبضہ صام است و دست قضا
وقت بیگاہ گشت کن تعجیل

مصرع خود بخود درین مقتل
سر خود بہر خود نمائے فدا
الرحیل الرحیل ثم رحیل

خویش تن را بان ویک ابن

چہ گمان می بری حدیث اسن

سے ویک ابن نقب عبد السلام الحمصی شاعر ادیب سخن گوے ارباب در لطافت
زبان و رقت بیان مشہور زمان و سرآمد قرآن کینز سن اندام و غلام کاغام خود را
بخیال خام زیر جام کشید کہ مباد بعد از مردن من در دست دیگرے افتند و جسد در دور
سوخنے داز خاکستر ایشان دو قدح ساخته و شراب انداختہ با سینہ بریان و دیدہ گریان
ایں اشعار باو از خزینہ دل غنیمت میخواند و اشک می افشانده

يا طلعة طلع الحمام عليها فجنى لها ثم الودى بيبدها -
حكمت سيفى فى مجال خناقتها - وصد امعى تجرى على خديها
رويت من دمها الشرى ولطالमारوى الهوى شفتى من
شفتيها - فوحق نعليها لما وطى الحصى شبيى اغز على من

بقیہ حاشیہ صفحہ ۴۹

نعلیہا۔ ماکان قتلیہا لانی لم اکن۔ ابکی اذا سقط الذباب
 علیہا۔ لکن بخلت علی العیون یلاحظہا وانفت من نظر
 العیون الیہا۔ ولہ ایضاً جاءت تزور فراشی بعد قبرت
 فظلت الثمن حراً زانہ الجید۔ وقلت قرۃ عینی قد بعثت لنا
 فکیف ذا طریق القبر مسدود۔ قالت هناك عظامی فیہ
 مودعة۔ تعیث فیہا بنات الارض والودود وهدۃ الروح قد
 جاء تک زایرة۔ ہذا زیارة من فی القبر ملحد و عند تقبیل بڑ
 الغلام۔ اشفت ان یرد الزمان بغير راء۔ او ابتلی بعد
 الوصال بہجرۃ۔ قد استخرجتہ من وجنۃ۔ لبلیخی و
 اثرتہ من خدرۃ۔ وقتلتہ ولہ علی کرامة۔ فلی الحشا ولہ
 الفواد باسرة۔ عہدی بہ میتا کا حسن ناظم۔ والطرف یصفح
 دمعتی فی نحرۃ لو کان یدری المیتۃ اذا بعد بالعمی منہ
 یبکی لہ فی قبرۃ غصص یکا د تفیض منہا نفسہ۔ ویکاد
 یخرج قلبہ من صدرۃ۔

لے ز دنیا برائے زینت و زیب ذات انجین و اور خوردہ فریب

لے ذات انجین زنے بود از قبیلہ تیم اللہ بن ثعلبہ در ایام جاہلیت روغن می فروخت
 روزے بہ غرور بر تائی و تو انائی خواست کہ خیکہائے روغن را بار شتر کردہ یکہ و تنہا
 در بازار عکا ظ بردہ بفروشد چون از خانہ و خوش و قبیلہ دور افتادہ در قلعہ بسیط
 رسید۔ خوات بن جبر انصاری کہ ہنوز مشرف باسلام نگشتہ بود سر راہ دو چار ش
 گردیدہ پرسید از کجائی و کجا میردی و در بار چہ داری زنکہ جواب داد ارادہ سوق عکاظ
 میدارم تا روغن بفروشم جبر گفت من بارادہ روغن خریدن از خانہ برآمدہ ام۔
 چہ شود کہ سودا ہین جا صورت گیرد تو با پول برگردی و من باروغن برگردم تا ہر دو از
 صعوبت سفر بیا سائیم زنکہ بہ سخنہائے چرب نرم جبر فریب خوردہ شتر را نشانید
 و جبر نیز از شتر پائین شدہ بند سر یک خیکہ را باز کردہ و قدرے روغن را چشیدہ
 سر خیکہ در دستش سپردہ سر خیکہ دیگر بکشاد و از ان نیز چاشنی برگرفتہ بچنان
 سر خیکہ سر کشادہ در دست دیگرش داد چون ہر دو دستش از کار افتاد جبر دست
 یازیدہ نطاق کرش را بکشاد و مہر عصمتش را برداشت۔ زنکہ بیچارہ تن بہ روانی
 دادہ در چار سوئے خطہ عرب بہ اشغل من ذات انجین ضرب المثل گردید۔

جامی در سلسلۃ الذهب می نگاروے

گر ز روغن فراغتش بودے و اسن عصمتش نیا بودے

بے خرد یافتہ بسے خسران

ساله در روزگار یک قبیله خواجه در که سکونت پیدا شد یک بار و ... آمد ایشان از که
برآمده در ظهران اقامت ورزیدند - از خزانة ... بود حیل نام که ... تعلق
میداشت بر بستر بیماری افتاده چون آثار مرگ در خود دید در آن ... پسرانش
بودند ناچار و دختر خودی را وصیه حجاب کرده ابوغبشان را که با او مشرب و مصیت
ساخته بعالم آخرت شناخت قتی بن کلاب بن مره قرشی که شوهری بود و وصیت ... علمیت
دانسته پسر خود عبدالدار را بر انگیخت تا کلید باب کعبه از مادر خود حاصل کند ابوغبشان
شریک و مصیت است او بدین کار رضا خواهد داد - قتی که مرد و انا بود و از آنکه ابوغبشان
آه کاهی کماهی میداشت گفت من کار اورا کفایت می کنم چند ... من برآمد و بنی
ابوغبشان که چون مرد دل داده شرب خمر بود قتی را گفت بیا تا در بنایین پر ریاحین طاعت
در صحبت یک دیگر داوی خوری دهم دل از فکر دنیا خالی کنیم قتی که از پیش تر صد پین لطیف و شیبی بود
سها و اجابت گفته حریف دور شرب خانه خواب گردید اما نوبت خود را طرح داده پوشیده از نظر
ابوغبشان ساغر خور را بر زمین ریخت و ابوغبشان رطل مائه گران بر جان خود ریخت تا شام
می کرد و کعبه مست طاف گردید قتی در هوش و او در هوش تا آنکه خیمه از شراب خالی شد
ابوغبشان در میان سستی نعره بل من مزید برادر قتی که ساقی او بود گفت شراب باقی نیست
ابوغبشان فریاد بر کشید بر قیمت که بدست آید پیدا کن قتی اصرار او را دیده گفت اگر شراب
میخواهی مفتاح در کعبه من بفروش تا در عوض آن یک خیمه شراب برایت بیاورم - ابوغبشان که
در عالم سستی پر داسستی خود می داشت مفتاح باب بیت الله پیش او انداخت قتی که
از پیش یک خیمه شراب مخفی ساخته بود و دروشش داده بود او بشوهر و کلید را برداشته با خود
عبدالدار پسر و عبدالدار دوان و دروان شادان و فرخان بکمر رسیده از دل خورسند صدای بلند
بر کشید یا معاشتر قریش هذا مفاتیح بیت ابیکم اسمعیل قد رز الله علیکم
من غیر غدر و ظللمه و ابوغبشان الگه هوش آمد که کار از دست رفته بود و در میان
احسن من ابی غبشان و اندم من ابی غبشان و البت من ابی غبشان - و آخر مفقه من ابی غبشان
مشهور گردید - قال بعض الشعراء اذا فرغت خراطة فی قدیم وجدنا فخرنا بشر الفجر - و بیجا
کعبه الرحمن جفا - بزی بس مفتخر الفجر - و البت من ابی غبشان و الظلم من قتی - و الظلم
من بنی قهر خراطة - فلما توافقت فی شره - و لوموا شیخکم ان کان باعده

لے تو مشهور تر بنادانی
لے تو در کارست تراز فند
خوش را بن تقن می خوانی
و انما می تو چند خود را رند
تو نه به سلیسی
بلکه باز اغ نوح میمانی
چون نوط چه آشیان بندی
کبک آساچه هرزه می خدی

و قصص عرب می آرد که عمر بن تقن زنی را طلاق گفت و لقمان عاوی اورا بزنی
رفت روزی لقمان پیش آن زن بر جوان مروی خوش اظهار مباحث نمود زن گفت
رست الا عمر بن تقن لقمان ازین سخن برانگشته گفت من عمر و را می کشم زن جواب داد اگر چه
تو نیز بزنی بها درستی اما تو اورا نتوانی کشت لقمان در غضب رفته بالاس درخت
نشسته مترصد آمدن عمر و گردید چون عمر و شتران خود را بچرا آورد و لقمان تیر بر پشت
او زد و گفت حس احده خطیات لقمان عمر تیر از پشت برآورده بالاس درخت لقمان
را دیده آواز داد من زخم خورده نا توان گشته ام اگر اراده کشتن من میداری بیا در کشتی
بر من دست یافته کشتن لقمان اورا مجروح یافته وضعیف پنداشته در کشتی آویخت عمر و
با وجود در کشتن زخم و روان بودن خون اورا از پای برداشته بالاس سرگردانیده بر
زمین فرو کوفت خواست که سرش از تن بر کند لقمان زاری کرد و استدعای عفو نمود
عمر و از سر خون او در گذشت لقمان در خانه پیش زن رسید و گفت لا فتی الا عمر و بن تقن
ساله در مدینه منوره شتا عاشق بنت سعد بن ابی وقاص غلام داشت فند نام روزی اورا
گفت برو آتش پاره از بیرون بیا تا مان بختی کنم فند که از خانه برآمد قلند دان را وید بوزینه
بار می رقصاند و در دیدن تاشائے رقص شان عمر و گردید میون بازان بعد از فراغت از مدینه
برگشت مصر گشتند فند نیز رفیق راه گشته تا یک سال در مصر صرف روزگار کرده برگشت
چون بر دوش بر رسید باد آتش در خاطرش گردید آخر پاره بختی دو انکس و او بخانه برسد بر راه پاش پنگ
آمده بر رو افتاد آتش پاره از دوش بر زمین افتاده از بیم پاشید بختی از زبانش برآمد تحت الخیمه
خدا رسی جلد بازی آسپاه کند که آتش را از دست او دم حصان آن حالت دیده و العاطش را شنید خدی
و آن چاره ابطار من فند در عرب زبان زد گردید و نوط بیا تو نیست مثل کجاش که نظار سی آنرا کیست
و هندی بیار گویند آشیان بصفت و عجیب بر شلخ و رخت می بندد و در عرب ضرب المثل است استع من نوط

نیست زیبا مقرچو صالِ اجل نیست بر جامفرچو حالِ اجل

سرگذشت

اے دریغا که عمر من بگذشت
کاش عمر گذشته بر گشته
آدم در جهان سلیم القلب
می کنم جهد تا جوان گردم
اے دریغ آن شباب بر نائی
آن بدن نیست این بدن ز نهار
می نهم من چو آئینه در پیش
در سر ایا نمساند رعنائی
هے کجا رفت روزگار شباب
یاد عهد شباب چون آید
پیش از من در خودم ترقی بود
حالیا دهر حال من کا هد
آنچه ماند است هم نمی ماند

حاصل من ز دهر هیچ نگشت
در خوشی چند روز بگذشته
میروم از جهان سقیم القلب
لیک هر روز ناتوان گردم
رونق جسم و آن توانائی
داشتم آنچه پاریا پیرار
در نظر آیدم تغیر بیش
در تن و جان نماند زیبائی
جستم تا نه پهریش خضاب
از جگر بوی خون برون آید
وضع من در زمانه می افروزد
هر چه داد است باز پس خواهد
داده خود سپهر بستاند

له چون شتر دیوانه شد بر مردم حمله میکند گویند صالِ اجل در محاوره عرب است. اجل صول
و کلب عقور. و این نیز سائر دواثر است حالِ الاجل و دون الابل :

چه دهم شرح ناتوانی خویش
راے مردن ازلان نمے آرام
دارم از مرگ سر نشانی پیش
که بهائے کفن نمیدارم
مزد خود مرده شورار جوید
از من پانخش چه می گوید

خطاب بخود

خیز بسمل که از جهان بردیم
چه خوری غم که از جهان بردی
غم فرو بل که شادمان بردیم
غم آن خور که شادمان بردی
شادمانی بعالم عقبه
وز غم و غصه در آمان مانی
زین تملک قرار می گیری
از تو این هیچ و تاب گم گردد
چند نالی زور و ادر دا
که نه جنبی بخود نه جنبانی
حال زار تو با کسان گوید
چون صنم پیش رے برهنه
تو فاده میان شان بے جان
تا نمائید بر سرت زاری

خیز بسمل که از جهان بردیم
چه خوری غم که از جهان بردی
گر ردی شادمان ازین دنیا
شادمان رو که شادمان مانی
رقص بر خویش کن که می میری
قلق و اضطراب گم گردد
هستی امروز نیستی فردا
تو ز مردن چنان فرو مانی
گر کسے بر سر تو می موید
تو نگوئی ز حال خود سخن
انجمن گرد نقش تو حیران
با یک دماک از کجا آری

بسمل اے پیر مرد کوک دل
همچو طفلان ز مرگ خود غافل

ایکے اسلاف تو ہمہ شدہ فوت
تن رہا کن کہ جان جان باشی
تا تو از تن جسد انہی گردی
تا نگردی باصل خود و اصل

چند ترسی تو از تصور موت
وز بلیاٹ در امان باشی
بندہ با خدا نمی گردی
معرفت کے شود ترا حاصل

وصف الحال

وقت آن است ترک خود گویم
وقت آن است جان زن بدیم
دست من دامن سکون گیرد
چشم من باز ماند از دیدار
پائے من باز ماند از تنگ و دو
سخت گردد جمیع اعضا
گوش و اماند از شنید نہا
خون بجوف عروق مرده شود
سرم آن قدر شود سنگین
بگسلد ریشہ مناط خودی
مغز خوشد در استخوان بدن
فارغ از رنج حرص و آرزوم

راہ دار فتنی بسر پویم
ہم زن ہم زن بج تن بر ہم
لیک معلوم نیست چون گیرد
خون من باز ماند از رفتار
کس نگوید کہ پیش یا پس شو
نہ خمد دست نے چہد پا یم
باز ماند بصر ز دید نہا
رگ و پے در بدن فسرہ شود
برند ارم سراز سر بالین
رود از سہر بد نشاط خودی
خون نجوشد ز میس در رگ تن
بے نیاز از نیاز و نازشوم

لہ چیدن خرامیدن

تجہیز و تکفین و تدفین

بے اجل میر سبل امیری
ور نہ گیری تو بعد مردن خود
گر کنی جان خود بحق تسلیم
پیشتر زانکہ گم شوی گم شو
بر تن و جان خویش احسان کن
مرگ خود بر خود ار کنی آسان

در قمار و کہ تا بقا گیری
خون خود را چو من بگردن خود
ملک الموت می کند تعظیم
از سرافیل صوت قم مشنو
مردن خویش بر خود آسان کن
ملک الموت ہم شود حیران

مردہ شور از برائے خویش جوے
باش در کار خویشتن فیروز
کفن خود اگر تو خود دوزی
کفن خود اگر تو خود ببری

نفس خود را بدست خویش بشوے
کفن خود بدست خویش بدوز
می شود حاصل تو بہر دوزی
از کفن دوز بخت نہ بری

بار دوش کسان چہ میگرددی
مردہ شو نفس خود بکش بدوش
بر تن خود نماز مرده بخوان

بار خود خود بکش اگر مردی
گر گران است در بسک می گوش
خویش را بالیقین تو مرده بدان

نعلش خود گر تو خود کنی مدفون
خاک بر نعلش خود تو خود انداز

که نگر و نند در تلاش معاش
تانه کاوند گور تو ز نهار
خیز و بر نعلش خود بگو شاباش

چه کنی مثل چوب یا خاشاک
تا شوی قوت گرسنه جانے
بے گمان دان که اجرت بزرگ
هست بے شبه نعلش تو نفع
خوان یغما شوار برائے زغن
جهد کن طمہ پلنگے باش

بامغان چند اتحاد عمل
هست به زانچه در عیان باشد
که دماغ ز نش کلاغ برید
دخما بر لب شکر بارش
یا خورد شیر مادر اورا

روصلاده به زمره نباش
کفن خود بدست شان بسیار
کفن تو اگر برد نباش

تن خود را تو خورد آتش پاک
گستر از نعلش خوشتن خوانے
گر خورد شیر نعلش تو یا گرگ
گر شوی بعد مرگ قوت سباع
چند جوئی برائے خود مدفون
سعی کن لقمہ نهنکے باش

بسل اے گوے صوب جان اجل
حالت مرده گر نہاں باشد
مرد غیور کے تواند دید
یا زند کر گے به منقارش
یا در درگ دختر اورا

گل رخسار و چہرہ آتش
دل خود سخت مضحل بیند
کہ سگے نعلش مرد کو بدرید

ول کن این قصہ ہائے معنی
ہر چه در پردہ می شود بہتر
گر گزد مار در خورد اثر در
مغز سر ساز طعمہ مورے
ہیچو یونس مکن تو شکر خدا
بندہ حال خستہ تو نہ دید
پائے در نار شعلہ زائے منہ
بہتر است از قود نار شدن
گشتہ خاکسترے خراب شوی
گشتن از بہر تست بدز بتر

گور کن بہر خود چہ می جوئی
گور خود ساز ہر کجا دانی
بعمل حال تست خوار و زبون
کے کند پاک روح انسان را

یا خراشد ز غن بچپکاش
این تماشا چو سنگدل بیند
رحم انسان کجا تواند دید

بسل اے محو قول لا یعنی
نعلش خود گم نماز پیش نظر
مرده ات گم نما بگور اندر
ہمتے کن بجز تو در گورے
خوردت ماہی ارتہ دریا
کہ خدا پردہ ترانہ درید
کر کے راز تن غذائے وہ
خوش سو سمار دمار شدن
خاک شوتا سببے آب شوی
خاک شو خاک زانکہ خاکستر

از برائے کفن چہ می پوئی
کفن خود نمائے عریانی
گر تو در مکہ می شوی مدفون
غسل کردن به زمزم و گنگا

گور تو گر گنج در اند ایند
چون عمل در تو نیست لے نادان

بار خام و به مر آرا ایند
بهر نفس تو زان چه سود و زیان

مرگ

چند پر سی ز من که مردن چیست
هست خیلے نهان حقیقت مرگ
لیک اوصاف آن عیان سازم
هست مردن بدن را با کردن
جستن از پائے بند خطہ خاک
خارج از حزن خوف گردیدن
رستن از دام عالم ناسوت
قالب نور یافتن ز خدا
پیکر خوش ادا ز قامت نور
رسته از تنگی ریش و بدوت
نے جو این پیکر سیو لانی
که به تحلیل و گاه در ترکیب
در فلک با ملک سخن گفتن
بیغم از فکر آب و نان بودن
شادماندن بر اوج چرخ عطا

در دم مرگ جان سپردن چیست
من چه سازم بیان حقیقت مرگ
وانچه پیش آیدت بیان سازم
از خودی خویش را جدا کردن
سیر کردن بر اوج چرخ سماک
بیغم از جسم و جوف گردیدن
بر پریدن بجانب لا هوت
بودن از قید حرص و آز جدا
از قدم تابسر مناره نور
نه شود پیرو نه شود فرقت
که زمان در زمان شود فانی
منظم گاه و گاه بے ترتیب
در معارف مدام در سفتن
فانی از بند غامان بودن
نے غم دزد و غم کا لا

فهم کردن معانی اسماء
ترک دادن طبیعت اجسام
بر سر جسم خاک افکندن
بهر جانانه جان زتن کشدن
جان بجایان پیش کش کردن
جان خود ساختن زتن بیزار
خاک در چشم جسم افکندن
خاک گشتن از روئے عجز و نیاز
سر خود بر درش فدا کردن
گفتن از بهر دعوتش لبیک
جلوه ذات و مبهم دیدن
ابدالاً بدین علی الاطلاق
آرمیدن بجلوه گاه شهود
زان همه نعمتیکه افزون است
وانکه او منکر است زین نعمت

درک کردن حقیقت اشیاء
رستن از در و درنج پائے مدام
دیدہ تن ز خاک آگندن
گوهر روح از بدن کشدن
دل و لبر ز خویش خوش کردن
هست چون تن حجاب بردیدار
دیدہ روح ساختن روشن
پست گشتن بر اوج جلوه ناز
تن خود در ریش هسا کردن
تا بفرااید اسلام علیک
در قدس رونق قدم دیدن
سیر کردن در انفس و آفاق
دارسیدن بقبله گاه وجود
رویت کردگار بچون است
و اے بر حال جان بد قیمت

حال روح بعد الموت

چون شود جان ز جسم خاکی دور
چشم روحانیش شود پر نور

نزد آن حورست قصور دران
نور در لولہ است نور دران

بخت نیست غیر از این نیست
بخت نیست غیر از این نیست

حیست فروز کی کون کون
در بقاء خدای گشتن

چون بصارت ازو شود زایل
بیند از دور و دور بین بصر
دور و نزدیک بشنود آواز
در دو ساعت نه بلکه یک آن
گاه گلگشت می کند در مهر
گاه در گل زمین جرم قمر
باز گردد بسوی راس و ذنب
جلوه ذات ایزدی بیند
در بقای خدا فنا گردد

(لا ابالی)

می نماید بصیرت حاصل
بنود بهر او به پیش نظر
قرب و بعدش بود بیک انداز
میکنند سیر زهره و کیوان
گاه اندر زمین و گاه بسپهر
کرده گلگشت همچو بیک نظر
در همان لحظه ناکشیده تعب
گل گلزار وصل برچیند
گرنگونی بکس خدا گردد

در ریش گردیا هب اگر دم
بخورد خاک و خاک پاک خورد
بدردیا پلنگ در صحرا
استخوانم کند شر را انگیز
تا مرا زان یا زغن بخورد
می خورم غم که جان چسان برود
و اما خوش بود در آن عالم
ماندند و هسناک در عقبه

وقت آن است من فنا کردم
نیست پردا مرا که خاک خورد
بخوردیا نهنگ در دریا
بر من یا میان آتش تیز
یا مرا گیسوی و خمه برد
غم ندارم که با تنم چه شود
رفت گر خوش ازین جهان دژم
رفت اندو گلین گراز و نیب

جان زن تن زن جان شود آزاد
تن همه کار و بار بگذارد
همه اندام نرم گردد سخت
تار و پود نفس گسته شود
جمله حس با بردن رود از تن

تن زن جان زن نیار و یاد
دست از گیر و دار بردارد
هر رگ و پشه شود چو پشه گرفت
راه امید و بیم بسته شود
نکند جنبش سر و گردن

سکرات الموت

گر چه یاران کنند بس ابرام
نفسم در گلو گره گردد
خون من بدو جزر بگذارد
خیرگی در نظر شود پیدا
جسم باریک مثل نخ گردد
در درون اضطراب و شور و فلق
دیده باز ایستد ز گردیدن
در تمیل ز اضطراب افتد
سلک انفاس منتظم نشود
از تحرک چو باز ماند دل
دیده گر باز ماند ماند باز

دم آیم نه بگذرد از کام
رگ جانم چو تار نه گردد
روی خود جانب سکون آرد
تیرگی در بصر شود پیدا
سر و پا سرد مثل یخ گردد
وز بردن تا بفرق غرق عرق
مردمک باز ماند از دیدن
دایه بر من که بس خراب افتد
عکس در دیده مرتسم نشود
مره بر هم زدن شود شکل
در بماند فراز ماند فراز

نخواهم فراز کردن باز حالت حشری شود پیدا نخوردن هیچ مهره گردن روح در جبهه منقبض گردد و اگر در نفس نفس آباد	نخواهم ز باز کرد فراز الرحیل الرحیل از دنیا نخواهم نفس بر آوردن نبض بالمره منقبض گردد بافس نفس هم رود و برباد
---	---

نفس و اسپین

اے نفس ایکه و اسپین نفسی برود تو ختم کار من است بعد تو نیست یا کسم سر و کار با تو از زیست لافها زده ام با تو بودم ز عمر بر خوردار بودم بود تو ام مفرح ذات زندگی را قیام بود از تو تا تو بودی بمن بمن بود بعد تو من بمن نخواهد ماند	از همه آخرین و باز پسی بر تو اتمام گیر دامن است غیر باشد دیا که باشد یار در چندین گزافها زده ام خواه از خویش خوش و یا بیزار بودم بود تو ام ممد حیات جان و تن را تو م بود از تو رفتت نقد من ز من بر بود تن بجان جان بمن نخواهد ماند
--	--

اے غرغره که وقت مرگ و تردد آواز در خلق دران حال به بالمره یکدونه نفس آبادش

رفتی از بند ما و من رستی مرغ جان از نفس رها کردی رشته پائے مرغ جان بودی بودم اندر نفس شمار پسا گر تو تو دین من کنی بخوشی دور کردی ز من همه آلام	تا رو پود حیات بگستی بارک الله بس بجا کردی تا توان جسم را توان بودی بود جان زار هم ز زاریها میردم خوش تو نیز خوش بردی باد بر تو ز من هزار سلام
--	---

خوش برو خوش بچم به باد بهار باش در حفظ حق زبرد بخور باش بیغم ز تنند باد و سوم خوش برو در حمایت مولی اے دم و اسپین بیا و خدا	گاه در راغ و گاه در گلزار در امان نیز ز افتاب تموز از عنایات قدا در قیوم در هوای عنایت مولی گر روی بهر من فداست بقا
---	---

نیست معلوم در کجا بردی میردی سوئے شرق یا در غرب گر شوی بند در حباب شراب در دم نه اگر روی روزی گر روی بانیم در باغی همره گرد باد یا در دشت	در زمین یا که بر سما بردی باشی اندر نشاط یا در کرب یا در آرز من زار خراب یا دکن از من جگر سوزی یا صبا یا بجانب راغی یا بیاد شمال در گلگشت
--	--

یا بکام ننگ در دریا
یا بفر پنگ در صحرا
در خلا یا که در ملا باشی

نکئی ہمد می بہ برہمنے
ہمرہ خود بہ مادہ خرے

رو نہی سوئے اوج چرخ برین
از من بندہ بندگی برسان
با ادب باز گو بہ مالک عرش
آنکہ غیر از گنہ نبودش کار
لاشہ خروار در گل افتاد است
کہ گنہ ہم نیاید از دستش
رحمۃ اللہ علیہ نمی گوید

ابن جریر و ابن جهم نیست

یا بکام ننگ در دریا
یا دمن کن بہر کجا باشی

زینہارے نفس درانجنے
نہر و تا ترا زر ہگذرے

سیر گشتہ اگر ز سیر زمین
با ادب پیش در کہ یزدان
اولا چند بوسہ زن بر فرش
کہ ہمیں بندہ تو بسمل زار
این زمان جان خویشتن داشت
آنجنان مرگ زیر کردستش
بر سر او کسے نمی موید

بسمل از مذنب است آثم نیست

ابن جهم از دست
ابن جهم تخلص دہی عبد اللہ عیسائی کہ بہ قیصر ہما مشہور بودہ سر قدون گورپون کا انج نہی
کیا جلائے گور سے اور وار سے۔ چون باسلام خیلہ الد الحسام فبا حضرت سیح موعود علیہ السلام
بحث کردہ بدعائے آغخاب رہ گراے وار البوار گردیدہ ابن جریر و قاتل حضرت زبیر رضی اللہ عنہ
سے ابن جهم مرادی قاتل حضرت علی کرم اللہ وجہہ

عقبہ و شیبہ نیست نیت لید
نیست بولو لود نہ ابن زیاد
نہ چو حجاج باب کعبہ شکست
بولہب نے ونے ابو جہل است
نیست بسمل قدرین سالف
تو گناہش بکن ز فضل سالف
اے دم من رفیق و ہمد من
با وجود تو این نفس آباد
تو بہر حال یار من بودی
دور کردی ز من ہمہ آلام

خولی و شمر نیست نیت یزید
نیست فرعون و بہمن و شداد
نہ شریک کنا نہ بن بشر است
بر تو عفو خطائے او سہل است
نیست از کار بگری واقف
بخت شمس برج عبد مناف
می روی می بری تو جان از تن
بود آباد بر تو رحمت باد
راحت جان زار من بوجے
باد بر تو ز من ہزار سلام

ملک الموت

چون کند قصد ہادم اللذات
بہر کشتن چو تیغ بر وارو
نکذ فوٹ ہیج شرط وفات
ہیج آزر کمس نمی آرد

سے عقبہ رئیس کفار قریش روز بدر بدست سیدنا حمزہ رضی اللہ عنہ کشتہ شد سید شیبہ براد عقبہ
این نیز عرضہ حاتم عبد اللہ حمزہ گردیدہ ولید سید عقبہ روز بدر شہید بدست سیدنا علی رضی اللہ عنہ
سے خولی و شمر بن ذی الجوش قاتلان سیدنا حسین رضی اللہ عنہ ہے ابو لؤش جاع قاتل سیدنا عمر رضی اللہ عنہ
سے ابن زیاد کہ بابا کے او جہل نام حسین در گردیدہ جام شہادت نوشید کہ حجاج بن یوسف ثقفی کہ
اندرون حرم کعبہ عبد اللہ بن زبیر را شہید ساختہ کہ ابن جہل قاتل سیدنا عثمان بن عفان رضی اللہ عنہ

سے قدر بن سالف نام عاقر ناتھ صالح پیغمبر

از پیئے آزمائش خنجر
بهر کشتن بهانه انگیزد
بے محابا بغیر هیچ دریغ
از پیئے امتحان چو رے آرد
نکند بر نماز هیچ نظر
حرمت کعبه ترک کرده چو دیده
که پسر را کشد بدست پدر
که بگوید برستم دستان
که بشیر و به میسد بد خنجر
چون پیئے ذبح دست برمالد
چون پیئے قتل حکم عام دهد
شاه را گاه سزگون سازد
که گشت پیر نا توانی را
نکند رحم بر فقیر معیبل
جان ز برنا و پیر بستاند
سینه پیر زن از و بریان
پیره ز الے ضعیف بگذارد
دختر شیر خواره و اماند
لے بسا خانه پاک ویران خست

منتخب می کند سر حیدر
زهر در کاسه حسن ریزد
بر گلوئے حسین مالد تیغ
سرتیغی به تیغ بردارد
بشکافد به تیغ بطن عمر را
تر نماید ز خون ابن زبیر را
که پدر را کشد بدست پسر
خنجر دسهراب را بکن بجان
ساز پرویز را دو پاره جگر
بر فرار ز زال زر نالد
شاه دلی ز سر کله بنهد
که گدازد یاد داند از د
جان کشد گاه نوجوانی را
نخورد ترس از امیر محیل
بل ز طفل صغیر بستاند
هر دو چشم یقیم زد گریان
عمر پور جوان بسر آرد
پدر و مادرش بمیراند
خس بسا چشمها که گریان ساخت

گرم سازد زمرگ چون بازار
که ز طوفان باد و آتش و آب
گاه از حرب و ضرب توپ و تفنگ
عرصه رزم تاب سپرد از د
از جرا نیم لشکر انگیزد
چون دهد از و با صلا عام
تیغ پاک از کس نمیدارد
گر کند رحم بر من ناشاد

کار از کار زار سازد زار
میکند خاکنای ارض خراب
پهنه روزگار سازد تنگ
کارهای عجب عیان سازد
خون میر و فقیر می ریزد
سرنه پیچد کس از خواص عوام
حکم حق در جهان بجا آرد
صلوات خدا بجالش باد

قبر

سفر پیش دارم لے بس
اندرین ره نه فرسخ است نه میل
مادر مهربان من گور است
سینه اش چاک از فراق من است
واکنده از برائے من آغوش
در بغل تنگ گیرد از الفت
بهر من از لحد کند مهدی
جا کند از برائے من حالی

گور از دهمست اولین منزل
نه رفیق طریق من نه دلیل
دور دارنده عن گور است
چشم در ره زاشتیاق من است
چون مرا مرگ می کند هموش
دور سازد ز من همه کلفت
تا بیا سایم اندران عهدی
تا بخوابم به فارغ البالی

باز دارد ز رفتن تو کنگ لچے
بستر من زر یک ساز و زم
سر خود هرزه تانیف از م
سر و پاے مرا کند سنگین

تا نیفتم ز بد روی بر روی
وقت گر با خاک بسرا گرم
تا به بیجا قدم نیندازم
داده تمکین و افراز تسکین

نیست تابوت چون بقسمت من
زود یا خود بایسان دراز
تا پوشاک تن نیا را ایم
پرده بر عیب من در اندازد
دهن من ز گفتگو بندد
دهم درس خود فراموشی
طرز تسلیم سازم تعلیم
دارسم تا بستر خوار یها
پایه بر دارم از خلد خارم
گوش کر چشم کور تن بے زود
بے خود افتاده در سرتنگ
بنیم از رنج داز لال شوم
دیر یا زود خاک گرداند
ایچ کس عیب من نه جوید باز

سازد از سنگ خشت تربت من
کفن من زمین ستانه باز
مس خود را به زر نیندایم
عیب من سر بسر نهان سازد
تانه بر حرف من کسے خندد
گیرش یا دتا بخا موشی
تا مرای خودی شود تفهیم
تا کنم مشق خاک ریها
سر نه خارم اگر گزد مارم
تا توان او فتاده اندر گور
بے کسے با کسے نه صلح و نه جنگ
فارغ ابدال از و بال شوم
تن ناپاک پاک گرداند
دز بگوید بکس چه گوید باز

بے خودی بین که غیر صیحه صور
با که گویم که من چها گرم
سر خد ایا جد اجد ابر و دوش

نکنم جنبش ز شور نشور
خاک گرم سپس هبا گرم
چشم و بینی جدا جل بن گوش

ببر د مال من دو ثلث پسر
زن من شوهرے دگر گیرد
نکند ایچ یا و صحبت من
انقلاب زمانه غادر
پدر و مادر من بحال نژند
بعد زان گردش زمین زمان
من ناپاک چون روم در خاک

وان دگر ثلث را بر د دختر
هر دم اندر محبتش میرد
جان فدا کردن و محبت من
سازدش عویادم از خاطر
گریه بر من کنند روز چند
یاد من محو سازد از دل شان
عرصه خاک جمله گرد و پاک

برنخ

بسل اے بے خبر از درون
خوانده باشی که کردگار و دود
یعنی از رحم ایزدستان
لیک هند که آتش افروزد
موبدے گیر را بد حنہ برد

چند رانی سخن نقش بردن
در کتاب خود اقبیره فرمود
میدهد قبر بهر هر انسان
مردۀ خود میان آن سوزد
تا دزد از غن یا ز غن بخورد

و ابگو قبر او کجا دیدی
نیست پس گور قبت لے او باش
یا نهند بهینه اندران ماسے
رو بهیے یا که خاک او باشد
گر بزرگور خویش اندائی
کندش گروش زمین برباد
کس نگوید که مدفن بسمل
قبر تو برزخ است لے نادان
برزخ خویش را بکن آباد
برزخ خویش را اگر آرائی

ترک خود

وقت آن ست ترک خود گویم	راه دارفتگی بسر پویم
خاک بر سومات تن فکنم	سرلات و منات تن شکنم
بت تن را بے پرستیدم	مدتے بت پرست گردیدم
حالی ترک تن امیگویم	راز جان هم ز جان خود جویم
بار تن را بدوش جان نه فهم	دوش جان زیر بار تن ندھم

من نه از خود بریده ام گای
زیستن بود گر چه بس دشوار
این زمان می روم ز خود میرن
خانه از خویشتن بهر دازم
با خود خویشتن نه پردازم
خاشی مهر قیل و قال شود
رقص بر خویشتن کنم که نیم
گرد بر گرد خویشتن کردم
گرد یا خاک می شوم ته پا
گرد از پایے تربتم خیزد
با فنا آشنا کنم خود را
باز مریون ماو من نشوم
کم ز کم وز فزون فزون بشوم
من نمانم نه من بمن ماند
خویشتن را ز خویش برهانم
حل ترکیب جسم خویش کنم
بشکنم من خلیل سان بت تن
از خور و نوش بر کران مانم
جان رو دبر فر از چرخ برین

من نه با خود رسیدم گای
من شکستم لے ازان بیزار
نشوم کم نه می شوم افزون
خانمان خودی براندازم
بار خود را زدوش اندازم
پیخودی ترجمان حال شود
خاک بر جان وتن کنم که نیم
در هوای فنا پرد گردم
یا غبارے بدامن صحرا
خیزد دو خاک بر سرم ریزد
از خود آرسے جدا کنم خود را
باز منون جان وتن نشوم
دزدرون و بردون بردون بشوم
نه بتن جان نه جان بتن ماند
خویشتن را بخویش برسانم
خود شکست طلبم خویش کنم
دست و پاسبینه و سر و گردن
صاکم الدهر در جهان مانم
تن شود مختفی بزیر زمین -

سخن گویمت ز بهر دی
سخت جان گشته گرتو جان ندی
جان سپاری سفارشته کافی است
مرده شو مرده گر خرد مندی

اخگر گیر و آتش افروز
تا نماند ز تو اثر بانی
رحم بر حال خود بکن بسمل
چون چنار آتش ز خویش برار
برق آسار دبراه فنا
در گذر از جهان جور و قصور
گر نداری نظر بسوئے خدا

دوخ

پا بجولان برند سوئے جحیم
داغ بر ناصیه دهند مرا
پرده در پیش من در اندازند
نامه من به پیش من آزند

تا کنندم در ان مقام مقیم
نامه در دست چپ دهند مرا
پرده از کار من بر اندازند
کرده من به پیش من آزند

شمر سارم کنند در هر کار
نال و ناله ام اثر نکند
سرنگونم کنند در چاه
بار عصیان بسر نهند مرا
اندر ان چه مرا در اندازند
اسفل السافلین بود قعرش
تا زمانیکه سید بطحی
خیزد از جاپئے سفارش من
موکش نام بر آورد ز جحیم

اشکبارم کنند در هر بار
زانکه کس راز من خبر نکند
که ندار و به باز پس رله
پس در ان چاه سر دهند مرا
روئے زرد مرا سیاه سازند
بل عذاب مهین بود قعرش
سرور انبیا حبیب خدا
پیش در گاه داور ذوالمنن
راندم جانب مقام کریم

وصف الحال

بعد هشتاد سال شد معلوم
بهمو خود غافل ندیدم
نام باقل مگر شنیدم
خویش را داده ام من بدست

که من از عقل و دانشم محروم
نام باقل مگر شنیدم
خویش را داده ام من بدست

له نام مردیکه کند ذهن و احمق بود در حق ضرب المثل - گویند که بایازده دریم بچ
راخریده در بغل گرفت یک پر سیدش که چنید گرفته بازبان یازده نگفت بلکه گفت
هر دو دست دراز کرده زبان از دال برون بر آورد تا بنماید که بایازده دریم خریدم ام درین
حال آموخه از کنارتش باین افتاده بگریخت بے چاره در عرب در ماندگی و کم سخن زبان زد
عوام گردید که غیبی من باقل -

از درون باطونیس می مانم
 طینتم پست و پست همت من
 نه مرا طبع چایک و چالاک
 طبع دارم درون و نه زبون
 نه مرا امانی مستقیم و قویم
 عا دتم گریزی و مکار لیت
 خوش شوم در مجالس اشرار
 راهزن کیسه بر رفیق من است
 تار و پود دروغ می با فم
 مکر و شید است یا که کذب دروغ
 بر رخ یار مدح او گویم
 حرص و آز و طبع شعار من است
 هر زمان در جهان بهر کجیف
 با قلم نیز اشعب طماع
 می کنم کارهای لا یعنی
 نامور نامدار بد نامم
 گرچه اندر زمانه ام بیکار

له حرون یعنی مرکبش سه راست و استوار سه گریزی مکرده حیل گاه گرگ و گاه بزخود
 و انمودن سه اشعب طماع نام مردی بقال هوا طبع من اشعب -

طینت نام غلظت

پست و پست نام
 بی ادب و بی ایمان

مکر

گرچه اندر زمانه ام بیکار
 شهره ام در خواص پیش و عوام
 گریه من بود بغیر سبب
 گرچه بسیار عهد بستم
 عاشقم بر حصول رسوائی
 در پس بدگال خود پویم
 مسلم من و بغیر فسوس
 در خرابات می زخم لبیک
 باعث تنگ خاندانستم
 سود من نیست جز زیان کاری
 جنس افسوس را خریدارم
 دل من پر ز آرزوی محال
 می خورم رم ز مشروط حجام
 می کنم گاه جنگ با زن پیر
 در جهان چار سود و دیدستم
 کارهای عبت کنم بسیار
 بے حیای مروت و خود کام
 خنده من بود بغیر عجب
 لبیک وقت و فاشگستتم
 به چو یک ریش کشا سودائی
 سود او در زیان خود جویم
 بر در مسجد زخم ناقوس
 بامغان دارم السلام علیک
 سبب شرم و دو دماستم
 حاصل من گشت جز خواری
 یاس و حسرت متاع بازارم
 مغر و سر پرز جوش خام خیال
 به چو طفل ز ملقط خام
 می گریزم گه ز طفل صغیر
 بے هنر تر ز خود ندیدستم

له ریش گاو یعنی اتم و خام طبع سه مشروط حجام آله حجامت که بدن مشروط میزند و مشروط یعنی
 نشتر زدن سه ملقط آله نقطه در اصل یعنی آتش کش مکر ترک دیو و آله را گویند که بدان
 اطفال می کنند سه خام ملاسه بود که عهده خنده اطفال بنده او باشد (ف)، در ابتدا
 ملقط سامی روان میداشت حال بوضع نو ایجاد کرده آنرا ملقط ابراهیمی میگویند -

نفس دارم که دزد در دکان
که قضا را همی دهم و شنام
گاه باد اعطان در آویزم
قصه با خویشان همی گویم
قصه با خویشان همی گویم
طفل بودم سپس جوان گشتم
کار من بود خوردن و خفتن
کذب گفتن گزاف بافیدن

حرص دارم که موش در لبان
که قدر را همی کنم بدنام
گاه از صوفیان بهر همیزم
راز آن راز خود بهی جویم
معنی آن ز خویشان جویم
بعد زان پیر ناتوان گشتم
حرفهای شنیده را گفتن
هرزه در کار و بار لافیدن

نیک و بد

منکه بے خودترم چو خود از خود
من جو خود حال خود نمیدانم
کرده ام نیک و پیش آمد بد
گر مرا نیک کس نمیداند
نیست چون قوت بدی در من
چه دهم شرح حال پنهانی
بار نیکی بے گران دیدم

چون کنم امتیاز نیک از بد
سخن از نیک بد چنان رانم
حالیا بد کنم چه پیش آید
بدی من کس نه بتاند
زیر نیکی چنان بهم گردن
که بدی شد طبیعت ثانی
لاجرم دوش خویش دزد دیدم

له ابلان پوست دباغت داده ذلیل فقیران که از چرم می باشد و شکیزه

چون بدی یافتم سبکبارے
نیست چون نیکوئی مرا مقسوم
غیر خود کس بدی نمیدانم
منکه در نفس خود بدی دارم
با بدی به مرا کند کس یاد
حرف بد چون زیار بشنودم

برگر فتم بخویش خردارے
پس چرا مانم از بدی محروم
در بدی چون خودی نمیدانم
چسیت با نیکی کس کارم
نیک را نیکیش مبارک باد
شد محقق مرا که بد بودم

بر زبان نیست شکوه ام نه کس
بد اگر گفت کس نه رنجیدم
نیک اگر گفت مهر با منی دوست

نه ز اغیار و یار و همفلسه
خویشان راز بد بتر دیدم
بد اگر گفت قدر دانی دوست

دل ز قید تعلق آزاد است
زده ام پشت پا بهر پا بند
خود ز چشم خلاقی افتادم
منکه پروا بے خود نمیدارم
حرف از سوز خود بکس نزدم
خویشان را برانم از محفل
دشمنی آنچه کرده ام با خود
آبرو پیش کس نمیدارم

با خدا کار بنده افتاد است
پایم افتاده بر منار بلند
شد فراموش دوستان یادم
رو بسوئے کسان چنان آمدم
سوزدم گر جگر نفس نزدم
سبکم در نظر گران بر دل
بیخ دشمن بد شنیدم نکند
بر سرم خاک قابل نارم

خوار در پیش اعتبارستم
نام دارم مگر به بدنامی
هوش دارم که هوشیار نیم
خجلم زینکه من تحمل نشدم
مست و مد هوش و خود فراموشتم
سست در کار حسبت بیکارم
زرد رویم که روشد زردم
نامور نامدار بدنامم
نقد عمر روان شد از دستم
سعی دارم به سست کوشیها
جنس از زانم از کس نخر د
می خرم خویش را چو کس نخرد
هر که منت نهاد بر جانم
و آنکه احسان نکرد بر جانم
هست احسان هر دو بر من
شکر لشکر کس شکایت نیست

منکه مردود کعبه دیرم
میکند مولوی مرا تکفیر
پیش ملا و برهن غیرم
برهن خود می کند تحقیر

شیعه ام خارجی همیشه اند
سوی تقلید یک دینست
داود صوفی لقب بد مشرب
سینم را فضا همیشه اند
در تو هب و گرد بد شهرت
داود ملا خطاب بد مذہب

نیستم با کس سروکار
بر خداوند خود نظر دارم
مدد از غیر حق نمی جویم
غیر حق از کس مدد جستن
آدم در جهان سلیم القلب
گویم از زندگی نمی جویم
گرچه هستم بکار خود ناچار
نیستم از کس بدل بالی
نیست با این و آن سروکارم
با کس حال خود نمی گویم
دست از آبرو بود و شستن
میردم از جهان سقیم القلب
راست گویم دروغ می گویم
نیستم من ز زندگی بیزار

یادگار زمانه ام بسمل
دیده ام انقلاب گوناگون
مردن مادر و پدر دیدم
دخترم مرد و مرد دختر او
مرگ هم سالیان بے دیدم
خواهرم مرد و هم برادر من
شیع سان سرگذشت من هنوز است
وہ چه پرسی فسانه ام بسمل
بازی دور دہر بوقلمون
مردن دختر و پسر دیدم
پسر مرد و مرد مادر او
موت پیر و جوان بے دیدم
مانده ام زنده خاک بر سر من
سوزن شمع جمع افروز است

چون ز کس آرزو نمیدارم آرزو هاز دل برون راندم ز آرزو باشد است دل بزار بر تو کل اساس کار من است ساعتی بعد ساعتی لاریب از همه کس امید من بگست	رو بدرگاه کس نمی آرم دست خود از طمع برافشاندم کار زو هست بهر دل آزار صبر و شکر و رضا شعار من است مدوم می رسد ز عالم غیب دل چو با ترک مدعا پیوست
---	--

من چو با خویش داور می دارم عهد بستم بیار و بگستم دوش بودم خراب امشب مست رنجه گر دید جان ز بار تنم	از که امید داری دارم بیوفا تر ز خویش خود هستم پای دیوار عمر من بشکست تن توان شد ز بار خویش تنم
--	---

ای دریغا که نیست هم سفرم پیش دارم سفر خود رفتن از گنج آورم چنان یاک یار من کیست ای عیب الله دست بر سر زخم بسان شمس گوید امید پیش شو مهر اس بهر دنیا وجود من ننگ است	تا بدو بار خویش تن سپرم نیک رفتن و یاکه بدر رفتن که ستاند ز دوش من بالی که کنند یا دمن بطاب شراه که مگس دار زنده ام بهوس یاس گوید که قدر خود شناس کز وجود من این جهان ننگ است
---	---

نه تو انگر منم نه من درویش اندرین کارگاه موت حیات هستی من که هیچ هیچ است دارم امید از خدای غفور بار دوش گسان نمی گردم	مانده ام بات در حقیقت خویش کرده ام نفی ذات خود اثبات نفی در نفی و هیچ در هیچ است که روم من بیای خود در گور می برم تا بگور خود نعشتم
---	---

تقویٰ و تسلیم

گر کشیدار بر سر دارم مالدم بر گلو اگر خنجر در به تیغ جفا کند بسمل در جدا بند سازد از بندم	رقص بر خود کنم که سر دارم نیستم بسمل از به پیچم سر کام با نام کرد دم حاصل بر سر روزگار خود خندم
--	--

بر دل خویش داغ می سوزم چونکه در خود هنر ندیدم خویش را فرد ختم از ان رفت از دیده خون دل کنار از نظر شد نهان سیاه و سپید من نه گریم که شد حسین شهید	در لحد تا چراغ افروزم خویش را از خود خریدم تا بیا شدم به پیش خویش گران گریه دارم مرا بخنده چه کار نیست باقی بغیر بیم و امید من نالم که ظلم کرد یزید
--	--

من کنم گریه زانکه چون میرم کشته ام خویش را به تیغ گناه منکه با جو خود سر دارم منکه دامن کشیده میدارم سر پیوند دوستانم نیست چون مرا حالتی دیگر گون است	ره مباد اسوئے سفر گیرم می نگویم دروغ ای و الله سر مدح کسان چنان آرم دل ز صحبت رمیده میدارم هوس سیر بوستانم نیست از که پرسم که حال تو چون است
--	---

دیوانگی

منکه در جمل کهنه کارستم سر دیوانگی سلامت باد رنج و غم از دلم بدر سازد خویش را پادشاه پندارم تخت طاوس سوئے هندستان که ز لندن بیاورم ابریز گاه با طعن ضرب سیف منان که کنم ترکانه بر تاجیک	ما بچو دیوانه نه سوارستم گاه و بیگانه کند دل من شاد بهولے دیگر در اندازد حکمران کج کلاه انگارم باز آرم ز ملک ایران تا قماش خرم من از باریز روس بیرون کنم ز ترکستان که بغارت برم فرانس و گریک
--	---

له ایزیزه در خالص له باریزه دار الخلافه فرانسه پیرس سه تاجیک و تاجک
اولاد عرب که در عجم بزرگ شده باشد

میکنم گاه از خیال محال گاه تخیر میکنم کشمیر می ستانم خراج از کابل یابد اره نه خط آزادی در خودی این همه سخن رانم	ملک سپانیه همسایه مال با مضافات تبت و پامیر بر جهانم خروخود از زابل صد معلق زخم من از شادی چون رسد بخودی فرومانم
---	--

گاه گویم که سو منات روم خاک بر روی خوشی تن مالم در پس و پیش آتش افروزم کار و بار و تعلقات جهان گاه گویم شوم مناجاتی ذو شجون است این حدیث جویان سخت در کار خویش حیرانم چهره شد بر من آنقدر سودا جلس سودا که نیست در بازار ما بچ سودا لبان سودا نیست غیر سرامیه سود در سودا است کار دیوانگی نکردم راست گر مرا عقل ذو فنون بودی	موئے سر رشته جوگی بشوم بر سر و روی و بر بدن مالم رخت خود در میان آن سویم ترک سازم لبان سنان گاه گویم شوم خرابا قی راست گویند المجنون افنون معنی حرف خود نمیدانم کار امروز می کنم فردا پیش من هست زان و صد بار غیر ازین سود و مند سودا نیست مایه افراست خوشترین سودا کار دیگر ز من چه خواهد خاست هوش من از جنون بیخود
--	--

نزد دیوان گان شهر و دیار بودے کاروان و تجربہ کار

معذرت

اے برادر چو نیستم با خود
اے برادر چو نیستم ہشیار
اے برادر چو نیستم بجزد
اے برادر چو عیب کستم
اے برادر چو من گنہگارم
اے برادر چو سخت بدستم
اے برادر چو مرد کار نیم
اے برادر چو نیستم عاقل
اے برادر چو نیستم خوشگل
اے برادر چو خاکسارم من
اے برادر چو من غلط کارم
اے برادر چو کشتہ بدنامم
اے برادر چو ژاڑ می خایم
اے برادر مرا چہ بدگوئی
اے برادر کلفت حرف مزین

عیب من بین و بگذرا من بد
تو برو ہوش کن مرا بگذار
تو مخترس اگر خرد بخرد
داسن از من نشان کہ خاکستم
چہ کنی سر ز نش کہ بدکارم
تو برو نیک شو کہ بدہستم
کار خود کن کہ بر تو بار نیم
رحم کن بگذرا من غافل
چہ کنی خندہ بر من بیدل
چند گوئی مرا کہ خوارم من
زان پسندیدہ نیست کردارم
از کہ پرستم چہ باشد انجام
خویشتن را چگونہ بتائیم
ہاں منم بدزد چہ میجسوی
روستاد از سفت حرف مزین

اے برادر ز من چہ میرنجی
اے برادر چو خاکسارم من
من ز اعمال بد شدم چو حقیر
اے برادر چو نیستم دانا
گر چو تو مال پیش من بودے
سیم وز را چسان و فینہ ہم
گر کنم خنج مال کم گردد
نخو زم خود نہ باکے بدہم
از عزیزان خود دہان دارم
کہ مباد از من برد غارت
مال دنیا بود متاع غرور
خویشتن را میر سپندارد
مال دنیا و مال جان باشد
مال نبود اگر بہ پیش فقیر
مال را فتنہ گفت ایزد پاک
دوست را مال میکند دشمن
گر ندیدم شنیدہ ام اکثر

برگ کاہم مرا چہ می سنجی
زان بہ نزد تو بے وقارم من
اے برادر تو عجرت از من گیر
از کرم کن مرا سپرد خدا
جان ز اندیشہ ہا نیا سوے
درو گوہر کجا خزینہ ہم
زان دلم مبتلائے ہم گردد
بل درم بر سر درم بہنم
تا بہ مردن ز دست نگذارم
وزد کے نابکار بد عادت
کا دمی را ہی کند مغرور
عم خود را حقیر انگارد
مرد بے مال در امان باشد
خسبہ آسودہ دل زمر و تیر
مفلسان را ز دزدین و دباک
از پئے مال جعہ کشت حسن
پورا ز بہر مال کشت پدر

۱۔ جعدہ بنت اشعث زوجہ حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ باغوائے
یزید حضرت حسن را زہر دادہ بود

هم برادر پئے فرائش مال

بسمل لے بو الفضول مر جھول
باز بے صرفہ راہ می پوئی
بینو اگر نہ بالوا باشد
در ہمہ شہر از خواص و عوام
بسمل لے جنگ کل نمود ستار
تو پئے صلح و جنگ خویش برو

ہاں خلیلی مد ظلمک
ہاں خلیلی نیستم چو ز رنگ
وقت تان خوش ز بزم تان رفتم
منکہ خاش و خماش خود بروم
فکر از بہر زاد من مکنید
لیک دیوانہ اگر بینید
پا بر ہنہ بر ہنہ سہ بینید
طعنہ ہاکم ز نید بر حالتش
رحم برخستہ حال او مکنید
عبرت از حال زار او گیرید

زحمت خود ہی برم ز شہا
صحبت ہم تان است باعث
ہم زمان ہم زدوستان رفتم
نیک کروم بلے نہ بد کروم
شادمانید و یاد من مکنید
مثل من خوار و خیرہ سہ بینید
دامنش از سر شک تر بینید
خندہ ہاکم کنید بر قاش
در گذر از مقال او مکنید
بار دوش و کار او گیرید

پروہ از کار او مبردارید
بدگوئید ہیج در شانش
حال او با کسان بیان مکنید
در خطائے کند ز نادانی
در گذر از خطائے او مکنید
باشد از چیرہ بر سرش سودا
بازمانید تان ز شہیرش

صاح! ار میروی تو در محفل
صاح! ار میروی بہ گلزار
کن مرا یاد خانہ ات آباد
صاح! انعش کس کنی مد فون
صاح! ار میروی بگورستان
صاح! اودیدہ جنون زدہ
شہرہ چار سوق رسوائی
طعنہ بر عشق بازیش کم زن
گر تو اورا بسخرہ می گیری
نیست چون لائق عمل ذاتش

شرح وہ حالت من بسمل
یاد آرز من دل افکارے
تا کند خلق حسن خلق تو یاد
یا دکن مردن من مخزون
بہر من نیز فائقہ بر خوان
سہر ز کوئے خرد برون زدہ
روسیہ خر سوار سودائی
خندہ بر ہرزہ تازیش کم زن
کو وکی میکنی تو در پیسری
تو چہ گیری حمار حاجاتش

لہ در عرب ضرب المثل است اتخودہ ہمہ الحاجات یعنی اورا برک حاجات خویش خر گرفتہ اند

به اے دوستان چها دید
 با که کردم شکایت ز شما
 نیک کردم و یا که بد کردم
 من زفر زان دور بگریزم
 حیرت از حال خویشتم دارم
 چون نگه می کنم بخود اندر
 گر گریز دامن کس چه عجب
 بخودم با خودی سر دارم
 تجربت کرده ام بخود بسیار
 کارها کرده ام به نادانی
 نزد حجام مرد و متقا نم
 نزد حلاج مرد که جاہل
 پیش نجار کار زندیدان
 از پی کار رشته معمار
 بگلم رشته خشت را شکتم
 تا جرم ماہراز دکانداری
 میخرم بخ به موسم گرما
 خود فروشی نموده ام بسیار

حیرت

بسمل اے مست خواب چرت
 من ز خواب گران شدم بیدار
 دیدم ام خواب شد فراموشم
 که چها دیدم ام چه بود خواب
 لیک شد مثل شفق چون عمر گذشت
 من ز خوابی که گشته ام بیدار
 تا نخوابم نه راز دان کردم
 گشت و چشم من به مدہوشی
 گرچه از خود دے جدا شدم
 هیچ معلوم من نشد بخدا
 بچه کار آدم چسا کردم
 پیشتر از جسد کجا بودم
 سخت در حیرتم که چون زادم
 اندرین یاد من بے کوشم
 اوستا چون پرسم از کار
 ترجان من است خاموشی
 من ندانم که با حدوث بدن
 گوش و اکن برے قصه من
 در سیر من هنوز هست خمار
 بهر تعبیر آن می کوشم
 که پی کشف آن شدم قیاب
 گشت معلوم وقت بیگشت
 هست تعبیر خواش اے بسیار
 خود عیان گرد دال نهان کردم
 بسته گرد و گرد به بیہوشی
 من وے با خود آشنا شدم
 از کجا آدم روم بکجا
 بخت چشم خویش واکردم
 در زمین یا که بر سما بودم
 کرده خویش رفت از یادم
 کار خود از چه شد فراموشم
 چه دهم شرح کار خود من زار
 عرض حال من است مدہوشی
 گشته ام حاشا حکیم زمین

یا قدیم ز روزگار قدیم
 یافتگر دم از فساد بدن
 یا که باقی بمانم از پس فوت
 یا چون جرم و اخم بزین
 هیچ ناید نظر چو درس و پیش
 کنه خود را چو خود نمیدانم
 آه زین را زینر حیرانم
 در پس خود دو دیده ام بسیار
 من چو از خود خبر نمی دارم
 از که پرسم که من نیستم یا جان
 من ندانم چو خویش را در هوش
 چون ندانسته ام بهوش این را
 هستی من که چیستان من است
 نشکند سر چنان ز سر در من
 اندرین زندگی بے بنیاد
 کار و روزه گر بیاد آرم
 همه اعمال پار خود امسال

لے قفل و سواس قفلے است حلقہ دار کہ بہن و کشا و ن آن خالی از اشکال نیست اہل ہند آنرا
 گور کہ دھند اگویند۔

پس چنان آنچه پیش از کارم
 دانم این جستجو بے خواب است
 زین سبب جملہ آرزو مر دست
 از کجا آدم کجا بروم
 بخودی با خودی چنان پیوست
 نیست معلوم من چہا بودم
 سیر من بود بر سر افلاک
 روح من هست گز چرخ برین
 گوہر من گراست از افلاک
 از چہ بر خویش اعتماد نیست
 پرسم از خود کہ کیستم آخر
 با خودم یا کہ بے خودم این دم
 بخودی گز رفیق و ہمد نیست
 کارم افتد چو بامست آخر

از کہ پرسم کہ من چہا ہستم
 بعد مردن چہ کار من باشد
 سیر من در ریو فنا باشد
 ہوشیام و یا کہ بدستم
 بکجا جان زار من باشد
 یا کہ در گلشن بقا باشد

منکه دیوانه جنون مستم
چند از ما و من سخن گویم
چند خود را لباس خود سازم
چند خود را بخوابم بسیار
چند در فکر آب و نان مانم
گاه باد و ستان بیا میرزم
چند خود را بخود دهم نسبت

باد پیا و خاک در دستم
چند در فکر جان و تن پویم
در خودی التباس خود سازم
مس خود را به زربیندایم
چند در قید جسم و جان مانم
گاه باد و شمنان در آوریم
چند بر خود ز خود دهم تهمت

کاش خود را ز خود جدا بینم
جستجو کنم خودم ز خود بر بود
من بے جستجو کنم خودم کردم
در پس خود بے دویدم
پیش خود هر قدر عیانستم
در پس خود دویدم بسیار
قرب دارم بخویش بعد خویش
در پس خویشتم ہی پویم
خویش را گم نکرده گم کردم
نه دے من ز خویش بستم
عمر شد گرد خود ہی کردم

رو بے بیگانه آشنا بینم
مانده ام خود بخود گفت شنود
خویشتم را نجسته برگردم
لیک خود را گم ندیدم
آن قدر خود ز خود نهانستم
ز سیدم به پیش خود زنهان
بوالعجب تیم من در خویش
خویش را گم نکرده میجویم
بر سر خویش اشتلم کردم
نه زمانه بخویش پیوستم
تا من آگه ز حال خودم کردم

گرچه از خود مرا جدائی نیست
باد پیچیده در سر کردم
من بے گرد خویش گردیدم
گاه سرمست و گاه هشیارم
دانم آخر ازین جهان بروم
نیتم واقف از حقیقت خویش
کاش زین جستجو بیاسایم
بجای رفته از کجا پرسم
نیست معلوم بعد مردن من
مشت خاکم سبوی آب شود
خشت دیوار مندرے گردد
سنگ گردد که انگر آذر
کاش خود را ز خود جدا بینم
خبر خود ز خویشتم پرسم
دارم از خویشتم جدا نیها
چون روم پس مرا که جوید باز
در خودی چون بخویشتم نرسم
چون خودی میشود جدا از من

با خودم هیچ آشنائی نیست
گرد بادم که گرد خودم کردم
واقف از خویشتم نگردیدم
مگر از خود خب نمیدارم
کاش دانم که من چه باشم
رفته ام پیش تاجه آید پیش
یک زمانه به پیش خود آیم
خبر از حال خودم کرا پرسم
جان بجان آفرین سپردن من
یا نه از پئے شراب شود
یا که محراب و منبرے گردد
خاک گردد و یا که خاکستر
خویش را با خود آشنا بینم
هم ز جان هم ز حال تن پرسم
داد از دست نایسایها
خبر من من که گوید باز
گشته بخود بخود چگونه رسم
که نماید جدا مرا از من

مدح خودی

بسم الله يا چناري اروباش	تہ میدانی خسرا به تلاش
تو که راز خودی نمیدانی	حرف در بخودی چه میرانی
از خودی ذره را بود تابے	دز خودی قطره را بود آبے
از خودی مهر عالم افروز است	دز خودی ماه پر تو اندو زاست
کشش نقل این زمین ز خودی است	گرمی نجم آتشین ز خودی است
از خودی قوم را قیام بود	وز خودی ملک را نظام بود
عز بر طانیسه ازو بر پا	ملک هسپانیسه ازو برجا
ترک را ترکنا زهم ز خودیست	انتیاز حجاز هم ز خودیست
چون خودی شد برون ترکستان	پایے اوست روس در جولان
مهر را حالت ز کم خسردی	نیمه اش بخودی و نیمه خودی
از خودی ناز و ارچه بعت چین	یورپ از ناز اوست چین چین
هندگر از خودی سخن راند	لندش حرف بخودی داند
چون خودی میرود بدر از ملک	ملک را و از گونه گردد فلک

له یا چناری منسوب یا چنار که مقالت است در ایران که ساکنان آن مقام اذول اند. مگر در اصطلاح هر کینه خود کینه عادت را گویند. له ته میدانی یا خفاقت مردم به سرو پا خان بدوش و مصطلحات نوشته که جمع از خانه بدوش که ورته میدان یک گوشه افتاده زندگانی می کنند

شاعر طوس قصه خوان خودیست	نظم شهنشاه داستان خودیست
نام جوهر بلند شد ز خودی	والملیک ارجمند شد ز خودی
مسند فقر و تخت حجباهی	هست در دے هراچمی خوی
هم کنیا دروست هم مند	هم چلیپا دروست هم منبر
کعبه دیر هر دو هست درو	محرم و غیر هر دو هست درو
مند رکفر و کعبه ایمان	دیر رهبان و مرتع غزلان
مومنان زوره حرم پوسند	هند دان در گه صنم جویند
بهر زها و خانقاه دروست	بهر عباد قیله گاه دروست
از پیے مرد غیرت است خودی	وز پیے زنکه عصمت است خودی
کار خسرو ز شور او شیرین	یتشه کوکهن ازو رنگین
حسن گرغازه خودی مالد	عشق از درد بخودی نالد
بر سر ارتاج لعل شه دارد	فقر هم زین نمکله دارد

مذمت خودی

باز بسمل شدی زره به راه	باز نشناختی تو راه از چاه
این خودی چیت خود نماها	خود پرستی و خود ستایها
کاش گم گشته این خودی از من	تا نمی جستش بهر بر زن
بار دوش خودم چه چاره کنم	هر دم از خویش استاره کنم

می نهم یا نه بار خود از دوش
خوشتن راز خود جدا بنهم
در پس خوشتن روان گشتم
پیشتر زانکه من ز خویش روم
پیشتر زانکه گور در آغوش
گاه در خواب و گاه بیدارم
گاه در فکر اینکه جان و تنم
گاه از خویش خوش گفتم بیزار
گاه گویم که روح پاکم من
گاه در شکر یافتنم گنج
گاه گویم که من نمی میسرم
که ز خود راز خوشتن جویم
دو شجون است این حد جنون

بخودم در پس خودی پویم
با خودم راز بخودی جویم
گرچه من در پس خودی پویم
با خودم سر بے خودی گویم

افکنم یا نه خویش راز آغوش
بر کران تاز خویش بنشینم
تا پس خوشتن نهان گشتم
به که فارغ ز فکر خویش شوم
گیردم به که خود شوم خاموش
گاه مد هوش و گاه هشیارم
که در اندیشه اینکه من نه منم
تندرستم گفتم که بسیار
گاه گویم که محض خاتم من
گاه در شکوه می برم رنج
گاه گویم ره فنا گیرم
که بخود راز خوشتن گویم
راست گویند الجنون فنون

بخودی چند از شراب خودی
گرچه ماند است پای من در گل
در خودی بخودی نمی گنجد
جسته ام آنچه بازمی جویم
خبر من رسان بسمل

بسمل ای تخته مشق ناز خودی
داگو از خودی چه میجوی
از خودی غرق در شراب خودی

بت پرستی است ملت کفار
پیش بت بت پرست راست نیان
خود پرست است مایه دار غول

بسمل ای بنده خدای خوار
ناز کم کن بخود و فرشیها
خود نمائی کن بان شرار
گر شوی از خودی خود بیزار
در خودی رنج خود نمایی هست

چند وار فکری ز خواب خودی
میروم سوئے خود ز خود بسمل
بے خودی در خودی ز خود رنج
راه پیوده بازمی پویم
که منم هوشیار یا غافل

چند جوئی ز خود تو راز خودی
که پس خود همیشه می پوئی
بخود افتاده در سراب خودی

خود پرستی است شیوه شرار
سوئے خود خود پرست راست نماز
بت پرست از غول باشد دود

از برای خدا خودی بگذار
سر و کن دیگ خام و شیبها
وقتا ربنا عذاب الناس
گردی از خوشتن تو بر خودار
بخودی عالم خدایه هست

نی خودی هست با خدا بودن خود پستی خدا شناسی نیست گردانند خودی انا گوئی در تو در بخودی انا گوئی چون انا عبده گفت سید پاک	که خودی هست ز وجد بودن این بدی است خود قیاسی نیست بیگمان خویش را خدا گوئی خویش را بنده خدا گوئی در جواش گفت حق لولاک
اے فرو رفته در خودی ز خودی هست در پیش وقت خاموشی جوش کم خود بخود تو چون خم نیل	نیک دانم ترا که نیک بدی یاد کن عهد خود فراموشی خاک برفرق خود فلک چون پیل
خود سر و خود پرست و خود را ئی چون تو خود دشت خود نمی بینی گر توانی تو دیده خود بوس چشم خود را چو خود نمی بینی اندکے در قفای خویش نگر که سر راه چاه میساری این خودی هست چاه بر سر راه پیش نه پائے پائے نه در پیش بر تو ترسم که اندرین بازی	کز خودی خویش را پو آرائی هست خود بینی تو بے معنی نتوانی اگر بکن افسوس حاصلت چیت پس ز خود بینی ورنه بر خود مناز و پیش نگر هائیفیتی بسر ز گساره ای هوش کن تانیفتی اندر چاه خویش را دور دار از بر خویش خویش را پیش خویش در بازی

تا توانی ز خویش باش جدا ترک خود کن که مدعا این است کم خود گیر مردک در ویش وقت شب سرخ و زرد یک رنگ	ورنه گردی به پیش خود رسوا جان من ترک ماسوا این است بیش گردی تو تا ز خود کم و بیش در خلاگاه و سنگ یک سنگ
اے فرو مانده در خیال خودی خویش را پیش خویش رسوا کن در فنا بگذر از غم و شادی ترک و تجرید کار درویش است بت پرستی است خود ستایها گر ز خود یک دے جدا گردی خیز و خود را از خود رها یکدم از همه آشنا جدائی کن چند مانی بکار خود حیران چند جوئی ز خود تو را ز خودی داری از شرم شرم دار از خود خویشتن را اگر و بکن ز نهار با خود از خویش آشنائی کن باش دیوانه یا که فسر زانه از خود و خویشتن جو بگریزی	نیستی واقف از مال خودی خود بکن رقص و خود تماشا کن خلع نعلین کن درین وادی کم خود گیر بار تو بیش است بت تراشی است خود نمائها بیگمان بنده خدا گردی تا شوی خود ز خود رها یکدم خاک برفرق آشنائی کن مشکل خود بخود نه آسان تا بکے بے خودی زنا ز خودی ورنه گردی تو شرمسار از خود پیش اغیار و یار و خویش تنبار وز خود و خویشتن جدائی کن باش لیکن ز خویش بیگانه با خود و خویشتن بیامیزی

چند خود را بگرد خود پیچی
در پس خود چه می شوی پنهان
آنکه خود را ندید و خود را دید
و آنکه خود را بدید و باز ندید
دیدن خویش گر چه آسان نیست
هست خود بینی اگر چه عیب بزرگ
تا نگردی بکام خویش ترش
خود کشی گر چه سهلتر کار است
از پیشت خود کشی است سخت غذا
از خودی چند در زیان باشی
در خودی خود کجاست آن یارا
گور چون سو خویش میخواند
نیر و بے خودی چنان باشد
و ه چه گویم چه خاکسال دهد

چون شود ساز فطر تم خاموش
بخودی با خودم اگر برساند
آنکه از حال جان و تن گروم
من چو از ما و من نهان گروم

چون نشیند شراب من از جوش
منتش تا بجز بر من ماند
واقف از سر ما و من گروم
در رخ ما و من عیان گروم

خود فروشی است خرفروشیها
پخته کار است خام جوشیها

خرفروشی

چون خروشتن تو بفروشی
که بهائے ترا چه سا گویم
یا بهائے تو پرسم از دشمن
چون تو مفهوم لفظ خروشتی
قیمت خویش کن چنان از زن
تو که در خروشتن خرے داری
خوشتن را فروش خرا خر
باش خرا بان مباحش خرنده
کار خرنده چیست خرفاری
خر خود را اگر ز خود بخسری
خر خری نیست غیر خر خاری
رو سبک باش و لیک باش زنگ
تا نیایی گران بطبع کس
لیک اندک بهائے خود کم کن
نخر و گر کس ترا خروشت

با خراول نمائے سرگوشی
از خریدار تا همان جویم
آنچه سازد بیان بسر و علن
لا جرم میکنی تو خروستی
که نیایی گران تو بر دگران
که کند مرا خسریداری
تا نگوید کس که هستی خسر
باعث گر به باش نه خنده
خر خری نیست غیر از خواری
هیچ سود بجز زیان نبوی
باز خر کاری و صد خواری
باش بر جائے خود گران خر سنگ
باش خرا بان مباحش خرنگ
کمکے سوئے خود نظر هم کن
خویش را پیش خوشتن بفروش

تو که در خود مهر نمیداری
 تو که با سنگ بیک جوا هستی
 اولاً مشق عیب پوشی کن
 عیب خود را اگر نمی پوشی
 جو خود را بقیمت گندم
 عیب خود پیش خود گردی ساز
 عیب خود را از خویشان بشنو
 استخوان پدر چه بفروشی
 وقت زادن برهنه تن زادی
 آمدی تا که عیب خود پوشی
 هوش کن هوش تا گران نشوی
 کم بهاشو که بے بها باشی
 قیمت خود بروز دشمن پرس
 خر خود را بجل چه آرائی
 خود فروشی کن به پیش کس
 گوش خر کم بخر مشو خر گوش
 راست گفت است مرد دانشور

اے ز خود دور رفته صد منزل

چه کنی خویش را خریداری
 زان سبب در گو زوا هستی
 باز جہدے بحر فروشی کن
 جانے خبر کہ خویش بفروشی
 گر فروشی شود دم تو گم
 کشته خویش خود درومی ساز
 عارف راه باش رهرو شو
 هنر آور که عیب خود پوشی
 بے لباس از شکم بر افتادی
 نے پئے آنکہ عیب بفروشی
 بار بر خاطر کان نشوی
 بینوا شو کہ بالوا باشی
 گر نہ گوید ز شرم از من پرس
 مس خود را به زر چه اندانی
 کاین هنر را نهان است عیب سے
 بنده شو بنده خواجگی مفروش
 ریش مفروش وریش خند مخز

اے بخود در شده چو خرد رگل

خیز و خود را فروش در بازار
 ہاں وہاں خویش را از خود خری
 اے خرت تا بچند قیمت خویش
 تا بد نام کہ جنس ارزانی
 تو خریدار خویش گر باشی
 این خودی تسہل است گساری

خطاب بہ خودی

اے خودی چند این متاع غول
 پرده بردار و عیب خود بنگر
 بتکے راز پیش خود سازی
 با تکبر نموده ہمدوشی
 کردہ با سادہ دل ہم آغوشی
 در دغل پیشگی ہی کوشی
 خواندہ افسون خود فراموشی
 تا کند در خم راستیہا

اے خودی تا بکے ز نادانی

در حجاب خودی ہی مستور
 کہ توئی بت فروش و ہم بتگر
 چون برہمن بران ہی نازی
 با تجتر نموده سرگوشی
 با حقیقت شناس می پوشی
 بر خریدار پرده می پوشی
 پیش ہر چون منیش بفروشی
 بت پرستی ز خود پرستیہا

خوشتن را تو چون خدا دانی

عیب خود را هر چه انگاری
 لے خودی از خودم رهایی ده
 لے خودی از خودم جدا کردی
 بیخودی را ز من ربو دستی
 خود بگو از تو من چه سادیدم
 عیب در ذات من بیفزودی
 اے خودی از خودم جدائی ده
 یا بخود اندک آشنائی ده
 لے خودی دور شو سرت گردم
 لے بقربان تو بروم برخیز
 از تو من محو ما من گشتم
 از خودی خویش را پرستیدم
 از خودی هست سوئے خویش نیل
 در خودی رهن گشته پاؤ سرم
 الفراق لے خودی برو از من
 بیخودی را بگو سلام از من
 که ندارم به ماؤ من کالے

به که خود را تو هیچ پنداری
 بر سر من ز خویش منت نه
 شرمسارم ز کبریا کردی
 بتلائے خودم نمودستی
 روے صد محنت و بلا دیدم
 نیستم آنچنان که بنمودی
 با خودم اندک آشنائی ده
 یا ز دست خودم رهایی ده
 بیخودی را من نمایکدم
 پایے داری اگر ز من بگریز
 عاشق زار جان و تن گشتم
 از خودی بت پرست گردیدم
 برخود از خود مراست این همه نیاز
 دامن این بار را بر سر نه برم
 بخدا خیر تو دور شو از من
 و آنچه دانی رسان پیام از من
 غیر تو نیست کس مرا یالے

بیخودی

بیخودی بر تو اسلام علیک
 با تو ام این زمان سر و کار است
 من تبو آرزو هستی دارم
 المدد از خودم ربایکدم
 مدوے تاروم ز خود بیرون
 مدوے تاز خود بدر افتم
 من ز دست خودی زبون گشتم
 از خودی با خودم نیاز هست
 منکه برخود نماز خود خواندم

بر صلائے تومی ز نم لبیک
 که مرا جز تو کس غمخوار نیست
 که بدست خودی گرفتارم
 تا نشینم ز فکر خود بیغم
 نشوم تا ازین خودی مجنون
 مست و مدهوش و بے خبر افتم
 بودم انسان خرد و نغم
 و ز خودی بر خودم نماز هست
 خویش را من ز خود بیرون اندم

لا اله الا الله

بتمل لے خود پرست لے خود را
 در پس خوشتن چه می پویی
 سرگران نیستی سبک نه پایے
 بیخودی جو که بے نیاز شوی
 بیخودی چیت خود فراموشی
 بیخودی چیت با خدا بودن
 دست خود گیر و روز خود بیرون

خیز و برخیز گری به پایا پایے
 بیخودی جو ز خود اگر جوئی
 بیخودی جو ز خود از خودی بدر
 مست و بیخود و زجام ناز شوی
 رفتن از خود بغیر مدد شوی
 از خود و غیر خود جدا بودن
 ناگردی ز دست خود و مخزون

تاجداری و کج کلاهی کن بیخودی را خدا خرید است از خودیهای خوشنمرد از خودی غرق بحر شد فروغون بیخودی بین یتیم ملک عرب	کم خود گیر دهر چه خواهی کن وز خودیهای بنده بیزار است گشت از رحمت خدا مردود یافت موسی زین خودی فروغون خاتم الانبیا یافت لقب
بیخودی بیگمان نهان سازد تا تو همسایه بایه خود گر کنی گم تو سایه خود را	عینک امتیاز نیک از بد شناسی گم تو پایه خود می شناسی تو پایه خود را

سایه

منکه همسایه ام بایه خود من سبک سنگ او گران ست که مرا پیشوائی خود سازد در سفر در حضر مرا همراه هست همزاد و هم طریق و رفیق هر چه من میکنم کند چون من چون شود پیش من بد و زسم	چه بنجم بایه پایه خود گر چه دارد فروترین پایه گاه در پیش پیش من تازد در شب و روز در گاه و بیگاه نیست گر چه شفیق هست شفیق کار او ناید از من کودن چون شود کم نگردم از دست کم
--	--

کم ز من گاه و گاه از من پیش میدوم پیش پیش من بدود من اگر خواهم او بمن خواهد وقت خود مظهر العالی نیست آگه ز وضع دور زمان نیست فکرش که غم خورم نخورم چون روم از جهان رود در جهان تألب گور من رفیق من است	در پس من گم گم در پیش میروم پیش پیش من بدود روے از تو تا بم او بمن تابد میگذارد و بفارغ البالی نیست فکرش ز گیر و دار جهان بار اندوه دل بر من نه بزم من چون پنهان شوم شود پنهان زانکه او در جهان شفیق من است
---	--

عکس

عکس من عیب من عیان سازد عکس من عیب من همی جوید هر چه گوید بروے من گوید بختم آن کو که زیر سایه خود بیخودی آنچنان عیان گردد	سایه با عیب من نه پر دارد گر چه باد گیرے نمی گوید در پس عیب سایه کم پوید بنشینم بفکر پایه خود سایه و عکس من نهان گردد
---	---

آئینه

بسم الله خود پرست لای عقل	ای پرستار خود ز خود غافل
---------------------------	--------------------------

تو که آئینه را خریدستی
خوشتن را در آئینه دیدن
چسبیت حاصل ز آئینه دیدن
گرد آئینه عکس دیدستی
آئنه دیدن است خود بینی
ایکه خود را در آئینه دیدی
هیچ آگاه ساخت از غیبت
عیب بیرون تو عیان است عیان
عیب بیرون تو نمایان است
چون تو در خود ندیده عیب
هست خود بینی از چه عیب بزرگ
تو عبت آئینه خریدستی
چون تو در خود نظر کنی بینی
این خط و خال عکس حال نیست
و ابگو تو چه زو شنیدستی
هر که در روی تو کند تقلید
مگر آئینه دوست میداری
تا تو خود عکس خود در آن بینی
چون تو خود روی خود نمی بینی

خود بگو اندران چه دیدستی
بت بجان بود پرستیدن
بنده عکس خویش گردیدن
تیکه پیر خود خریدستی
دیدن چشم و ابرو و بینی
هیچ از و حال خویش پرسیدی
یا خبر داد هیچ از غیبت
عیب غیب ترا چه کرد بیان
عیب غیب تو سخت پنهان است
آئنه چون به بیند آن عیب
دیدن خود و دلی است کار ترنگ
چون در آن عیب خود ندیدی
گند آگنده تا سر بینی
بلکه عکس تو جز خیال تو نیست
غیر تقلید خود چه دیدستی
بیگمان و انیش عدد و شنید
که بزرگ می کنی خریداری
که چنان است ابرو و بینی
از رخ خود تراش این بینی

در پس زانوای خودت بنشین
چند روزی بکن تصور خویش
غیر آئینه روی خود بینی
در خودی روی خود نخواهی دید
نیخودی جو که روی خود بینی
چشم بر بند روی خویش ببین
تا به بینی تو خویش را در پیش
بوسه از روی خویش بر چینی
نیخودی جو درای گفت و شنید
بے سرو گوش و ابرو و بینی

خطاب به آئینه

ایکه آئینه نام میداری
پیش من عیب من امی جوئی
پیش رو عیب من امی جوئی
عیبهای عیان من گوئی
تو که بروی من نظر داری
من بتو حرف راست میگویم
حال تراست راست و امیگو
تو بمن حال خود نمی گوئی
یا تو خود حال خود نمیدانی
که تو جسمی و یا که جانستی
من نه از حال خود خبر دارم

عیب من پیش روی من آری
عیب من پیش من امی گوئی
لیک با غیر من نمی گوئی
عیب پنهان من نمی جوئی
بهتر از من ز من خبر داری
از تو من عیب خود امی جویم
هر چه دیدی بگو رویا لعی
لیک حال مرا امی جوئی
زان تو در حال خویش چیزی
گاه پنهان و گاه عیانستی
چسبیت آخر بتو سرو کارم

تونه از حال من خبر داری چون تو از حال خود نه آگاه تو گمان مرا عیان سازی	گرچه بر حال من نظر داری چیت فرقی تو تا عبید الله بے زبان حال من بیان سازی
---	---

من بتو گرچه خویش را دیدم تو که تقلید من کنی در رو میچ آزر من نمیداری هر چه سازی بیان همانم تو رعونت بمن فرودستی	عارف خود مگر نه گردیدم سخت روتر توئی ز آه من و رو عیب من پیش روی من آری بلکه معیوب تر از انستم نیستم آنچه تو نمودستی
---	--

تصویر

بسم الله عاشق ادا خودی که پس عکس خویش می تازی شکل تصویر بس بود مهمل	چند بوئی پنهان رضائے خودی که به تصویر خویش می نازی نیم رخ هست یا که مستقبل
---	--

له نیم رخ. تصویر یک چشمی به مستقبل بفتح با موحده با صلا ح مصوران تصویر دو چشمی که
دو چشم در رخسار و ابقا به نیم رخ که یک چشم و یک رخساره آن نمایان باشد عرفی گوید سه
چهره بود از جهان رخت کشد چون بمل شب شود نیم رخ و روز شود مستقبل. و مستقبل اصل
نعت یکبار موحده است مگر عرفی بفتح استعمال کرده شاید که با صلا ح مصوران بفتح بابا شد

زانکه اندر نگاه مرد خبیر سایه دار است یا که بے سایه روے تصویر خود پسندیدن چشم بسته باز نا کردن گوش باشد وے شنیدن کو پای بر جائے مانده از رفتار	بت پرستی است عشق با تصویر هست کم پایه بلکه بے پایه حالت مرگ خود بود دیدن باز را هم فراز نا کردن چشم باشد و لیک دیدن کو دین بے زبان و بے گفتار
---	--

خطاب به تصویر

باش از عمر خویش بر خوردار وز لب خویش یک جواب بیار حرف آخر بمن حیرانه زنی حیرت حال ترجمان داری همره من بگور روی آری چون رود جان زار من از تن سر بر افراشتن ترا مشکل که چرا این قدر تو حیرانی که کس هم ز خود نه پرانی که ز حیرت خموش گردیدی	ای شبیه من سفیه ترار چند مانی خموش از گفتار فرض کردم که خیلش منی خاموشی صورت بیان داری نتوانی که پای بر داری پیکرت مثل لاشه من پای برداشتن ترا مشکل و ا بگو حال درد پنهانی چند مانی فرود حیرانی شاید احوال زار من دیدی
--	---

منم آشفته از پریشانی
این منم اضطراب و شور و قلق
این تویی پادشاه سکون و وقار
من بیک حرف میروم از چاک
من خورم غم ز غم تو آزادی
تو بهمانی و من نمی مانم
باش چندانکه مثل تو گردم

نه به فرحت ترا سرو کار
نه ترا در دهر نه سرگنجی
نه ترا عشق ما هر دو هست
لب لب تو به خبر ز حرف نیاز
نشوئی حرف ناسر ز کس
در دولت شورش تمنانیت
تو طریق نیاز که دانی
جو هر عجز در نهاد تو نیست
فارغ از فکر معاش و معاد
نه بخویشان ترا سرو کار

نه ز غم بر دل و جگر بار
نه تو چون من ز درد دل پیچ
نه ترا جاذبه سوئے کوئے هست
سینه فارغ ز درد و سوز و گداز
نیستی بسمل از جفا کس
در سرت جوشش ز سودا نیست
شیوه سوز و ساز که دانی
گوهر عشق در تراد تو نیست
خود سراز مادر و پدر آزاد
نه ز هم پیشگان بدل بار

نه تو در فکر آب و ناستی
نه بیاران تو را ز دل گوئی
نه سوئے باغ را سئمی آری
نیست اتفات جانب یار
نه ز بیگانگان ترانفرت
نه تو خویش کسی نه کس خویش
راز خود با کس نمی گوئی
لب بجنان و حرف خویش بگوئی

بامنی گر چه بیگمان هراز
صورتت سیر تم عیان سازد
باز بان گر چه خود بیان نمکنی
سایه تقلید سایه دار کند
آئنه گر چه عیب کس جوید
تو پس پشت عیب من گوئی
آنچه گوئی تو باسان الحال
گر زبانت نه حرف می راند
هر چه سازی عیان قیافه شکا
مطلع گشته بر شمشاق من

بیگمان از منی مگر غماز
حال پنهان من بیان سازد
سیر تم را مگر نهان نمکنی
لیک عیبش نه آشکار کند
لیکن اندر قفا نمی گوید
بے محابا ز عیب من گوئی
گنگ افتاده زان سان الحال
لیک مردم شناس میداند
گیر داندازه از ان بقیاس
معرفت یابد از خصائص من

که بیاقت کجا چنین کس را صحبتش تا کس روا دارد دروش نفرته زن زاید	قابلیت کجا چنین خس را رویش یا کس بجا آرد تا ملاقات ترک فرماید
در دل تو ز کس محبت نیست بر تو گر هر زمان نظر دارم گر سراپای تو به زر گیرم گر کنم بر تو صد هزار احسان تو نیائی بکار کس ز بهار تو خود کار خود نیارائی تو خود در حال خویش جیرانی	ایچ اثر در تو از مروت نیست آخر از تو چه نفع بردارم چسیت آن سود کنز تو بگیرم شکر نعمت نیاوری ز زبان گر چه باشد کس ز خویش و تبار تو بکار کن چنان آئی تو زن چون بری پریشانی
منکه از کار خویش بیزارم بر سر من چو فرق سر بار است بار خود بس گران است بر دوشم ترسم از تو که دوش خود زنی	رو سوائے کار تو چنان آرام بار دیگر مرا چه در کار است چه زنی دوش خویش بر دوشم بار دوشم ز دوش من گلنی
لے ز خود بے خبر تر از بسمل گر چه از بهوش رفته تر ز منی	نے ترا جان و نے جگر نے دل هوش کن راه هوش من نزننی

منکه از شکل خویش بیزارم منکه در حال خود گرفتارم یاد دارم چو خود فراموشی	تو چه سازی بخود گرفتارم میدهی بهر خود چه آزارم تو چه گوئی بمن ز خاساموشی
لے کین یادگار حالت من دیدن تو چو نیست در کارم من ز دیدار تو شوم دلگیر در تو دور زمان نکر د اثر هست آن حالت چو خود در پیش	بدترین مایه مرده ریک بدن من تو آرزو نمیدارم که جوانی هنوز گشتم پیر گشته ام من دے ز بد بدتر که نماذ مرا خبر از خویش
<h2 style="text-align: center;">آهنگ رفتن</h2>	
بسمل لے بنده هوا و هوس این کهن تار و پود ماد منی خیز و خود را ز خود رهایی ده چند کن شوز قید خویش خلاص رفتن از خود که هست خیر سبل گر ز خود بگذری جوان مردی بر سر خویش میسر باش و بمیسر	مانده از عمر تست یک دو نفس گرد بر گرد خویش چند تنی خویشتن را ز خود جدائی ده پیش از بانگ لات حین مناص بگذر از خود که بگذری از پل نگذری گرز خود و بدان مردی ورنه میری برو سر خود گیر

گر تو در زندگی خود مردی
 گریزدی کنی جوان مردی
 چاره کن تا دوچار موت شوی
 نیم جانے زدست خود بردی
 از خود و از خودی را گردی
 چار و ناچار در نه فوت شوی

پیش و پس

پیش رو شو و یا که شولیس رو
 اندکے باز خویش پیش برو
 خویشتن را اگر بری همسرا
 این پس و پیش تا بکے گم شو
 پیش رو باش و در پس خود رو
 پیش رو نیستی اگر پس رو
 پیش خود رو دیا پس خود رو
 پیش بینی کن یکے پس رو
 سیر در خود کن ز خود بگریز
 بے خبر باش و با خبر بنشین
 پیش رس نیستی پیاچین نیز
 در پس خود و مباحث سرگردان

لے پیش رس میوه که پیش از دیگر میوه ہائے موسم خود بچرتہ شود و یا حسین میوه کہ بود ز جیدن

اندکے بارغ می ماند و آن را در آخر موسم می چنند -

خویش را پیش خویش گم گردان
 بگذر از خود ز خود اگر گذری
 اندرین راه در پس خود رو
 ز سرے کو؟ درین طرقت دراز
 رفتن خویشتن پس از دل
 گم شواز خود برو ز خود گم شو
 در پس خویشتن چه می پویی
 خویش را گم نمادر اول کار
 تا بدانی کہ در کجا هستی
 توتنی یا کہ جان یا کہ کہ

از پیے خود و مباحث سرگردان
 بیگمان خود ز خود سبق بری
 راه رو باش و در سر خود شو
 خویش را پیش خویش پیش انداز
 هست آسان و یا کہ بس مشکل
 چون نگم ز چشم مردم شو
 خویش را گم نکرده می جویی
 بعد از آن خود سر راغ خود بردار
 ہوشیاری و یا کہ بدستی
 زندہ یا کہ مردہ یا کہ چہ

عرفان حال

بوالعجب حال تست لے سئل
 دور از خود ز خود بے نزدیک
 یافتی نہ از حقیقت خویش
 هستی تست چیستان عجیب
 با خبر بے خبر ز خویشتنی
 در خودی نیستی ز خود آگاه

اگہ از خود و لے ز خود غافل
 ہر قدر روشن آنقدر تاریک
 در ہمہ عمر آگہی کم و بیش
 کہ نہ عارفش تو مرد غریب
 عالمی جاہلی را و منی
 باز کوئی منم عبید اللہ

لے ز خود غافل و بخود مشغول
عارف مادمین نہ بسمل
خویشتن را شناس یا شناس
نام تو جاہل و لقب مجهول
واقف جان و تن نہ بسمل
روحدار شناس لے شناس

آمدی پاک و میری ناپاک
بر تو زیباست زار نالیہا
راز جو باش و معرفت متراش
با خدا جنگ و آشتی با خود
صلح کن با خداے عزوجل
بشکنی گر تو شیشہ ناموس
سود و سرمایہ ات اگر خواہی
بر سرت خاک لے سرت بر خاک
جوش کم کن زلا ا بالہا
بے زبان باش و گوش گس خراش
نیک دامن کہ بدتری از بد
تامنای بسان خرد بوجل
بخودی در تو می دانا تو س
جانب بے خودی بشورای

بسمل ارق در خویش لے دانی
بے اجل میر بسمل ارمیری
از فنا روئے خود چہ می تابانی
ہر عمل را ہی دہند جزا
اول از خود بر او رو بہ فنا
نکنی بے شتر حدے خوانی
در فنا رو کہ تابقا گیری
ہاں فنا شو کہ تابقا یا بی
از برائے فنا جز است بقا
تا بدانی حقیقت خود را

لے در عرب مشہور است کالجادی پس البعیر فلان کس مثل حدے خوانے است کہ بیش خود شتر
نیدارد

بسمل ارنام خویش میداری
گر نہ مقتول می شوی بسمل
نہ زنی خویش را اگر بہ فنا
بہ فنا رو چہ رانی آری
خود نہ مقبول می شوی بسمل
چہ کنی اسم بے سہ را

خیر بسمل کہ ناتوانستی
آتش از استخوان خویش فرو
دیدہ باشی بوسم گر ما
جرم بوسیدہ استخوان چو چاہ
در خود آتش بزن چو آتش زن
نیستی ہندوے کہ برہمنے
پشتہ پیرزم آور و صد من
پارہ آتش آرد از گلخن
تا از ان آتشے برافروزد
آہن سرد تا بکے کو بی
چون چار آتشے ز خود افروزد
پچو پروانہ ہرزہ کار مسوز
گرچہ پروانہ ہرزہ می سوزی
مشت بوسیدہ استخوانی
خویشتن را بسوز و پاک بسوز
چون وزد باد گرم در صحرا
بر فروزد ز خویش شعلہ نار
چون کم زن نہ زہند وزن
از برائے تو سازد انجمنے
باز رطلے بریزد از روغن
اشک ریزان بران زند دامن
مردہ ہند دے تو دوران سوزد
خار و خس بہر آتش ربوبی
مشت خاشاک خویش پاک بسوز
شمع سان سوزد انجمن افروز
کرم شب تاب سان نیغفوری

پند

بسل لے تخته شق ناز خودی
خود شناسی اگر نشد حاصل
ناز کم کن کہ بے نیاز نہ
بخودی را دلیل خود گردان
بہرین بام پیش یک ہشیار
چیت برہان تری لے ناوان
چیت برہان تری وانی
از خود لے بے خبر بخود شاغل
بار خود را از خود گردان داری
دادی این خودی است ناہنجار
گردانی بسر سرت شکند
بے خبر تر خود کرا دیدی
مغز سر از خودی بکن خالی
از خیالات گر کنی سراک
گر خیالات را بر اندازی

عقل خود را عوض کن لے بسل
تانہ گردی بہ پیش خویش خجل

پاے پر سر بنہ بدوزین جا
در پس زندگی چہ می گردی
خیز و از جان لباس تن بر کن
چند گوئی کہ من نمی میرم
کم سخن باش گر سخندان
نہ تو مانی نہ منت نہ جان
نہ تو مانی نہ بے خودی نہ خودی

پیش از مرگ ترک عادت کن
ہست عادت طبیعت ثانی
منزل عاقبت خود پیش است
ہست بی چارگی چو چارہ کار
گریہ تلخ نشت شکر خند
خون خود را بہت خویش بریز
ہر چہ پیش آیدت ازن بگذر
رو قناعت شعار خود گردان

نادانی

لے کہن ہرزہ کار نادانی
باش نادان ز خویش نادانی

لے بہر چہ فدا دارد
شدنی است
لے ہمیشہ در پیوستہ

کار تو جمله بیچ در بیچ است
روز کے چند باش تادا نی
چون تو خود حال خود نمیدانی
چون بکار تو نیست دانائی
خوانده علم تا تو انستی
هر چه دانسته بکار تو نیست
چیت دانی کمال دانائی
گر ندانی تو کئے نادانی
باش دانا و یا که نادان باش
باش دیوانه یا که فسرزانه
آشتی کن به چهل و جنگ عقل
از خردمند بیچ بندگی
برده باشی تو تا ز خویش سبق

آنچه دانسته همه بیچ است
که نه دانائی و نه نادانی
هست دانائی تو نادانی
چند خود را بدانش آرائی
خوشتن را مگر ندانسی
داشت بیچ نمکسار تو نیست
خوشتن بینی و خود آرائی
کنه دانائی از کجا دانی
لیک در کنه خویش حیران باش
باش لیکن ز خویش بیگانه
خراکن بچهل و سنگ بعقل
روز و دیوانه درس چهل پذیر
نشوی ابله گر مشو احمق

له گفته نهتن پایان چیز و حقیقت چیزے - له آشتی - صلح - له ابله کیلک در کار
دنیاوی نادان و در کار دین دانا باشد در حدیث است - اکثر اهل الجنة بلہ -
اہل جنت اکثر ابلہ اند - له احمق کیلک در کار دین نادان و در کار دنیا دانا
یا کشد در حدیث است لولا الحق الخربت الدنيا - اگر احمقان نمی بودند کار دنیا
خراب می شد

خویشی

از اقارب بعید رو بسمل
چون نداری بخوشتن خویشی
نه تو خویش کسی نه کس خوشت
نه تو هستی عروس و نه داماد
نسبت خود به زید و عمرو مده
نیستی ای ابن دابن فلان
باش از خویش و از خدا آگاه
با ابا بعد قریب شو بسمل
تو ز خویشان چه خویشی اندیشی
خویش و بیگانه بیچ در پیش
بعث میکنی دل خود را د
هرزه تهمت بذات غیر منه
نیستی یار این و دشمن آن
نام داری اگر عبید الله

استعانت ز کس بخوبسمل
چند نالی ز درد پیش طبیب
تجربت کرده ام بخود بسیار
گر مرض آیدت علاج کن
درد خود را نمیس چه میگوئی
چند در فکر در دو درمانی
از شن نفس تو همی باله
نه نشناور تو بیچ افراید
مدد از غیر جستن است بدی
درد خود جز بحق گو بسمل
در نظر دار النصیب یصیب
درد گردد زیاده از اظهار
پیش کس عرض احتیاج کن
از خدا جو علاج گر جوئی
روز کے چند مان که درمانی
وز بجا نفس تو همی ناله
نه بجا از تو بیچ بر باید
مدد خویش کن اگر مردی

سربازی

پایه بر فرق خود بنه بسمل
بر سر خوشیتن چه می نازی
سر خود را ز دوش خود بر تن
بار سر را ز دوش خود افکن
پایه بردار و پایه بر بردار
سر خود را ز دوش خود بردار
سروری بار سر گر اینهاست
سر بکف بر نه و سر خود گیر
سر خود را اگر نهی بر بکف
سر خود را اگر بکف نهی
سر خود را بگیر از بن گوش
سر خود گیر یا سر خود گیر
سرنگونی است سر بلندیا
سر خود را فدای سر گردان
چند با خود کنی تو سرگوشی
این سر و سیند این گل این دل
گر تو از خوشیتن خبر داری

می رود در نه پای تو در گل
خضر غازی است کار سربازی
بر سر خوشیتن سر پا زن
خون خود را بگیر برگردن
تا تو سردار می شوی سردار
تا سبکبار می شوی در کار
بے سری تاج سر نشانهاست
تا نمائی بدست خویش اسیر
پایه خود می نهی تو بر روف
هم ز سر هم ز در و سر بر می
سر خود را به پیش خویش فروش
بر سر خویش میر شو یا میر
بے سری هست از جندیها
تا نباشی چو گوی سر گردان
به که سر پیش خویش بفروشی
باز ماند ز تو همه در گل
خوشیتن را ز خویش نشاری

چون تو با خود نمی بری خود را
زن و فرزند و مال و دولت جاه
دل بند اندرین سرائے پینج
گر بری رنج بردل از دنیا
گر روی شاد و بسمل از دنیا

پس چرا غم خوری پئے دنیا
نه بری زین جهان بخود همراه
تا بمائی تو فارغ از غم و رنج
می کشی رنج تا بروز جزا
شادمانی دران جهان ابد

چند ترسی ز مردن لے نادان
هر دو از همدگر جدا گردند
جان چو از تن رود کجا برود
همچنین است وضع دوزین
آسمان این بساط بر چید
اینکه بینی ز بزم و رزم شهان
بعد چند از انقلاب زمان
مهره کاین زمین بدر تا زد

دیر یا زود این تن و این جان
نیست معلوم خود چها گردند
تن چو بے جان شود چها بشود
که نمائی بجای مکان نه ممکن
تا بساطی نو و دگر چید
گاه خندان جهان و گه گریان
نه رضاشه بود نه نادر خان
و هر درشت درش در اندازد

انقلاب

در زمانه چو انقلاب افتاد
گاه سردی بدون گله بدون

وضع پیشینیان چه آری یار
گاه گرمی بدون گله بدون

خطاب

گاه شب اندرون روز شود
آشعه مهر ز آسمان کبود
شب قوسی و روز جوی زانی
گاه لرزان بدن زبرد عجز
نوبهار است و برگ ریز زان
گاه گر مار سیده بر سر ما

گاه روز اندرون شب برود
منحرف گاه گاه هست عمود
چون نگرود دماغ سودائی
گاه سوزان ز آفتاب تموز
زان رزان کارگاه رنگ دزان
گاه سرما خنجریده در بر ما

مرد گر ریش تراشید است
گیسوئے خود بریده اند زان
انقلاب عجیب گشت پدید
رفت چون ریش از رخ مردان
بسمل اے گندبیر مرد حقیر
تو که ریش بلند میداری
کج نداری چو فرق سر بسمل
عانه خود تراش یا متراش
فخر تا که کنی بریش بلند
نزدی ریش خود چو مورچه پے
بایدت موئے چانه استردن

زن سرخوش را تراشید است
زلف و کامل نما نازینت شان
گشت زن مرد و مرد زن گردید
زن بماند چرا به پرده نهان
اے تو اخمو که صغیر و کبیر
زان سبب ریشخند میداری
کج نشینی چنان تو در محفل
چانه خود تراش اے او باش
بر بزیته نشد سعادت مند
ره و دهنده با تخمها که
تا شود چانه ات چو عانه زن

بسمل اے هرزه گر و سودائی
اے تو ناکام تر ز هر ناکام
اے تو نازان بکار و الهوی
نے تو بد مست تو بهشیاری
شهره شهر با ست خواری تو

شهره شهر با به رسوائی
اے تو بد نام تر ز هر بد نام
وے تو شادان بنام خرم کسی
نے تو بیکار نے تو با کاری
خاک بر فرق خاک رانی تو

اے تو شهره دروغ زن در بند
راست گویا راست گو تر از بهان
اے تو نادیده خجسته تل
اے تو در خاک خون نه غلطیده
گر چه در را میو چند اعدا
تو گشتی وے شهید سعید

هجو اندر عرب اسیر اسند
کیست آنکو که داندت بجهان
بعث نام کرده بسمل
وے تو تیزی تیغ نادیده
جمع گشتند تا کشند ترا
مثل عبد اللطیف مرد رشید

اے در عرب مشهور است فلان الکذب من اسیر اسند فلان شخص از اسیر ملک سند زاده دروغ گو
است میدانی در وجه تمییز این ضرب المثل می نگار و دولک اندیو خدا را جل انیس منهم
فیزعلم انه ابن ملک یعنی یک مرد خیس سندی که گرفته می شو اگر ازومی پرسند که تو کیستی و
جواب ظاهر میکنند که من ملک زاده هستم - بخیا بسمل میرسد که چون محمد بن قاسم سنده را سخر کرد
بزدیک را جواب دادانه رسید و بعضی ساکنان آن مقام را با سیری گرفته پرسید که شما کیستید آن
بچه را گان گفته باشند که ما را چو یتیم در جهان این ملک تر جبر کرده ایشان را دروغ زن قرار داد ما را زنده اند

اے تو از بہر قتل دوداخل
 گہ خوری بڑہ گاہ بزغالہ
 گاہ برسیخ ران قوچ نہی
 گہ خوری چوڑہ دگے بیضہ
 ہر نفس می کشی تو صد جاندار
 گر بہ از بہر موش پروردہ
 پشہ کش کیک کش غسک قاتل
 اے شہسائے بے زبان کشتہ
 چون نہ بینی بہ پیش پامورے
 ہست ہر قطرہ یک جہان صغیر
 جرعه کان فردبری از خلق
 نام خود را غرض کن اے بسمل

بسمل اے گرد را ندہ ہا
 اے کہن کاسہ لیس شرب یہود
 خاکش تون تاب ناریمان
 چہرہ رخشان نمودہ از ناؤس
 خوشہ چیدہ ز خسر من لوقا
 از یلیخا مگر فتنہ شرح زبور

بسمل اے لائے خوار مشربہا
 کمترین ایرمان بزم ہنود
 پینہ دوز مرقع ساسان
 جرعه خورہ ز کاس یکاؤس
 ریزہ چیدہ ز خوان یوحنا
 متن انجیل خواندہ از مسطور

کو چک ابدال گو تم بھکشو
 سفتہ درگیان از گیتا
 صلح کل شیوہ کردہ نانک
 نیک گفتہ کیر و نانک را
 اے تو پوشیدہ زندہ ز رشت

درس مصحف گرفتہ از عثمان
 با بخاری ارادت داری
 ورد کردہ صحیفہ سجاد
 خواندہ نہج البلاغہ حیثم
 دادہ تطبیق رائے نعمانی
 گفتہ تحسین بہ فکر معتزلی
 کفش بردار جعفر صادق
 سخن از فقہ مالکی را ندہ
 حرز طابا نوشتہ از انجیل
 سورہ نور خواندہ از تورات
 اے طفیلی دعوت اسلام

بسمل اے ننگ فزع انسانی

رسم نرداں گرفتہ زان خوشنوی
 بستہ ز نثار رشتہ از سیتا
 جنگ بکل پیشہ کردہ مزدک
 بدگفتہ یزید و مزدک را
 بند کشول او گرفتہ بہشت

فقہ را یاد کردہ از نعمان
 با کلینی تحقیق داری
 بار و ایات و بابہ اسناد
 در سحر گاہ خویشتن اکثر
 با احادیث و نص قرآنی
 کردہ تقلید اے حنفزلی
 آن امام ہدے بحق ناطق
 شافعی را امام خود خواندہ
 از پے در و ساکنان گلیل
 صورت یار دیدہ از مرآت
 خاکروب در شفیع اتانم

نازم کن بر این مسلمان

فرض کردم ز شرک بیزاری
بار دوش تو غیر عصیان نیست
همچو تو کافر نمی دانم

گر صلوة تو نیست عجز و نیاز
رو بکن بندگی ز بیم عذاب
نه بر لے ریا رکوع و سجود
ور تو دلتنگی از صلوة و صیام
در ره کفر کے تن آسانی است
بت پرستی نه سرسری کار است
بت تراشی است کار دانائے
چشم بند و ساختن ز حجر
بت پرستی است وضو نه نماز
در طریق عبادت اصنام
گر چه از قبله روئے ہی تابانی
توره و رسم بت پرستی را
برہمن تانہ راہ بہساید
ششہ گر بر جبین نیداری
نیست در گردن تو گر ز نار

با خود آخر عمل چه میداری
ہیچ کافر تو مسلمان نیست
چند گوئی کہ من مسلمانم

حق پرستی ز بت پرست آموز
معتقد باش یک زمان در دیر
باش چندے مجاور مندر
درس قران بخوان تو از ارتنگ
رسم تقویٰ ز رند پرفن پرس
تا ندانی طریق مطہرائی
رو خط نسخ کش تقصیر را
وہ چه خوش نکته ایست از عرفان
بت پرستی است نحو بت گشتن
کار عاشق بود تصور یار
ہر کر اپیش رو بود دلدار
گہر کے معنی ریا دانند
مولوی راست پیش رود یوار

بہم اے کافر مسلمان
نتوانی شدن چو مطرائے
خود نمائی مکن و مسلمان باش
کار کن مزد اگر ہی خواہی

نابلد از رہ خدا دانی
پس بنا چار شو مسلمانے
بے ریا در تلاش ایمان باش
حرف کمزن ز کار آگاہی

توحید

بسم الله عارذہ ہے ملت باش صوفی دیا کہ ملا باش بندہ را خدا مخوان بسم بود آگہ نہ از اصطلاح اصلا گشتہ فیضیاب چون ز نبی دین اسلام بہتر آئین است آن ستائش کہ بہر حق باید در توبہ دیگران بجا آری حق مخلوق پیش خلق بنہ بندہ را بندہ دن و حق را حق	مفتخر بر گناہ بے لذت لیکن از پیش خود خدا تراش نشوی تا تو شہرہ لا یعقل گفت فیضی خدا کر سورا بعد دانشوری مباحث غبی احمدیت خلاصہ دین است وان نیایش کہ بہر حق شاید پیش خود بہر حق چہ میداری حق خالق مگر بہ خلق مدہ فرق کن دار مقید و مطلق
---	--

دل

اے طرفدار روح حیوانی قہرمانی بان قیصر ہند قبض و بسط ممالک اعضا	قہرمان قوائے جسمانی حکم رانی بان ناظم سند با تو وابستہ ساخت است خدا
--	---

تو در اقلیم تن شہنشاہی تابع امرت تاب و توان بہر تنظیم کشور احوال بہر خوشنودی نسا و رجال اے محل و مقام خوف و رجا مشرق آرزو ہائے گوناگون مندرجہ کفر و کعبہ ایمان دو بین عرش و کعبہ ثانی کج شدہ قبلہ مدینہ تن لنگر زورق حیاتستی	حکم رانی ہر آنچہ می خواہی زیر فرمان تست روح و روان نصب اعمال کردہ از آمال بستہ آئین بشہر بند خیال اے محط رحال نخط و رضا منع حرص ہائے بوقلمون دیر رہبان و مرتع غزلان قبلہ گاہ حیات جسمانی سرنگون آئہ قوام بدن محو چہ رخہ رصفاتستی
---	---

اے بہ سختی تو سخت تر ز حجر در ہمہ کار از ہمہ پیشی گر شوی خوش ز قول لا یعنی گاہ نازی بہ لا ابالیہا در جہانی ہمہ جہان در تو برزین راز آسمان جوئی گاہ جوئی حقیقت اشیا چہرہ کس بر توجہ محبت نیست	اے تو از شیشہ نیز نازکتر در جہانی و از جہان بیشی گاہ رنجی ز حرف بے معنی گاہ سازمی بہ زار نالیہا عرش و کرسی و آسمان در تو در مکان سلا مکان جوئی بلکہ جوئی تو کنہ ذات خدا کہ ترا پیش عشق طاقت نیست
---	---

خویش را اگر چه شاه پنداری که سوئے کعبه روئے میداری گاه لرزی ز مشروط حجام گاه از بی وفا وفا جوئی رد کنی که دلائل معقول	پیش یک نازنین نیاز آری که سوئے سومات را آری که نه ترسی ز ضربت صمصام نا سزا که به با وفا گوئی خوش شوی که ز قصه با فضل
بعض را داده درس بیداری بعض را کرده واعظ انجیل	بعض را گفته یاد کن قرآن بعض را کرده حافظ تنزیل
اے دل اے فخر نوع انسانی گر جگر هست تخت شوکت تست دیدگان دید بان ایوانت در رگ ریشیه حکم تست توان تا در اعضا جسم جان باشد زندگی معنی تپیدن تو گزیمیری تو جسم می میرد	تو در قلم جسم سلطان سر اگر هست چتر دولت تست استخوان پاسبان دیوانت زیر فرمان تست تاب توان حکم تو بر روان روان باشد مرگ مفهوم آرمیدن تو جائے تو دیگر نمی گیرد
اے دل بیقرار و مضطرب یاس آباد کنج دیر آنے	اے یوس پیشه آرزو مسکن قطره خون و جوش طوفانے

منزل حسرت و تمنائے آتشین کوہ باد آبادے قلزم گریه هائے طوفانی گلخن آه و ناله و فریاد کورہ سوزش و خلاص گداز	خود سرو خود خیال و خود رائے آتش تند بر سر بادے محشر در دہائے پنهانی مجرد و دود غ و سوزش و داد بوته عشق و شوق عجز و نیاز
اے بدست کسے گرفتارے اے طلبکار وصل دلدارے یا ائمال بجائے ناکامی واژگونی و واژگون کاری شکر و چشم می شوی مفتون وابگوار تو من چہا دیدم	زار از بهر خاطر آزارے آرزو مند کردن کارے نامدار جهان بدنامی زان سبب قلب نام میداری بشنود گوش می شوی مخزون روے یک یار بیوفا دیدم
عقل هر چند گفت اے بسمل تا گردی ز دست دل حیران نه فروشد ترا به بازارے نه بر دیا ترا سوئے کوئے در بندے اگر چه سفت خرد هر چه گفتی تو سن همان کردم	با مشو کار بند گفتہ دل خسته جان تن فکار سرگردان پیش یک خود فروش عیالے پیش یک خود پرست بد خوئے پشت سر کردم آنچه گفت خرد آشکارا رتہ در نہاں کردم

نیک یابد هر آنچه آمد پیش
عقل هر چند منعی فرمود
کردم دل هر آنچه فرمودی
لیک بفر و ختی بدست گس
آن سیمه است نیم و چشمش
شرمگین تر ز نرگس شهلا
گلبنش دایه باورش گلشن
خوش ادا شوخ طبع چون وفا
خود ستا خود فروش و خود آرای
تلخ گوشت خور از فضل
عشوه چشم جادوش و آبا
نخ آه آن خدو خد آن دیدار
آن سیه چهره موی او مشکین
صندلین جسم و جعد غالبه سا
نیست در طبع او ز شهنه هراس
خنده اش جسته از سر دیوار
شعله سان سر کشیده تا بر زن

له و اما کلمه ایست که وقت مرگ متخذه بر زبان می آید معنی چه خوش گویند که بفرمودت شتر چون به جای
گفت و اما ما بر ما الفواد لے آبا این خبر چه قدر دل را زخمی رساننده است نه البصر من زرقا الهامه

چهره رخسان چو مهر در جوا
ته به چیده ناز تا گردن
در تکلم تنیسل چتر اوت
در سخن طوطی شکر خائ
کبک رفتار شاهد طنا ز
صد جو برد الفواد خدمت کار

اے دل هیچکاره بسمل
تو بدوز و عهد بستنی
بر سرم خاک ریختی اے دل
خوش برو با رقیب بازش کش

اے دل مستمند شتاباش
شاد بودی تو در غم و شادی
دائم آواره در جهان گشتی
بود لذت ترا چو با خواری
دین فروشی نکرده گاه
غم نکردی سرت به پیش امیر
عمر گذرانده تو چون او باش
عمر کردی تلف در آزادی
تا زمانیکه ناتوان گشتی
نفرت بود از ریاکاری
پیش میر و پادشاهان
گرچه بودی بحال خویش فقیر
مشرّب و مذمت نفاق نبود

بند
بند

نہ نمودی دراز دست سوال
نگر فتنی ز شہر یار دکن

بر در را می پور یا بھوپال
صلہ شعر، مچو اہل وطن

بہل ہے پیر مرد کو دک دل
میزند چشمکش بت ترسا
برہمن زادہ نبسا زو ادا
بچہ مخ باتشیں انگشت
باچنیں دل بگو چہ چارہ کنم
منکہ دارم سرسلسا نی
گویم ہے دل مرد سوئے گرجا
آنکہ نہ ہاند خویش را از دار
آنکہ از غیر قوم خود نہ ہاند
آنکہ بر قوم خود نکر د احسان
آنکہ او چیز کے نہ خلق نمود

دل من کرد پائے من در گل
سجدہ کن بہر من چلیپا را
سوئے بتخانہ کند ایسا
رہ نماید بہ آتش زردشت
از تو ہے دوست استشارہ کنم
کفر و رزم عیان کہ نہانی
تا نگوی خدا کر سٹورا
چون رہاند ترا از شعلہ نار
چون تواند ترا بہ تخت نشاند
چون رساند ترا بہ باغ جنان
کے تو ان گفتنش خداے و دود

دل کو دن کند تقاضائے

کہ کلیسا ست خوشترین جائے

اے کر سٹو مراد از حضرت عیسیٰ مسیح علیہ السلام چون نصائے در دربار اگری رسیدند اکبر
گفت در زبان شام نام خدا چیت گفتند کر سٹو۔ فیضی حقیقت حال واقف نگشتہ تھے
در حمد الہی گفت سے اے نام توحی جی و کر سٹو۔ بھانگ لاشر یک یا ہو۔

صند لیگا صند لین است لران
پیش یک شوخ از منی مذہب
پیش یک غمزہ مس رعنا
انیک آن لعبت فرنگ نر زاد
در کنیا چو بر کشد آواز

جملہ نہہائے نازنین است لران
چلیست اسلام و چلیست دین عز
رود از یاد عالم عقبے
دست بر تار از غنون بنہاد
روح قدسی بفتد از پر واز

اے دل مجو ہو بازی گوش
ہم نوائی است بہر انس اساس
خط معکوس تا نمی خوانی
از موالات این نبی اصغر
پس بیگانگان چہ می یونی
چشم شہلا کجاست در انگلیس
جد بنگالہ تا سر زانو است
تیغ ہندی سیاہ تاب زند
حسن ہندوستان گلو سوز است
سادہ پر کار حسن پنجاب است

خوشتین را بہر زگی مفروش
اول ایناس دانگے اسباس
کج ادائیش اچساں دانی
بر نخورده کسے بغیر ضرر
جنس خود جو اگر ہی جونی
زلف ہندو کجاست دیار اس
عنبسین بوسے و شیر شکیں ست
جو ہرش عرض مشکناں زند
سوز او شمع عشق افزو است
بہر او ہند نیز بیتاب است

اے ایناس تاس وادون اباس بس بس گفتن ناقد را وقت شیر و شیدن در عرب مثل است
الایناس قبل اباس یعنی قبل ابوس بس گفتن ناقد را تا شیر دہ باید با ناقد اس پیدا کر و شود کہ
اباس بغیر از ایناس فائدہ نداد و این مثل در جائے می آرند کہ بیشتر از طلب نمودن چیز
دارایند نمود۔

چشم کشمیر جادو دے بائیں
درمیان فرنگ چشم کھیل

برودہ باک نگہ دل از کمال
سورۃ صفحہ انجیل

اے دل زار دشمن ایمان
لیک تدبیر چیست اے بتل
از کلیسا چو آتش بیرون
مالش می کنم باہل وطن
سوئے بتخانہ می شود مائل
حجر الاسود و حریم حرم
تاریخ حلقہ ابرار
سجدہ آرد بطاق ابروے
خطبہ خوانی کند سر منبر

قدر خود و ان و قدر ہم جنسان
کہ کتم چارہ امانی دل
با صد افسانہ و ہزار افسون
نفر گویان ہند و سند و دکن
دین و ایمان من کند زائل
یہ نداند ز خال روے صنم
کم شمار دزد رشتہ ز نار
طاق ابروے چشم ہند و
پیش من در ستائش مندر

اے دل اے عشق باز حسن است
اے دل کفر فوے مو من بے
چند پوئی پئے خیال محال
شعلہ طور برہا نچل نیست
روبت ہند را کمن تجلیل
بیدار ابے نمر ہی گویند

دین ایمان خود مدہ از دست
نور این ز نار دیر جوئے
وادی قدس نیست در بنگال
ہیکل اندر میان گوکل نیست
چون بنارس بنان کرد خلیل
تین ورتیون از وئی جویند

چون عرب ہست پر زالت اید ست
بت چہ داند طریق دینداری
آنکہ او آب خور داز گنگا
آنکہ او دید وادی لنگا
آنکہ او کرد سیر سندرین
آنکہ گل گشت کرد در گوکل
آنکہ صندل بیوخت در مندل
اے دل این جملہ سنگدل صنام
دوست کامی خلاف مذہب شان است
میر باشی و یا کہ باشی خان
گرد عوت سر تو افرازند
ہوش کن پیش برہمن نہ روی
تا نگوید کہ جان مادر تو

چہ کنی قصد سومات اید ست
شیوہ اوست مسلم آزاری
درنداقش چہ قدر زمزم را
چون شود خوش زوادی لیلی
کہ کند گشت داد سی این
کہ رود سوئے تو ضح و مل
چہ کند عود و دوتہ الجندل
رم چو وحشی خورند از اسلام
رسم ہم کا سگی نہ مشرب شان است
نہ نشینند با تو بر یک خوان
لقمہ از دور پیشیت اندازند
تا پس از مرگ مادہ خرنشوی
ہست در قالب سگے بدزو

گوشت گرمی خری مخر ز ہنود
آنچہ موسیٰ بحبت و شاہ عرب
داد ایز با ممت موسیٰ
از پئے زندہ کردن موئے

یاز مسلم بخر و یاز یہود
پہر انسان است احسن المطلب
حسن یوسف رخ کتابی را
بابش دادہ معجز علیہ

لیک عاجز شد ستم لے بسمل
گر زبیت الصنم برون آید
کند از عشق آتشین رخسار

در علاج جنون ادائی دل
راہ آتشکده بہ پیما ید
دین و ایمان خوشنیتی الہا

لے دل لے بندہ ہوس آئین
کیش زروشت و رسم ہندش
گر خوانی تو زند و پازندش
موبدے کے کند ترا تسلیم
شعلہ نو بہار جلوہ قدش
ورس استا بگیر و فرنگش
نزدیک گبر تا شوی منظور
گر تو توں مغان نمی تابی
نیست آسان چورسم سلسانی
نخور و تا کلاغ لے کودن

می کنی چند تنگ حرمت دین
سخت دشوار هست آئینش
ہمہ و دشور بندیا پسندش
ہمہ بد کے کند ترا تعظیم
نوش آذر شرر ز نار خدش
باد سائیر و نیز سفر نگش
ہمچو ساسان پچمین دستور
رہ با تشکدہ گجا یا بی
باش قانع بر این مسلمان
لاشہ زوجات پس از مردن

لے دل لے نوبیا ز ناز کے
گہ پئے پاس خاطر ترسا
گاہ سوزی تو رخت ایمان را
گاہ رانی محامد خورشید

فتنہ بر چشم نیم باز کے
نیک دانی پرستش سہ خدا
سجدہ آری بیوت نیران را
گاہ خوانی ستائش ناہید

جوش کم کن زہر زہ متیہا
زند و استا اگر نمی خوانی
گر نہ چدے دماغ خود سوزی
گر نداری مرقع و کشکول

باز آ زین ہوس پرستیہا
فرض یک ہیر بد گجا دانی
آتش دیر را کے افروزی
ہمچو ساسان تو کے شوی مقبول

لیک لے بندہ خدا بسمل
چون کشم از بیوت نیرانش
موک شام برد بکوسے یہود
پیش من فتنہ قائمے آرد
عارضش دست موسیٰ عمران
از قدم تا بفرق میکئل نور
در دماغش سرشته رب و دود
از بتختر بہ حسن کفانی
آن بھی خواہ نسل اسرائیل

سخت در ماندہ ام ز حالت دل
کز سر نو کم مسلانش
تا کند دین اب وجد پدرود
کز قیامت علامتے دارد
غضبش چاہ یوسف کفان
بتعلی بان شعلہ طور
کبر فرعون و نخوت نمرود
تاخت آورده بر سلما نی
لیک بد خواہ صاحب انجیل

ہوش کن ہوش لے دل نادان
قبلہ تحویل شد چوسوے حجاز
گر چہ اسلام ہم کنی پدرود
ادند اند نبی سلیمان را

شہرہ خود را کن بہ بے ایمان
گنگ و زنجیت باز قبلہ ساز
نستاند ذبیحہ تو یہود
او خواند کتاب قرآن را

خند از حرف عفت مریم
بود بے شبه مریم عذرا
لیک یک شوخ چشم بنت یهود

دل لے عشق باز حسن پست
کم بهین سوئے لعبتان یهود
کم نظر کن به خوش گلان جوس
ترس از شوخ چشم ترسائے
نکه عارت گر مسلانی
بنت میخواره نبی اصفر
بنت صهب السبال و بنت عب

لے اہل عرب جمیع نصائے یورپانی الا صفر میگویند بے بنت مصر عروسک میرہوئی
بے صهب السبال ماخوذ از صہوبہ و آن رنگے است سرخ مائل بہ تیرگی از منتخب صاحب
مفرح المقلوب نوشتہ آن رنگست میان سرخی و زردی در صراح نوشتہ رنگ سفید مائل
بسرخی کہ درین دیار آنرا کلابی گویند صهب السبال کانیکہ رنگ برودت شان سرخ مائل
بہ زردی باشد چون اہل یورپ لیش درودت شان صہوبت دارد پس ایشان اہل عرب
صهب السبال و سودا لکبا دی گفتند چون بیشتر نصارا را با مسلمان عداوت بود ازین
رو صهب السبال و سودا لکبا دشمن گردیدند قال الاصمعی و اصلہ الروم ۛ

لب ز بر جان زیادہ سارق دل
چشم زرقاش باز ازرق وار
مثل الماس در دندانش
نرگس او کہ بہت چون بھراج
کبر بازنگ عبہر زرقاء
لمعہ افکن رخس چو پر توے
جرعہ نوش رقی مطرانی
بنت صهب السبال سودا لکبا
دست پرورده کبیر الروم
اسقفش خواندہ خواہر دینی
مایہ ناز دولت صلبان
روے چون برگ ارغوان حمر

لے بر جان در عرب مشہور است اسرق من بر جان میگویند کہ در پاداش و زدی اور مصوبہ
نمودہ باد جو دان حال نیز دزدی کردہ بود من بمع الامثال مولانا حسن شعری عبد الرحیم
میگویند سہ دزد دل جستم و عطش خندید - غمزہ بنمود کہ این این است لے خارق بنگار
لے خارق سوزندہ لے عین الہرہ قیسے است از جو اہر بہندی لہنیہ شہ شرخ بال گذشت
لے حیروم قیسے بود بزبانہ گری میہ در قرن ششم عیسوی فیہ طلیق اللسان فلسفہ دان
فصیح البیان لے اشقر از شقرت بالضم رنگے است کہ زدی مائل بانکہ سرخی از بحر الجواہر
و در منتخب نوشتہ کہ سرخی با سیاہی آمیختہ مثل شہر زعفران ناسودہ ۛ

ببینش شمع وادی امین
پیش آن شوخ چشم زرقاے
شنگ و شنگول و شنگول بیباک
خودش ادا و عجب خصل
کرده از عشوه لعبتان فرنگ
شوخ چشمان دولت صلبان
پیش یک گریه چشم تند نگاه
بر حین چمن چو موج برودن
حال صوفی چو صوف خرقاے
چهره دو چست و چاک جالاک
رنگ مینا و غیرت میلا
عرصه برتر کتا ز ترکان ننگ
هند و خود نموده هندوستان
پائے رفتار موش چین کوتاه

لے دل لے بنده هوس آئین
نه تو ترسی ز هول روز جزا
نه تو اندیشی از ملاست کس
خوشتن را مبین خدا را مبین
نه تو ترسی ز باز پرس خدا
کار تو عشق و پیشه تو هوس

لے در عرب ضرب المثل است خرقا و جدت صوفاء یعنی زن بیوقوف صوف را یافته بجائے
درست کردن آن خراب میکند و در نور رسیدن نگذارد و میگوید خرقا عیابته لے از احق
و مع ذلک بیب غیره لے خیلان تخر کنند و در عرب ضرب المثل است خیل من و اشته است
داخل من عراب و اخیل من مذله یعنی الامه لانها تهاون دبی تخر و اخیل من ثعلب فی سته
عینه لے میانیت طلاب بن قیس بن عامر الفسانی - ا حد طوک العرب - عامر مرتبه داشت
که نظیر مندر بن ماء السماء خیال کرده می شد و پیش قیس همان قیس است که طرنه بن عبد ربه
او میگوید و لواءه ربه قیس بن عامر - میا جائے و کما می داشت که بر دے ذی البر
عیلان بن سعدی عمر و الکنا فی مفتون و دالے خون گریه که میلاست لابی بن رباح اجل ف
جواز بود کعب بن مالک بن لابی بن رباح پر عرش حسن و جالش دیده و روانه گریه -

هر کجا جلوه کرد دلدارے
عشق بازی است کار جانبازی
کو کهن تلخ کام از شیرین
با کثیر غزه گر چه وعده نمود
عقبه صحرانورد از ریا
عروه دید چه دید از عفره
باشد آنجا ترا سر و کالے
حسن گر پاری است و تازی
وز بشینه جمیل زار و خرین
بیوفائی مگر بعشوه ر بود
قیس آواره گرد از لبه
کعب دیدی چه دید از میل

لے جمیل عبد الله بن عامر قضای سید العشاق شاعر فصیح منطوق صادق العشق منزعه عن الرضا
بر بشینه بنت یحیی بن ثعلبه قضای شیفته گردید اما از وصل او محروم ماند کما قال لے عقلت
الهوی منه اولید ا فلام یزل - الی الآن نیسی حبها و یزید - و افنیت
عمدی فی انتظار لوالها - و افنیت بذالك الدهر و هو جدید لے ابو صخر
بن عبد الرحمن بن الاسود الکلبی بر غزه بنت جمیل بن حفص بن عیاس بن عبد العزیز عاشق
گردید و عروه نیز باو محبت مفرطه می داشت اما نگذاشت که دست تا بچسب رسا در روز
گفتش لے غزه یک بوسه رخ خود گرفت که دست تا بچسب رسا در روز
عمر دو سپری شد و آن بانجا ز رسید چنانچه خود گفت است لے قضی کل ذی دین فو فی
دیونه - و عروه مطول معنی غریبه است لے ریانت لظریف السلی که بر دے
عقبه بن الحباب المنذر بن الجوح الانصاری دلاوه آواره گشته بود لے قیس بن ذریج بن سینه
رضع سیدنا الحی بن علی بن ابی طالب علیه السلام که بر لبی بنت الحباب الکعبیه فریفته گشته
از دست لے الی الله اشکو فقد لبخی کما شکا - الی الله بعد الوالدین یتیم -
یتیم جفاة الاقربون فحسمه - نعیل و عهد الوالدین قدیم لے عروه
بن خرام بن مالک بن خرام بن ضبه بن عذره شاعر لیب حاذق ارب مشهور به عروه
عذری که نسبت او مجنون عامری گوید و لا عروه العذری اذ طال و جدلا بعفوه
حقی شف معجته الوجد - بر عفره بنت مهران مالک العذری دلاوه جان بر بر کما قال
لے دلی معجبی موت المحبین فی الهوی - و لکن بقاء العاشقین عجیب -

لے از اشعار اوست که در ذوق میلا گفته اند فی کل یوم انت بارم الهوی - الی الشیون اعلا میلا

مرد را عشق می کند شیدا
پرده از پیش خویش بردارد
می برد و گزمره تاب و توان
آنچه در نجد دید زو مجنون

گر تو اسلام خویش می خواهی
پس مجو یا عیسوی ملت
سوے تو او به چشم کم نگرد
لے دل آن دلفریب یا ز تو
گر تو چندی بد و بیا میزی
تو بخوانچه اوز تو جو بید

زناشوی

بستل لے زن مرید زن باره
رو بیا موزطرز خود داری
دل خود بر نکاح زن چه نهی
دختر خویش و دخت دختر
گردهی باز هم رها نشوی

در پس زن مگرد آواره
در نه زن بردن است بس خوی
که ستانی یک و ده بدی
دختر پورو دختر دختر
با درین قید مبتلا نشوی

لے بسان عوض نباید داد
بهر یک زن که شکل او کم باد

گرد بر گرد زن بگر دیدن
بمحو دیوانه روی او دیدن
رشته جان به زلف او بستن
بوسه از روی و موئے چیدن
گاه شیدای موئے او گشتن
گاه پائش بسینه نبه دادن
دست بستن گه به خنجر و نیا نه
سیم و زر در پیش هبا کردن
بر سر و چشم خویش نشان دادن

حکم مادر بجانیا و ردن
بر سر حرف مام رنجیدن
گفته مام ناپسندیدن
صد تملق بخواهرش کردن
پدر و مادرش اگر رنجید
کشته عمر خود درو کردن
زوبه رخساره غازه مالیدن

در همه حال ناز زن بردن
حرف تلخ شنیده خندیدن
هر اداے ورا پسندیدن
بیش از ان بابرورش کردن
جان جانان ز غصه رو چسیدن
پس به مهر اندرش گرد کردن
از من زار زار تالیدن

بسل لے زن پرست نامری
گرد بر گرد زن چه می گردی
می دهد هر چه حکم برداری
جان و تن در پیش هبا سازی
پایه اورا بدوش خود چه نمی

چه شوے زیر پای زن گری
گرد در راه زن چه می گردی
هر چه فرمان کند بجا آری
دین و ایمان خود خدا سازی
ریش خود را بدست او چه دمی

زن جوان

هر طرف به زن چه می پویی
هوش کن هوش کاندین پری
تو از و کام دل کنی حاصل
چون تو در چشم خود نه مرغوب
تو از و شاد و او از تو بیزار
تو که جز با عصا نمی خیزی
او زنزد تو بے رضا خیزد
دیدن روی تو خوشش ناید
همه تن تو به وصل او مشتاق
او بر پیش تو بیگان باشد
عیب تو پیش این و آن گوید

زن به پیرانه سر چه میجوی
تا نه چون من زن جوان گیری
نشود از تو لذتش واصل
در دل او چسان شوی محبوب
زینهار از قرین بد زینهار
آبر و پیش او چه می ریزی
خیزد و فتنه بار انگیزد
هر زمان و حشش بیفزاید
او را تو طالب فراق و طلاق
بلکه ریش به بزم بتراشد
درد عامرگ تو همی جوید

شود آخر ز صحبت تو نفور
زانکه خورد دست طبع تو کافور

زن پیر

بسل لے پیر مرد ناباغ
خویش را و ارهان ز صحبت زلال
قربت پیر زن بلا باشد
قربش دل کبیدگی بخشد
پیر مرد زوقائے جمائی
غنچه دل پیر مرد پیشش
استخوان همچو نه شود کاداک
چشم تاریک میکند قریشش
دست را قرب او بدر زاند
وصل او اصل ناتوانیهاست
از عجز گریز جائز دان
بدر خویشتن و بال آری
زال دارد بخود چو شان زلو
بر رخ تو شکنج اندازد
عجز مرد از عجز می زاید

دل خود از هوس بکن فارغ
صحبت زلال پیر جان مستیال
فرحت از قرب او کجا باشد
قامت را خمیدگی بخشد
بفسر و طبع و روح جوانی
رگ پهلوه افسرد پیشش
خشک گردد عروق چون خاشاک
جسم یاریک میکند قریشش
پایه را قرب او بلغزند
بلکه از مرگ مرثشا نیهاست
خویش را عاجز از عجز ندان
که توجه بسوئے زال آری
خون نابت مکدبان زلو
خاطر تو به رنج اندازد
ناتوانی بحسب افسزاید

آنچنان خون ناب تو ریزد
 ہر دوساق ترا ہم پیچد
 دست و پا لرزد و سرت جنبد
 وقت رفتن ترا قدم لغزد
 ناتوانی بہ تن شو دساری
 در حواس بدن تو را فتد
 رنج باریک آورد قربش

زن خوشگل

زن خوشگل بہ پیش مرد فقیر
 دیدہ ام من بے کہ کمداست
 زینہارے فقیر مرد حقیر
 در تو حسنش بگو چه افزاید
 این و آن سوئے او نظر دارد
 زن مقلس اگر بود خوشگل
 ہر کسے میکند طمع در دے

لے رنج باریک تپ و ق شاعے گویدے قرب خوبان رنج باریک آوردے
 رشتہ در عقد کمر لاغر شودے

حسن زن بہر زن بلا باشد
 حسن زن بہر زن بود بخیر
 حسن زن بہر زن بود بے
 حسن زن بہر زن زیلان دارد
 دیدہ باشی کہ راجسے نکا
 شاہ ہندوستان علاء الدین
 گر نبودے جمیلہ پدماوت
 اندکے کن نظر بحال رتن
 شہ چو از حسن زن بلا بیند

تا توانی زن حسینہ بگیر
 وصل او گر چه جان بیفزاید
 ناز اورا ہمیشہ برداری
 ہر چه فرمان دہد بجا آری
 افکند گرد را بروے خود چین
 ہر کہ دارد بخود زن خوشگل
 تند خو گر بود زن خوش رے
 انہ خواہد بموسم سرما
 حکمرانی کند چو ناظم ہند

در نہ گردی چون بزودی پیر
 لیک آخر زیان بے زاید
 تنگ آئی ز ناز برداری
 گر چه باشد درو بے خواری
 مے شود خاطر تو زان غمگین
 زیتن ہراو شود مشکل
 مرد گشتہ زو شود چون گے
 سیب خواہد بموسم سرما
 قہر مانی کند چو حاکم سند

زن منانه

ہوش کن ہوش مرد فرزانہ	نشوی زیر بار منانہ
منت از زن مکش اگر مردی	ورنہ در دست زن گرد کردی
اولاً مال او خوری بخوشی	آخر از طعنه ہاش رنج کشی
بخوشی او لا دہد مالت	کند آخر بہ طعنه پامالت

بیوہ کچہ دار

بیوہ گرہست صاحب اولاد	کے کند خانہ ترا آباد
فکر اولاد خوشتن دارد	خدمت تو کجا بجا آرد
انس دارد تو بمودت نے	باشدش الفت از محبت نے
از دل و جان برے آن کوشد	تو نہ پوشی و بچہ اش پوشد
نان کشکین بہ پیش تو نہد	چرب شیرین بہ پیش تو دک خود
داری از پورا زن پیشین	ولے بر حال زار آن مسکین
دل اورا بطعنہ بخرشد	خاک بر فرق او ہی پاشد
کہ بقہرش ز در برون راند	بر زمین کہ بعضہ بنشانند
گاہ دشنام مادرش بہد	طعنہ گاہ بہ خواہرش بہد
گاہ غیبت از تو بہ تو گوید	حرف بدگہ ز تو با تو گوید

گاہ گوید کہ جملہ نان خوروست	گاہ گوید ز خانہ زر بردست
گاہ گوید نگاہ بد دارد	گفتہ من بجائی آرد
گاہ گوید کہ هست بفرمان	گاہ گوید کہ هست تیز زبان
آن قدر فتنہ ہا بیاسازد	تا کہ اورا ز تو جدا سازد

نکوش زناء

ہوش کن نزد کاوی نہ روی	پیش آورہ زن گرد نشوی
میرود پیش غیر دلدارت	تن دہد او بکار اغیارت
داغ ہجران بسینہات سوزد	در دولت نافرقت افروزد
ہا- مشو یار یار ہر جانی	ورنہ از رنج و غصہ لب خانی
ہم بغارت برد زرو مالت	ہم پریشان نماید احوالت
اولاً دل برد بہ دلداری	بعد زان سر کند دل آزاری
اندکے غیرت از خروس آموز	تا تو باشی بکار خود فیروز
ہا- میا موز خصلت خنزیر	بہر خود عادت کلاب گیر
ہیچ غیرت بطبع ماہر نیست	ز آنکہ بر طبع خویش قاہر نیست
خون خود را بہاے جندہ مریز	از زنا یا رمن بکن پرہیز
از زن قحبہ دار خود را دور	ورنہ زن قحبہ میشوی مشہور
خویش را از زنان بازاری	باز دارار تو مرد ہشیاری

بعض را دیده ام که از سوزنک
 بعض را دیده ام سباد و فرنگ
 لاهی بعض گشته بول الدم
 عانه شان مشک از ناسور
 تند تیزاب سیل نبض شان
 جسم بگداخته رلقاطات
 مهبل شان چو مار و نخواری
 حفرة زرد قیه کام نهنک
 گرم و سوزان چو روزن گلخن
 داور بهری و اعوجاج رحم
 وصل ایشان است آتش سوزان
 زخم بر زخم تا سر مبيض
 خشک زیر جامه تراز ریم
 جان ایشان فدا در تپاک
 عارض بعض گشته در انجام
 بعض را لاهی است غم لبول
 خود فروشان نجنگی پیشه
 خود پرستان از خدا بیزار
 نوچه های شریر شیطانند

بے محابا کشنده انسان
 آنکه خود را فروخت در بازار
 بے حیا که سر حیا دارد
 خون اولاد خویش می ریزی
 پیش یک هوشیار دانشمند
 پس تو فرزند خویش را نجوشی
 بے باکس ز رشک خود را گشت
 یاز غیرت گلوئے قبه برید
 بے بسا قبه آنچنان بینی
 بے با جنده باره نادان
 تخم اورا بر ده قبه شوم
 قبه هم کرده حمل را اسقاط
 آنکه در سخت و نرم کرد تمیز
 این چنین زن بفکر دلت تست
 تنگ و ناموس و عزت و حرمت
 جاه و مال و مناصب دولت
 هر که در فسق مبتلا گردد
 پیش این دشمنان شرم و حیا
 ور نه گردی در انجمن رسوا
 از دران بصورت نسوان
 تو از وی بیچ چشم شرم ملال
 ناروا فعل چون روا دارد
 بر سر خویش خاک می ریزی
 هست بالقوه نطفه یک فرزند
 در زمانه پیر پائے قبه گشتی
 بے باکس بوجه طبع درشت
 یا جگر گاه خود به تیغ درید
 که برید است فاسقش بینی
 خانه خویش را رسانده زیان
 مانده منکوحه اش از ان محرم
 تانیفته خلل به فعل نشاط
 طول عرض تو پیش اوست چیز
 دشمن مال و جان عزت تست
 دانش و دین و عصمت و عفت
 مردمی و مروت و غیرت
 این فضائل از وجد اگر رود
 نفروشی خدا بے را خود را
 بلکه رسوا میان هر دو رسوا

مردم از چشم خوشت اندازند در رخ سمروران سبک گردی زار و نالان بوی به پیش طیب وای آن دلبر یگانه من آنچنان داغ سوخت در اعلیل نفس من همچو شمع می سوزد در دمیخ از مفاسل من زان گل اندام غیرت گل باغ	گرد رانی به بزم تنوازند بر دل همسران خنک گردی که مرا سوخت است وصل حلیب آتش افکند در مثانه من که همه جسمش از آن تحلیل که در آن کس درش بسوزد ز و بجز در دشت چه حاصل من حاصل من نشد بجز گل دلغ
--	--

استمنا

توبه از خلق و از لواطت کن ناکح الیبد به نزد شرع و فرد ناکح الیبد همی کشد خود را رخت هوش و دواس خود سوزد در هواش تکرر افزاید اولا افکند بدرو دوار چشم تاریک و رنج بار کیش طبع او همچو گاه وانشود	نطفه خویش را حفاظت کن واجب القتل دان و قابل حد میکش جسم و جان خود عمدا مرد را خود کشتی بیا موزد در تفکر تحیر افزاید سکته پیدا کند در آخر کار مرگ را آورد به نزد کیش غم و اندوه ز وجدانشود
--	--

گاه باد وستان نیا میزد درین نقاد او فسرده شود همت مرد پست می سازد کثرت احتلام و ضعف بدن این همه از نتایج خلق است مرد مخلوق ننگ مخلوق است ناکح الیبد بکیم پیغمبر بیگمان فعل بالیبد استمنا هست فعلی که وحشت افزاید طبع او مورث جنون باشد در رخ سبکس نظر نکند از زن خویش منفصل گردد هر چه خواند شود فراموش قوت باه می شود معدوم طبع مانوس می شود باطیش جسم اعلیل می شود تحلیل دل افتد زان همیشه در تپاک تاب قین پای سرد شود	بلکه از دوستان پیر میزد طبع و قناد شمع مرده شود بلکه اندر عنانست اندازد سستی و کاهلی و کاهش تن مرد مخلوق رانده خلق است زانکه از دست خویش مخوق است هست ملعون خالق الکبر مبتدا می کند با ستر خا مانیا قطرب و جنون زاید گر چه خود مرد و فزون باشد بلکه از پیش کس گذر نکند بلکه از نام زن خجل گردد میکند طبع کند خاموشش نفس گردد در حفظ و محروم نفس مایوس می شود از عیش رو نهد عرض و طول در تقیل طبع ماند همیشه زان غمناک تا بعینین چهره زرد شود
---	---

چون طبق باز نکند بدخوئے
خون خود را بدست خود ریزد
دیر یازودی شود بدروے
جسم خود را به خاک آ میزد

لایخیری المردان

هست اعلام بدترین عادت
مرد امر دپرست مردود است
ذهن انسان ازان بلبید شود
عشقه و لقه و جنون آرد
عرقه البول و اعوجاج قضیب
دیر یازود مغلم بد خو
گردد او را تهی دعائے منی
که فرستد خدا برو لعنت
همچو کلب عقور مطرود است
جسم و جان هر دو زان پلید شود
صرع و کابوس و سکنه میدارد
شودش ضعف باه نیز نصیب
از در و رختی شود بدرو
لا حقش می شود درود می

بنیان

مذمت نخنیت

شاهد خانه کن بود امر د
آینه فعل شیع نامردی است
منبت یخ و قیح و با سوز است
تا توانی ز خانه اش کن رد
که ز ناپیش شلعتش گردیت
مورث رنج در کیم ناسور است

شاهد خانه کن امر سعدی گوید. مشوعاشق شاهد خانه کن. برو خانه آبا و گروان بز

هست مابلون بگیان ملعون
همیز را دان تو بدتر از حیوان
ننگ مردان دعا رسوا است
شتر سالا است پیش او جنده
خیزد از بهر قص چون بدزاد
غرس کفیل بجنب ساند
بر رخ هر مخنث اخبست
این شتر گر به را میان پیود
ریشک زلفه این چنین حیوان
در میان رعیت انگلیس
کثرت همچو زن خصال رجال
بعض زن صورتان بد رفتار
آن یک راست نام ظل شجر
چون طویس و دلال بردواد
رختی خوان ز رختیه بیزار

له ظل الشجر نسیم السحر طویس - دلال - برد الفواد این مخنثان عرب بودند که سلیمان بن
عبد الملک اموی ایشان را هشی کرده بودند جان صاحب شاعر بود که در اردو زبان شعر
بائے زنانه می گفت مع ریخته در اصل اشعار زبان اردو را می گفتند - انشاء الله خان و مخنثان از
جود طبع اشعار زنانه وضع کرده رختی نام نهادند جان صاحب آنرا باختتام رساند است

در دو عالم به نزد حق مغبون
نیست ذاتش ز زمره انسان
مردک همیز تخم شیطان است
کاوی نیز از دست شتر منده
رقص بوزینه می دهد در یاد
غمزه او شتر بلغز اند
بهترین غازه شاشه اشعث
نیز تر ساد گبر نیست وجود
بس ازان است در مسلمانان
نادراست این گرده پر تبلیس
هست در را پیور یا بھوپال
بعض زن سیرتان بد کردار
نام این دیگر نسیم شجر
کرده اشعار جان صاحب یاد
دست افشان بر قص لولی وار

قبه پاست کرد این سعاد
لے دریا که ملت اسلام
و لے بر قاضیان شرع مبین

ترهیب

در ترهیب بود فساد مزاج
از ترهیب دل و دماغ و جگر
هم بلامت ازان شو و پیدا
عارض بعض گشته رنج مراق
بعض را وحشت چنان افرو
غالب طبع بعض شد بواس
بعض گردد مبتلا به جنون
بعض را امانیای وحدت کشت
از ترهیب که هست عزل نفس
مصطفی آن طبیب روحانی
گفت روزی به جمع اصحاب

شان اغوات بالهند نموده
زین چنین نفسها شده بدنام
که رود داشتند اندر رحم چنین

نه پذیرد بجز نکاح علاج
اثر بد قبول کرد اکثر
هم عنایت ازان شو و پیدا
لاحق بعض گشته در وصفاق
کز سرش عقل و هوش را بر بود
بعض شد مبتلا به خط و اس
بعض را ساخت عاشق محزون
بعض را از دیو وحشت کشت
زاید از زنی جنون قتل نفس
عارف رنجهای انسانی
راهی نیست هیچ فعل ثواب

قوتی را که حق نموده عطا
دست یا پای ساختن بیکار
قطع عضو کجا روا باشد
نیست تعطیل عضو لے صواب
بر محل صرف قوتی ز قوتی
پیش عقل متین و شرع مبین
بایقین هست کیش رهبانی
مزدوزن را که حق هوید اگر
گر ترهیب رضای حق بود
می شدی قطع نسل انسانی
پس ترهیب که هست نامقبول

هست اهل آن گناه و خطا
نیست هرگز پرستش دادار
بلکه مستلزم سزا باشد
هست تعدیل عضو فصل ثواب
بر محل کار کردن اعضا
بیگمان است باعث تحسین
باعث قطع نسل انسانی
بهر تولید مثل پیدا کرد
در جهان هیچکس نیاید
بلکه ویرانه دیر رهبانی
هست بیز ارزان خدا و رسول

مدحت نسوان

تا توانی زن شریفه بگیر
چیت زن میکی بخت و دلال
آن بهین قبله نکو کاران
وان مجسم عطیه کبریا
آن بهین نقصان خامه قدرت

بکریا بیوه عضیفه بگیر
غم و اندوه زو شود پامال
دان مبین مندر هو ادران
زنده تصور نیست عظمی
وان طراز مرقع فطرت

قوت روح و قوت جسم رجال
 بہر مردی مفرح اعظم
 علت مردنی جوان مردان
 مردم دیدہ اولی الابصار
 شمس طارم نشاط و سرور
 پیکر انبساط روحانی
 نخل پیرایہ باغ انسانی
 شمع ایوان عالم افروزی
 قبلہ مقصد نگاہ نیار
 ہم مسلمان بدو نیار آرد
 از قدم تا بفرق خوان نعم
 در تن مردہ جان و اندازے
 ندہ گر ز ناز تن در کار
 وصل او اصل کامرانیہا
 مردم چشم حضرت انسان
 پیکر سرو ناز آن طن ساز
 جلوہ اش برق خاطف الابصار
 نوہال ریاض رضوانی
 در جوانی ہمینہ دلدارے

متمثل شدہ بحسن و جمال
 باعث قوت بنی آدم
 جو ہر جان بصورت انسان
 قرۃ العین و قوت انظار
 ہیچوندیل عرش قبلہ نور
 نوہار قوای جسمانی
 زینت افزائے عالم فانی
 بار در نخل باغ بہروزی
 سومات اداؤ و کعبہ ناز
 ہم برہمن بدو نیار آرد
 وز پئے زندہ جان صلائے کرم
 پیر قوت را جوان سازی
 کے توان شد ز عمر بر خوردار
 سود و سرمایہ جوانیہا
 چشم بدو در حارس ایمان
 آفریدہ ز حسن و خوبی و ناز
 چشم دایم و محیہ افکار
 متشکل بہ شکل نسوانی
 وقت پیری ہمینہ غمخوارے

در فقیری بہین مددگارے
 ہیکل حسن و پیکر خوبی
 از لختدان و نو پرستان
 نو بر سرو ناز او بچہان
 بہر اصلاح کبر و عجب و غرور
 مرض نخوت سریشبان
 ہمہ داد التخت شیر بنا
 چون نگہ سوے مرد اندازد
 بہر داء التشنج سردان
 جان سن لطف زندگی بہ زن آست
 باغ امید مرد زن باشد
 ہست از بہر طبع ناہموار
 بہر طبع در رشت سوہائے
 زن اگر خوش گل است و بد گل
 زن اگر جوہر حیا دارد

در امیری بہین پرستارے
 صورت ناز و شکل محبوبی
 ہم دہد سیب دہم دہد زمان
 گہ بود حور گہ بود غلمان
 عشوہ اوست بہترین دکتور
 می پذیرد ناز او در مان
 می شود پیش غمزہ او ہبا
 نخوت او سر بدر سارے
 خوش علاجے است صحبت نوان
 مرد بے زن بغیر جان بدن است
 نیک درمان در دزن باشد
 زن دانا چو زندہ نخبار
 بہر درو شباب در مانے است
 ہست از بہر مرد راحت دل
 شوہر شش پائے بر مسدا دارد

لے خوش آن کسکہ ناز زن برداشت
 بار زن آنکہ بر نمی تابد
 مرد مر د است آنکہ بارد و زن

بار نازش بسر چوین برداشت
 ہیچ مژد از خدا نمی یابد
 ہیچو اشتہر شد و یا چون من

لیک باید کہ بس بود عادل
حلم اومی شود بے افزون
آنکہ او چار زن امی دارد
چار زن داشتن شجاعت دان
شوهر چار زن بود فسرے
آنکہ نہ داشت فسر کمال بود
پیر کہ با چار زن نیاز آرد
نخل پیرائے باغ نسوانی
بشنود طعنه ہائے ہر طنساز
می برد بار چار زن مرد
چارہ چار زن کسے سازد
پیش ہر زن رود بخوشحوی
در ہمہ حال قتال و گفت و شنود
دلربائی و دلہی کندش
عیب در صورتش عیان نکند
باشد اندر کفش چو دستنبوے

بکر گر گنج شایگان باشد
بیز از یادش اولین شوہر

تا بیک سونہ گج شود محمل
نخوت اورود ز سر بیرون
رحمت حق بروہمی بارد
چار زن داشتن سخاوت دان
مرد مردان و بس جوان مرے
مثل او کس نیامد بہ وجود
ہیچکس راز خود نیاز آرد
خادم مثل نوع انسانی
جز بہ نرمی سخن نگوید باز
کہ بود در فرد تنی فردے
کہ دل خود ز غصہ پردازد
ناز ہر زن کشد بد لجوئی
ہر زنے راز خود کند خوشنود
وز غم و رنج دل تہی کندش
ہنر شیرتش نہان نکند
یا چو گلہ ستہ گل خوشترے

بیوہ زن میوہ جنان باشد
نیز از یاد او بہر مادر

شوہر ش باش و باش چون مادر
خواہر نہ بد و محبت کن
شوہر او شدی زن او شو
تاناہ گوید کہ شوہر پیشین
شوہر ش باش و باش چون خواہر
مادرانہ برو عنایت کن
جان کن اور او خود تن او شو
بود در حق من چنان چنین

عجالت

بتمل لے کہنہ مشق نادانی
لے فراہم نمودہ خاش و خاش
لے غرق در سخنوری مشغوف
لے بہ تنوین لام آوردہ
چند بے صرفہ خاصہ میرانی
میزنی چند ماش بالذماش
مثل علفوف مولع بالصوف
وے بہ ارتکاب نعام آوردہ

لے صرفہ فائدہ و نفع - بے صرفہ بے فائدہ لے خاش و خاش خس و خوار چیز ہائے انگذنی
لے در عربی مشہور است ہو یضوب الماش بالذماش یعنی یخلط فی القول میدانی
لے خرف بفتح خاء و کمر را سخت پیر کہ در و آتش تغیر راہ یافتہ باشد و پیر بے عقل لے مشغوف
کیکہ اندرون پردہ دلش چیزے رسیدہ باشد گنایہ ازدولادہ و شیفتہ لے العلفوف بہنم
مرد جانی کلان سال مولع بضم میم و فتح لام عربی در اشال عرب است علفوف مولع بالصوف
یعنی ان اشیع المہتر الغانی عربی ان یلعب بالشیئی - مرد پیر عربی می باشد کہ تہیہ وقت
خود را بگذراند کہ خاۃ العرب الف لام را با تنوین جمع نمی کنند لے اے جمع آوریہ بر کوہ
مادہ - نعام شتر مرغ - اے بر قلہ کوہ ماوے میدار و بعد از سالہائے دراز در وشت کوہ
دیدہ می شود و شتر مرغ بغیر از میدان بالائے قلہ کوہ نمیرود عرب در حق شخصیکہ دو کلمہ متضاد
در کلام خود جمع نمایند کہ تکلم فجع بین الاءے و النعام لے تکلم بکلمتین مختلفتین ۛ

یا دگی پیشہ یا وہ یا قہ سرے	ہرزہ گو	ہرزہ
بادپما و مطنب و مکش	طاب	رخام
ہست نثر تو خارج از تبحر	ہست	لی از ترشح
نے معانی دران نہ حسن البیان	نے تخیل	نہ لطف بیان
نہ تصوف نہ فلسفہ نہ کلام	نہ مجاز و کنایہ	نے ابہام

لے یا قہ مثل یا وہ سخنان پوج لے ہرزہ لے بیوہ گوچہ لائیدن مبی گفتن است لے ہرزہ
در لے بیوہ سخن کنندہ ورائیدن آواز کردن ازین جاست کہ جس را در لے گویند
لے مطنب بضم میم و کسوزن در سخن درازی دہندہ و بسیار گویند شہ کثار کثیر الکلام
و بسیار گویند کثار لیکلم یا قہ لے طاب اللیل کیسکہ در شب ہیزم را در بیان چند مجاز
بیوہ گوچہ صبی گوید لیکلم عرب اکثم بن صبی بے صوفی سخن را اندر اب طاب اللیل تشبہ
و اوست زیرا کہ در شب و از ہیزم چندانہ گاہ مار یا عقرب ہم می گزود و در ہیزم تر
و خشک فرق نمی کنند لے تسبیح کلام مسیح گفتن و تسبیح بالفتح آواز طیور خوش الحان مثل بلبل
و قمری و کبوتر و اصطلاح علمائے بدیع و توافی الکلامین فی العجری لے فی آخر و فی الاخریۃ
یعنی لفظیکہ در آخر فقرتین واقع شود و مناسب ہمان لفظ در آخر فقرہ دیگر نیز یک لفظ
واقع شود و در نظم آنرا قافیہ و در قرآن مجید فاصد میگویند لے ترشح در لغت جواہر شامکن و در
اصطلاح میان مصرعین یا فقرتین مقابل ہر لفظ لفظ دیگر آوردن کہ قافیہ بدان تواند بود
یعنی توازن الالفاظ مع توافی الالفاظ و اتقار بہا مثال التوافق ان الابرار لہی نعیم
وان الفجار لہی جحیم - و مثال التقارب ایتنا صمرا لکتابا لمبین - و ہدینام
لے صراط المستقیم حکیم سنائی در حدیقمی نوید لے فاطر عاشر مدبر بظاہر طائر شمر
نہ یعرف بہ مطابقت کلام مقتضی الحال لے البیان بمعلم یعرف بہ ایراد المعنی الواحد
بطریق مختلفہ فی جلالة الدلالة لے المجاز یا قصد بہ لازم معناه بدلالتہ قرینۃ المانۃ علی

اصل المعنی لے الکنایۃ یا قصد بہ لازم معناه بدلالتہ الی حال مع جواز ارادۃ معہ -

نے دران استعارہ نے تشبہ	بمبتذل بوج ہر دو مثل شبہ
وجہ جامع صحیح نہ وجہ تشبہ	قصبہ تو کجا کجا تو شیخ
داستان تو کو و کو تلمیح	حسن تعلیل کو مزاج کو
وانگر اندران مشکاکہ کو	سر سبز خالی از جناس و تضاد
نہ رجوع اندران و نہ ارضاء	نہ دران تو ریم نہ استخدا م
نے طباق اندران و نہ ابہام	اشتر و کر بہ ضرب و لون درو
ہیج حرف نہ جز جنون درو	

لے ال شئی شئی او شئی لے اللفظ و ہر التبعیر من معنی بالکلم او الخطاب والغیبۃ
بجاء نونا اعطیناک الکوث و فصل لربک والنحر لے التوجیہ
فی وجہ لے وجہ جامع ہو ما یشتراکان فیہ المستعار لہ والمستعار منہ
لے وجہ لے وجہ ما یشتراکان فیہ المشبہ والمشبہ بہ لے التلمیح
اشارۃ الی قصۃ ارمثل او شعر لے مشکاکہ - ذکر الشیخی بلفظ غیرہ للصحبۃ
و نو تقدیر یا خدا دعوت اللہ و ہو خاد عہد لے حسن التعلیل ان یبدی لوصف علة
کما سید لے یکن علتہ ادعاء و حقیقۃ لے المزاجۃ توتیب معنی واحد علی معینین
فی الشرط و الجواز لے الرجوع نقض الکلام السابق بکلمۃ الہ الجناس تشابہ اللفظین
لے التضاد جمع امور مع مقابلتہا - و لسی المقابله ایضا لے الطباق و ہر جمع المناہات و تسمی الطاق
لے الا ان ارادۃ البعد لا استعمالین و لسی التوریۃ ایضا لے التوریۃ ہی الادیان
لے ارادہ معنی بلفظ لے معنی آخر بضمیر و لے انزل السمل یا رض قوم - و عینا وان کا و انقصا
اراد بالسمک الخبث بضم میم و لے عینا البینات لے اشتراک بہ ہر مخالف و مناسب و
تاجاس را گویند و در ہیزم را نیز شمر کریم گویند کہ در غایت بلند و سخی و بزرگی و کوچکی باشند شاعرے
در جو شاعرے گوید لے شمر شمر کریم گویند کہ شمر کریم یا نیز دار و بے - ضرب سوسمار لون
ماہی - و این ہر دو یک جا جمع نمی شوند در مثال عرب است سجان الجامع بین الضب
والنون یضرب للمتضادین یجتمعا ن ط

لفظ لفظش ز تحت چون ماز
لفظ پز مرده معنی افسرده
معنی از لفظ مانده در تاپاک
ذو شجون است چون حدیث جنون
بے شتر تا بکے حدی خوا نی
دیک آسا چه میزنی عو عو
نوحه ات نیست جز عواء ذیاب
روستادار حرف مفت زنی
چه بری در سخن طرازی لحن

معنی آن تفع بسان کدو
همه مضمون اندران مرده
لفظ از معنی آمده کاواک
راست گویند الجنون فنون
اشتر بے مهار میرانی
قمری آسا چه میسکنی کو کو
نالہ ات نیست جز بکاغراب
همچو واعظ کلفت حرف زنی
چه فزانی حمار در شطرنج

له ز تحت بضم تین بے مزه بپندی کید بفری عفس عفس نیز مازو را گویند تفع بفتح
اول و کسر فاء یعنی چه بیکه بیج مزه نه داشته باشد مثل حیار و کدو از شرح لصاب -
سکه الحدیث ذو شجون - شجون بضم تین جمع شجن بالکسر وادی بسیار درخت و الشجنه بالکسر
بجوها کے درخت بر هم شده و الحدیث ذو شجون له یدخل بعضه فی بعض سخن شاخ
در شاخ و خمینیکه از ان سخن دیگر خیزد سکه الجنون فنون دیوانگی را اقسام است دیوانگی
بر یک نظم نیست بلکه انواع مختلفه دارد و هر دیوانه حالتی جدا گانه می باشد -
تذکره نجد اول الحدیث شجون - فجن اشتیاقاً و الجنون فنون له حدیث بالضم و الف
بصورت یا سر و دیکه شتر با مان عرب می سرانید و شتران بدان مست شده رفتار تیزی
نمایند و بعضی گویند حدی را ندن شتر است به نغمه در امثال عرب است کالحدی
ولیس له بعدی له فلان کس مثل خوانده حدی است که با فو و شتر ندارد
یضرب لمن کما لا یصلک له عرب میگویند زاد فی شطرنج بفتح یعنی در شطرنج است

افزود است یعنی کار ناموزون ایجاد کرد است -

در گذر زین عروض بے معنی
کس زبان ترا نمی فهمد
می تپی چند عنکبوت آسا
حرف رنگین مقاله نیست دران
خار و خاشاک تا بکے رومی
عیب خود اندران عیان کردی

واگذار این فو اے لایعی
کس بیان ترا نمی فهمد
در پس و پیش خیط باطل را
غیر از آه و ناله نیست دران
آهمن سر و تا بکے کوبی
پاره گر چه زان نهان کردی

بسم لے مردک گزاف تراش
گر بگردن دراهمی بسدی
در جرس میزنی سر بازار
کس نیابی بشهر مدح سمر
هست کالائے تو بترا از بد

باش خاموش و سمع کس خراش
نشوی شهره در فردمندی
کس بگیرد خط ترا در کار
خار بست و کلوخ چین ترا
خرد جنس تو کسے خرد

له خیط باطل تار عنکبوت و در عرب ضرب مثل است ادق من خیط الباطل له مخاطب شیطانی
تار عنکبوت و لعاب الشمس و قال الجوهري خیط باطل و لعاب الشمس الغرض بعضه
خیط باطل ضیاء الشمس را می گویند که در خانه از راه روزن می افتد و بعضی بر آنند که تار عنکبوت
است همین حال مخاطب شیطانی است له خار بست آنچه در زراعت و گرد باغ از خار مثل دیوار
برای حفاظت می بینند که کلوخ چین بسته که از کلوخ چیده سازند اثر گویند - اثر
شگفتگی طبعها درین ایام از این غزل که تو گفتی کلوخ چین پیدا است و این کنایه است از کار
خوب ناکردن و سخن خوب گفتن قزوینی میگوید که کسیکه کار خیالات خود متین نکند
ز فکر خام بغیر از کلوخ چین نکند -

خاتمہ

بسم اللہ ننگ نوع انسانی	چیت عقلت شعور حیوانی
نہ بدولت تو چون سلیمانی	نہ بصورت چو ماہ کنعانی
نہ بقوت سہیم دستانی	نہ بحکمت شریک لقمانی
در فصاحت تو نیستی حسان	در بلاغت تو نیستی سحبان
ہم ہیأت نہ تو بطلیوس	نیستی در علاج جالینوس
در طبابت تو نیستی بقراط	در الوجیہ نہ سقراط
شوکت سنجری تمیداری	دولت اکبری تمیداری
نیست در ذات تو کمال کمیل	نیست در جوہر تو فضل فضیل
نیستی تو بفارسی قدسی	نیستی تو بہندوی تلمسی
تو بتازی چو پو لو اس نہ	تو بہاشا چو سور داس نہ
نیستی تو بدیل خاقانی	نیستی تو مثل قسائی

لہ اولو جی علم الہیات کہ انرا علم ما بعد الطبیعہ نیز خوانند۔ مقلید لوجی۔ لہ کمیل بن زیاد رحمۃ اللہ علیہ صوفی کامل بود لہ حضرت فضیل بن عیاض رحمۃ اللہ علیہ از اولیائے کبار است لہ گویند خاقانی در عنفوان جوانی بدیل تخلص میکرد یعنی من بدیل سنائی رحمۃ اللہ ہستم چنانچہ خود میگوید بدیل نمی آدم اندر جہان سنائی را۔ از ان سبب پدر من بدیل نام نہاد

نیستی تو کلیم و نے طالب	نیستی تو سلیم و نے غالب
از چہ رو باز چشم مبداری	کہ کند کس بہ مردنت زاری
رو بے گرفتاد در رہے	کہ کند بہر مردنش آہے
کر گئے گرفتاد از بالا	بر سرش کے کند داویلا

اے حقیر زمان عبید اللہ	باش از قدر تو نشستن آگاہ
تو چہ حکم خدا بجا آری	کہ جز از خدا در جہاداری
فضل او گر ترا بہ بخشاید	آب رفتہ بجوئے باز آید
و نہ بسل گناہگارستی	قابل شعلہ ہائے نارستی
آنچہ کردی بجان خود بسل	کس نکرد است با خود لے جاہل
گر بجوئی ز خویش بدترے	می نیابی بسان خود دگرے

بود در شعر شعری کشمیر	خضرہ رہنما در ہندو سیر
نیک کردم براہ کج رفتار	تنگ استاد گشتم آخر کار

لہ مراد از طالب طالب آملی است و کلیم ہدائی نام طالب است چنانچہ طغریاؤ سیدہ قلم ز سہو ظہوی بظاہر بکلمہ ۛ رقم نمونہ چنین رقمہ از بچے تفہیم

بود منظر جمال و الدمن	عاشق ذوا الجلال و الدمن
یافت چون فیض از امام علی	ذات او شد چو ما همتاب جلی
بود ظلمت چو در طبیعت من	روشنی زد و تافت بر دل من
می کشیدم من از بزه کاری	پیش چشم جهانیان خواری
جذب روح القدس مرا ناگاه	موکشان بر دسوس روح الله

گشتم از کار نجات خود بس شاد
که بدست میح دستم داد

اصغر العباد

الراجی الی رحمۃ اللہ المتعال
اصغر العباد عبید اللہ بن منظر جمال
(بسم الله الرحمن الرحیم)

(محمد یعقوب ممتاز رقم قادیان طالب)